ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

Editor: prof. dr. P. Levit

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE vydává

Acta Universitatis Carolinae

v sériích: Mathematica, Biologica, Geologica, Medica, Philosophica et Historica, Iuridica, Philologica

---

КАРЛОВ УНИВЕРСИТЕТ В ПРАГЕ издает

Acta Universitatis Carolinae

в сериях: Mathematica, Biologica, Geologica, Medica, Philosophica et Historica, Iuridica, Philologica

---

THE CAROLINE UNIVERSITY OF PRAGUE, CZECHOSLOVAKIA

announces the publication of

Acta Universitatis Carolinae

in series: Mathematica, Biologica, Geologica, Medica, Philosophica et Historica, Iuridica, Philologica

1962 — ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE — IURIDICA 1

BOJ KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA ZA SOCIALISTICKÝ STÁT A PRÁVO

K OTÁZKÁM VÝSTAVBY SOCIALISTICKÉHO STÁTU A STÁTNÍHO ŘÍZENÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

UNIVERSITA KARLOVA - PRAHA

Sborník referátů a diskusních příspěvků
z vědecké konference právnické fakulty Karlovy University
ke 40. výročí založení Komunistické strany Československa
18. května 1961

Uspořádal JUDr. Vladimír Delong, CSc.

© Universita Karlova 1962

PŘEDMLUVA

Právnická fakulta University Karlovy v Praze uspořádala 18. května 1961 vědeckou pracovní konferenci ke 40. výročí založení Komunistické strany Československa. Konference byla věnována boji KSČ za socialistický stát a právo a zaměřila pozornost zejména na zkoumání otázek vědy o státu a právu v současné době — na otázky výstavby socialistického státu a státního řízení národního hospodářství.

Výsledky jednání konference jsou významným — byť dílčím a skromným — příspěvkem pracovníků vědy o státu a právu k řešení důležitých teoretických a praktických problémů naší socialistické státní a hospodářské výstavby a přispívají i k řešení systému socialistického práva a výuky práva při výchově právnicky vzdělaných pracovníků státního a hospodářského aparátu. Vědecká konference stala se tak důstojnou oslavou bojů a vítězství, jichž československý lid pod vedením komunistické strany dosáhl.

Sborník obsahuje referáty a diskusní příspěvky, které byly na vědecké konferenci právnické fakulty, pořádané na počest 40. výročí založení KSČ, předneseny nebo pro konferenci připraveny. Prvá část sborníku obsahuje základní referáty, druhá část je věnována diskusním příspěvkům a třetí část tvoří závěrečná vystoupení hlavních referentů. Při celkovém uspořádání sborníku jsme sledovali pokud možno zachovat charakter a rozmanitý obsah jednání konference a na druhé straně umožnit čtenáři lépe se v problematice, která byla řešena, orientovat.

I.

ÚVODNÍ PROJEV A HLAVNÍ REFERÁTY

ZAHÁJENÍ

PROF. VALÉR FÁBRY, CSc
DĚKAN PRÁVNICKÉ FAKULTY

Před 40 lety začala založením Komunistické strany Československa nová epocha dějin našich národů. Jako historická zákonitost vznikla strana nového typu, rozhodnutá řídit se nesmrtelným učením Marxe, Engelse a Lenina a vést jako avantgarda proletariátu všechny pracující k vítězství nad kapitálem a buržoazií a k vybudování socialistické a komunistické společnosti.

Ve vývoji národa je 40 let doba velmi krátká, ale specifickou váhu těchto uplynulých 40 let nelze změřit časem. Do tohoto období spadá přece celá etapa boje za revoluční leninskou orientaci, která vyvrcholila V. sjezdem strany, tímto historickým mezníkem, kdy se do čela strany dostalo bolševické gottwaldovské vedení, povolané vést dělnickou třídu a všechny pracující do velkých a těžkých třídních zápasů s buržoazií. Komunistická strana stála v čele pracujících v boji za obranu republiky a její nezávislosti proti hitlerovskému a domácímu fašismu. V období fašistické okupace byla to zase Komunistická strana Československa, která burcovala, stmelovala, organizovala a vedla pracující do boje proti okupantům za národní svobodu a samostatnost, do boje, který díky vítězství Sovětského svazu nad hitlerovským Německem vyvrcholil v národní a demokratickou revoluci, v níž proletariát získal pod vedením své leninské strany hegemonii a která vyústila ve vznik lidově demokratického Československa.

Řídíc se Leninovým učením o rozvíjení revoluce a o jejím přerůstání v revoluci socialistickou, mistrně a tvůrčím způsobem aplikovaným na konkrétní poměry poválečného Československa, komunistická strana vedla pracující i v tomto revolučním boji k bezpečnému vítězství pokojnou cestou bez občanské války. Otázka moci byla jednoznačně vyřešena, podstatou lidové demokracie se stala diktatura proletariátu a cesta k socialismu byla plně uvolněna.

Loni na celostátní konferenci Komunistické strany Československa bylo možno konstatovat, že jsme vyřešili všechny základní úkoly přechodu od kapitalistické společnosti k společnosti socialistické a že socialismus v naší vlasti zvítězil. Nemalý podíl na tomto historickém úspěchu má i skutečnost, že jsme mohli využít sovětských zkušeností

a že pevnost socialistického tábora v čele se Sovětským svazem zajistila mírové podmínky pro naše budovatelské úsilí.

Tím jsme vstoupili do další etapy vývoje, do etapy vývoje již vyspělé socialistické společnosti, v níž budeme shromažďovat síly i pro přechod ke komunistické společnosti. Komunistická společnost, to již není jen vzdálený cíl v mlhavé budoucnosti, ale konkrétní uspořádání lidských nebo lépe řečeno nejlidštějších vztahů s viditelnými již obrysy, které teoretická práce, opřená o pevnou skutečnost společenské praxe, musí více objasňovat a přibližovat.

Ústřední problémy, které Komunistická strana Československa byla povolána teoreticky i prakticky řešit od začátku své existence, byly otázky moci, státu a organizace a řízení společnosti jak v období boje proti buržoaznímu státu, tak v období budování socialistického státu a vyspělé socialistické společnosti. Marxisticko-leninská věda o státu a právu proto měla a také má mimořádný společenský význam.

Vědeckou pracovní konferenci, kterou jsme svolali, abychom uctili 40. výročí založení Komunistické strany Československa, inspirátorky a organizátorky všech revolučních přeměn, které byly a budou u nás uskutečněny, chceme proto zaměřit k problematice výstavby socialistického státu a státního řízení národního hospodářství.

Při úvahách o čtyřicetiletém trvání naší strany hledíme zpět, abychom z jejích slavných dějin vytěžili všechny revoluční zkušenosti, ale hledíme současně i vpřed, abychom je uplatňovali ve své vědecké a pedagogické práci i v budoucnosti, v zájmu dalšího rozvíjení naší společnosti a výchovy nové generace budovatelů socialistické a komunistické společnosti. Této jednotě minulosti a budoucnosti odpovídá také volba dvou hlavních referátů dnešní konference a na ně navazující, jak očekáváme, bohatá diskuse.

BOJ KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA ZA SOCIALISTICKÝ STÁT A PRÁVO

AKADEMIK VLADIMÍR PROCHÁZKA

PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

Svůj projev o boji Komunistické strany Československa za socialistický stát a právo rozvrhuji na dvě velká období. Především KSČ v boji proti buržoaznímu státu a pak KSČ v budování socialistického státu. Vyčerpat plně toto téma by znamenalo vlastně probrat celé dějiny strany. To ovšem nemohu v jednom projevu a omezím se proto na nejvýznamnější momenty.

První takový moment: Komunistická strana, leninská, dělnická a revoluční strana, a to nejen naše, ale každá jiná, zejména ovšem Komunistická strana Sovětského svazu, liší se zásadně od všech politických útvarů, které se do jejího vzniku nazývaly politickými stranami.

V buržoazním řádu jsou politické strany — pokud v jeho rámci nevznikla strana leninská dělnická — politickým výrazem zájmů různých skupin buržoazie. Jsou tedy zásadně stejné třídní povahy, ať jsou ve vládě nebo v opozici. To platí o kapitalistických státech dodnes, a to jak tam, kde existuje systém více stran — větších, menších, nejmenších, jako tomu bylo u nás za buržoazní republiky, kde se voleb zúčastnilo asi 17 stran, nebo jako je tomu dodnes ve Francii i v Itálii — nebo tam, kde je obvyklý systém dvou, nanejvýš tří velkých stran, které se střídají u vlády, jako je tomu ve Velké Británii a zejména ve Spojených státech.

Dnes můžeme na vlastní oči pozorovat, jak malý rozdíl, téměř mikroskopický rozdíl je mezi republikánskou stranou a její vládou a mezi stranou demokratickou a její vládou ve Spojených státech amerických. Naproti tomu politická strana leninského typu — říkám leninská revoluční dělnická strana, poněvadž zde zahrnuji i její předchůdce, které se vždy „komunistické" nejmenovaly, např. ruská sociálně demokratická strana dělnická (bolševiků) — je politickým výrazem zájmů c e l é jedné třídy, dělnické třídy, a je jejím předvojem, avantgardou, i když ještě nemá v dělnické třídě dané země většinu.

Historickým úkolem dělnické třídy jako nejpokrokovější a nejrevolučnější třídy je svrhnout panství buržoazie, ale ne proto, aby je nahradila jiným vykořisťovatelským řádem, nýbrž proto, aby odstranila vykořisťování vůbec a aby zřídila společnost, kde nebude vykořisťování člověka člověkem.

Druhý moment vyplývá z rozdílu mezi buržoaznímí a proletářskými revolucemi. Buržoazie, jak známo, přikročila ke své revoluci, když už

se v lůně feudálního řádu vyvinuly kapitalistické výrobní vztahy, takže stačilo, aby buržoazní revoluce smetla politickou a právní nadstavbu feudálního řádu a aby byla vytvořena nová, buržoazní politická a právní nadstavba, odpovídající kapitalistickým výrobním vztahům. Kapitalistické vztahy existovaly již jak před anglickou, tak před francouzskou buržoazní revolucí. Avšak buržoazní politické strany — alespoň v klasických buržoazních zemích, tj. v Anglii a Francii — nevznikly před buržoaznímí revolucemi, nýbrž až v jejich průběhu. Před 14. červencem 1789 neslyšíme ve Francii nic o nějaké politické straně; ty vznikaly až v průběhu Velké francouzské revoluce ve formě „klubů"; takto vznikl i slavný jakobínský klub.

Proletariát má ve své revoluci úkol o to těžší, že v lůně kapitalistického řádu nevznikají socialistické výrobní vztahy — a ani tam vzniknout nemohou, poněvadž socialistické výrobní vztahy jsou založeny na společenském vlastnictví výrobních prostředků a to je věc, kterou buržoazie do svého pádu dát z ruky nemůže. Proletářská revoluce se připravuje v nitru kapitalistické společnosti, především v ekonomické bázi společnosti, jako výraz rozporu mezi společenským charakterem výroby a individuálním přisvojováním jejích výrobků. Proto je průběh proletářské revoluce zásadně odlišný od průběhu revoluce buržoazní, jak již to geniálně vystihli Marx a Engels r. 1847 ve svém Komunistickém manifestu:

„... prvním krokem v dělnické revoluci je pozvednutí proletariátu na panující třídu, vydobytí demokracie. Proletariát využije svého politického panství k tomu, aby postupně vyrval buržoazii veškerý kapitál, soustředil všechny výrobní nástroje v rukou státu, tj. proletariátu, zorganizovaného v panující třídu, a co nejrychleji rozmnožil masu výrobních sil."

Tedy zde je postup opačný: proletariát napřed dobude politického panství. A zde bych chtěl vložit malou poznámku.

Je charakteristické a pro další vývoj socialistického státu velmi důležité, že Marx a Engels již tehdy, před více než sto lety, kladli rovnítko mezi slova „politické panství" a „vydobytí demokracie". — Proletariát tedy napřed dobude politického panství, čímž — jak řečeno — vydobude demokracie (nikoli formální, nýbrž faktickou demokracii). Potom využije této demokracie, aby provedl postupnou socializaci výrobních prostředků a na tomto základě budoval současně nový společenský řád.

To bylo napsáno r. 1847 a je úžasné, jak se tato slova doslovně splnila — byli jsme sami svědky toho, jak se tento program uskutečnil a jak dokonale byl uveden nebo je uváděn ve skutečnost v Sovětském svazu a v celém socialistickém táboře, i u nás.

Z tohoto rozdílu mezi revolucemi vyplývá dále rozdíl ve vzniku politické strany proletariátu i v jejím dalším vývoji. Na rozdíl od buržoazních politických stran politická strana proletariátu vzniká již **před** proletářskou revolucí, a to v klasických případech, ve starých evropských průmyslových zemích, dokonce hodně dlouho před proletářskou revolucí. Dnes je to sice trochu modifikováno právě tím, že už existuje socialistický tábor, ale tak tomu bylo ve všech „klasických" případech.

Důležitost tohoto momentu vysvitne, promyslíme-li dobře klasické vymezení státu, které podali Marx a Engels také již v Komunistickém manifestu, a které později tak významně zdůraznil Lenin ve svém Státu a revoluci:

„Stát (rozuměj: socialistický stát), **tj. proletariát zorganizovaný ve vládnoucí třídu."**

Vycházíme-li z tohoto pojetí, že socialistický stát je „proletariát zorganizovaný ve vládnoucí třídu" a v dalším vývoji pak „politickou organizací pracujících v čele s dělnickou třídou", snadno pochopíme, že tato politická organizace, která se pak proměnila ve stát, nemohla vzniknout teprve ve chvíli proletářské revoluce, nýbrž, že se musila připravovat již v lůně buržoazní společnosti, a to tím, že se proletariát zorganizoval nejprve v třídu na základě svých hospodářských zájmů, potom politicky v revoluční dělnickou stranu leninského typu a nakonec — ve vítězné proletářské revoluci — ve stát kvalitativně nového typu.

I tento moment předpověděl geniálně Marx již v roce 1871 (ve svém dopise B. Boltovi), když napsal:

„... Politické hnutí dělnické třídy má přirozeně jako konečný účel dobytí politické moci pro sebe, a k tomu je přirozeně nutná do určité míry vyvinutá **předběžná organizace dělnické třídy**, která sama vyrůstá z jejích hospodářských bojů."

Z této úvahy vyplývají další důsledky:

Především: je-li komunistická strana předvojem dělnické třídy, je zcela přirozené a přímo dějinnou nutností, že po vydobytí moci proletariátem se komunistická strana stává vedoucí silou ve společnosti pracujících i v socialistickém státě, jak je psáno v článku 4 nové ústavy Československé socialistické republiky.

A za druhé: poněvadž ve vývoji dělnického hnutí, jak před proletářskou revolucí, tak i po ní, je nutno, aby proletariát získal na svou stranu i ostatní pracující, vyplývá z této úvahy důležitost otázky spojenců dělnické třídy v revoluci i v budování socialismu.

Když se začal proletariát v různých zemích organizovat jako revoluční třída v čele s revolučními dělnickými stranami — a tento vývoj spadá do značné míry již do imperialistického stadia kapitalismu — buržoazie těchto zemí začala vědomě nebo instinktivně pociťovat nebezpečí

proletářské revoluce. Bojovala proti němu nejen perzekucí dělnického hnutí a na druhé straně jistými ústupky, jak to dělal ve vilémovském Německu Bismarck, ale také i tím, že se snažila ovlivnit dělnické hnutí zevnitř, ideologicky. Přitom jí pomáhalo, že ve vyvinutých kapitalistických zemích mohla buržoazie poskytnout nejkvalifikovanějším dělníkům jisté materiální výhody, vyplývající z vykořisťování koloniálních národů, jak tomu bylo zejména v Anglii. To je původ revizionistických tendencí, které vnikly do dělnického hnutí, které začaly převládat ve vedení dělnických stran od konce 19. století, a které pak vedly k jejich selhání ve chvíli výbuchu první světové války s jedinou vlastně výjimkou ruské bolševické strany, která byla již předtím očištěna od revizionismu a oportunismu Leninem. Zde vykonali pro buržoazii důležitou práci ideologové z řad maloměšťácké buržoazie, nazvaní tehdy velmi příznačně „katedroví socialisté", jako byl u nás např. T. G. Masaryk.

Do Velké říjnové socialistické revoluce byl tedy typický průběh dělnického hnutí takový: nejprve vznikaly dělnické strany revolučního charakteru, ale spíše ještě revoluční jen spontánně, instinktivně, a ne dost konsolidované ideologicky. V období nastupujícího imperialismu pak převládl ve většině těchto stran — kromě ruské bolševické strany — revizionismus a oportunismus. Teprve pod vlivem Velké říjnové socialistické revoluce a Leninova očištění marxismu začala se v lůně dělnických stran vytvářet levá, revoluční křídla, která se brzo po první světové válce vyvinula v komunistické strany již leninského typu. Je třeba si připomenout, že je to zjev všesvětový, že v nynější době, kdy slavíme 40. výročí založení KSČ, slaví obdobné výročí v téže době — některé o něco dříve, některé o něco později — většinou také ostatní komunistické strany světa, kromě sovětské, která byla ovšem první, o nějakých dvacet let napřed.

Shrnuji tento oddíl svého výkladu. Povahou komunistické strany jako předvoje revoluční dělnické třídy je dáno také její stanovisko ke státu a právu, a to jak ke státu a právu buržoaznímu, tak ke státu a právu socialistickému. Proti buržoaznímu státu bojuje dělnická třída pod vedením komunistické strany s cílem zničit jej, rozmetat jeho buržoazní státní aparát, a to i buržoazně **demokratický** státní aparát. V socialistickém státě, který ve svém vývoji splývá postupně s celou společností pracujících, je komunistická strana vedoucí silou ve společnosti i ve státě. A tím je dána základní linie politiky komunistické strany v obou obdobích, která jsem vytkl výše: jako předvoj proletariátu je komunistická strana vedoucí silou jak v boji, tak ve vítězné revoluci, tak konečně i v budování nového řádu.

Nyní se pokusím stručně, pokud je to možno, říci několik poznámek

k prvnímu období: **„Komunistická strana v boji"**. Je to u nás období buržoazní Československé republiky. Především jsou tu léta 1918—1921, tedy etapa do vzniku KSČ. Je to etapa charakterizovaná bojem o třídní povahu nového státu. Je velmi zajímavá a myslím, že není po všech stránkách u nás ještě dostatečně prostudována.

Velká říjnová socialistická revoluce postavila uprostřed první světové války před proletariát celého světa otázku moci, otázku diktatury proletariátu, jednu ze základních otázek vůbec. O tuto otázku šlo tehdy ve všech státech a také ovšem u nás. V tomto období náš pracující lid pod dojmem válečných hrůz a Říjnové revoluce spontánně směřoval ke zřízení nového státu, který by odpovídal sovětskému vzoru. Tyto naděje byly vyjádřeny také v obojích volbách, které se konaly roku 1919 a 1920, kdy československá sociální demokracie, tehdy ještě jednotná strana dělnická, dostala tolik hlasů, že byla v naprosté převaze. Jako v sousedním Německu, kde byla v roce 1919 u moci „vláda lidových komisařů", jak si sama říkala, ale složená jen z oportunistických a centristických sociálních demokratů, bez účasti komunistů, tak také naše čs. sociální demokracie měla tehdy takovou převahu, že měla, abych tak řekl, otázku moci ve svých rukou. Ale zde právě se projevily důsledky jejího předchozího vývoje k oportunismu: nebylo revolučního vedení. A právě toto období ukázalo jasně, že k úspěšnému provedení proletářské revoluce je třeba revoluční strany jako předvoje a vůdčí síly.

Jak řečeno, náš pracující lid se spontánně, avšak ne dosti jasně snažil o zřízení socialistické republiky, z druhé strany však podléhal v té době do značné míry vlivu osvobozenecké legendy; zejména působila tehdy ještě aureola tehdejšího presidenta T. G. Masaryka. Zmatek názorů byl takový, že na některých místech volili pracující dělnické rady s odůvodněním, že si toho přeje „sám pan president", tj. Masaryk.

Nemohu zde ovšem probírat podrobně dějiny naší strany. Už před ukončením první světové války zde bylo několik směrů, tak Červen S. K. Neumanna, pak v roce 1919 vzniklo Marxistické sdružení, pak formální ustavení levice sociální demokracie — rozkol v této na naše poměry obrovské straně — a konečně prosinec 1920, který přinesl rozhodnutí o dalším vývoji na mnoho let, rozhodnutí, kterého bylo dosaženo pomocí policie, četnictva, vojska a krvavého boje za spolupráce oportunistických vůdců s buržoazií a s další velmi důležitou podporou, totiž s podporou masarykovské ideologie.

Lze tudíž říci, že otázky státu a práva se na konci první světové války a v prvních letech po ní řešily přímo na vojenských frontách, pak na ulicích, v demonstracích a ve srážkách s policií a vojskem. Tehdy náš pracující lid poznal na své kůži, co znamená i ta „nejdemokratičtější" buržoazní demokracie.

Je příznačné, že se tento skutečný boj o moc, o otázky státu a práva, odehrával zcela mimo oficiální parlamentní jednání. Ústava buržoazní republiky byla koncem února 1920, jak známo, schválena po krátké, třídenní diskusi, tedy ještě v době, kdy otázka moci nebyla definitivně rozhodnuta. Ale byla schválena bez jakéhokoli zájmu široké veřejnosti a zejména bez zájmu pracujících. Totéž platí o prvním republikánském zákonodárství. Pracující neměli tehdy dost jasnou představu o těchto otázkách, poněvadž nebyl ještě u nás znám leninismus a nevědělo se, co znamenají otázky moci, diktatury proletariátu, a jak se promítají do denních problémů státu a práva.

Je charakteristické, že zákonodárství první republiky přímo navazovalo na zákony rakousko-uherské monarchie a v podstatě si je ponechalo až do mnichovské katastrofy, protože naše buržoazie za těch 20 let žádný zákoník nevyrobila, takže jsme pořád měli občanský zákoník z r. 1811 a trestní zákoník z r. 1852, vlastně z r. 1803. Jen tak se mohlo stát, že Československý národní výbor svým prvním zákonem — to je ten famosní „první" zákon z 28. X. 1918, který však kupodivu má ve Sbírce zákonů a nařízení číslo 11 — přejal vlastně všechno rakousko-uherské zákonodárství i monarchistickou administrativu. To vše se ovšem dálo bez pracujícího lidu a mimo něj. Lid tehdy demonstroval na ulicích, avšak zákony se dělaly v parlamentě na podkladě čachrů mezi buržoazií a oportunisty.

Události v prosinci 1920 znamenaly v té chvíli nesporně porážku revolučního dělnického hnutí, ale tato porážka měla hluboké a závažné důsledky, a to v další perspektivě také **příznivé** důsledky, jejichž dalekosáhlé působení pociťujeme ještě dnes. Neboť teprve v průběhu tohoto boje a po něm se slily všechny ty dřívější potůčky a potoky v jeden veliký proud, v nový, u nás dosud nevídaný politický útvar — Komunistickou stranu Československa.

Založení Komunistické strany Československa je velkým mezníkem v historii našeho dělnického hnutí i v historii obou našich národů. Byla to strana, která se hlásila ke Komunistické internacionále — jako již předtím levice sociální demokracie — strana již leninského typu, ale leninská s jistým omezením, řekl bych, teprve „**potencionálně** leninského typu". Z bývalé velké jednotné sociální demokracie přešlo totiž skoro 80% členů do komunistické strany. Mezi členy a zejména mezi aktivními funkcionáři nové strany převažovali zpočátku dlouholetí příslušníci bývalé sociální demokracie — to bylo jen přirozené. To mělo ovšem za následek, že v této nové straně zůstalo mnoho sociálně demokratických přežitků jak v ideologii, tak v praxi.

Na druhé straně bylo ovšem velkou výhodou, že Komunistická strana Československa byla od začátku **masovou stranou**, která i později v době

perzekucí měla vždy okolo 100.000 registrovaných členů. Proto také nebylo u nás — podle mého názoru — rozšířeno tolik sektářství a ultralevých úchylek jako v některých jiných komunistických stranách, které zůstaly úzkými, málo početnými organizacemi; zato bylo u nás daleko větší nebezpečí pravých úchylek.

Komunistická strana, jakožto sekce Komunistické internacionály, vypověděla buržoaznímu státu zásadní boj. Opět nemohu zde sledovat dopodrobna bohatou historii strany, mohu vytknout jen některé momenty, týkající se podle mého názoru blíže otázky, jež je tematem tohoto projevu.

Mluvím zde úmyslně spíše jen o státu, a to jednak proto, že z marxisticko-leninského hlediska nelze hodnocení práva od hodnocení státu odtrhovat, jak se to někdy dělá — a otázka státu je rozhodující i pro právo — jednak také proto, že za těch dvacet let buržoazní republiky, v době mezi dvěma světovými válkami, si strana svůj poměr ke státu podle leninských principů celkem vyjasnila, ale k zásadní kritice buržoazního práva se vlastně nikdy nedostala pro aktuálnější úkoly a také proto, že měla zejména zpočátku ve svých řadách poměrně málo inteligence a ještě méně právníků; ti pak byli zaměstnáni praktickými úkoly, obhajobou perzekvovaných atd. Proto z té doby nemáme téměř žádnou marxistickou studii o právu. Ale, jak říkám, otázky státu **byly** řešeny, a to ideologií strany i její praktickou politikou.

Na tomto místě jsem se chtěl zmínit o úloze inteligence, která v prvním období 1918—1921 byla dosti velká a do jisté míry samostatná, ale poněvadž jsem o tom na žádost soudruhů z této fakulty napsal článek do časopisu University Karlovy, odkazuji na něj. Zejména jsem tam vyzvedl opravdu velkou roli Zdeňka Nejedlého, jenž vykonal neobyčejně mnoho pro vyjasnění zmatených názorů, které tehdy panovaly v hlavách inteligence.

Je známo, že v období buržoazní republiky prošla naše strana dvěma vnitrostranickými krizemi. Obě tyto krize se také do značné a snad do přední míry týkaly otázek státu, tehdy ještě buržoazního státu.

První krize se odehrála v letech 1924—25 a byla ještě hodně ve spojitosti se sociálně demokratickými pozůstatky v Komunistické straně Československa. Do dějin strany se dostala pod názvem „bubnikiáda". Tehdejší vládní koalici buržoazních a socialistických stran, která se utvořila po porážce dělnického revolučního hnutí v prosinci 1920, byla velmi nepříjemná nová, masová komunistická strana. Pamatuji se — neměl jsem možnost to ověřovat, — ale myslím, že v jednu dobu byla naše strana v rámci Komunistické internacionály podle počtu obyvatelstva percentuálně stranou největší. Tehdy ani ještě sovětská komunistická strana nebyla relativně tak početná.

Buržoazně socialistické koalici nemohl být takový stav lhostejný. Tato ohromná komunistická strana jí také vadila u západních imperialistických mocností, se kterými spjala svou politiku, u Francie a Anglie. Tam se hodně poukazovalo na to, že ve střední Evropě je nebezpečí bolševismu apod. Proto se buržoazie, za pomoci oportunistů, kromě obvyklých perzekučních opatření pokusila také rozvrátit stranu zevnitř. Nástrojem se stal poslanec Bubník, který přitom byl podporován — jak jsme už tehdy o tom dobře věděli — přímo z Hradu finančně. Po svém vyloučení ze strany v únoru 1925 pro frakční činnost se pokusil založit novou, jakousi „národní" komunistickou stranu — vidíte, jak se některé věci v historii opakují — a v parlamentních volbách 15. listopadu 1925 postavil také snad v celé republice vlastní kandidátky; jeho program směřoval fakticky k tomu, aby komunistická strana byla převedena z revoluční linie na linii pouhé opozice, což v podstatě znamenalo uznání buržoazního státu. A bylo to tehdy děláno dost obratně: v jeho programu se vyskytovaly všeliké „marxisticky" znějící fráze, bylo tam však nenápadně vsunuto uznání demokratické republiky.

Je příznačné pro dobré jádro naší strany, že přes všechny silné sociálně demokratické pozůstatky, přestože zde byl pořád ještě vliv osvobozenecké legendy, Bubník byl ve volbách naprosto rozdrcen. Pokud si pamatuji, dostal v celé republice jen asi 18.000 hlasů, kdežto KSČ dostala hlasů skoro milión, 934 tisíc. To byla zdrcující porážka hradní politiky, to byla předzvěst jejích dalších porážek, které vedly až k Mnichovu, ačkoli se nám to tehdy tak jasně nejevilo. Tehdy to vypadalo tak, že komunistická strana je v obraně a že vítězí Hrad a buržoazie.

Považuji tuto věc za velmi důležitou. Svědčí o tom, jak naši pracující, tvořící stranu — prostí lidé, kteří tehdy neměli k dispozici tolik teorie, — dobře chápali úlohu strany. Tato krize byla překonána poměrně brzo.

Za Jílkova vedení, které se dostalo do čela strany brzo potom, došlo zase naopak k ultralevým a sektářským úchylkám, jež se však nakonec projevily jako oportunistická pasivita. Jako malý, ale poučný příklad uvedu aspoň jednu vzpomínku: nevím v tomto okamžiku, v kterém roce to přesně bylo, ale vedoucí sekretář strany Jílek byl při sčítání lidu velmi hrdý na to, že ve sčítacím archu vyplnil rubriku o národnosti (obdobně jako „bez vyznání") slovy „bez národnosti". To svědčí o naprostém neporozumění leninským principům národnostní politiky.

Ale vážnější ovšem bylo, že se tento falešný „radikalismus", ve skutečnosti oportunismus, uplatňoval ve všech směrech činnosti strany. Skončilo to, jak známo, v roce 1928 krachem Rudého dne, který náhle odhalil celou neschopnost tohoto vedení.

Tyto skutečnosti vedly k **druhé vnitrostranické krizi**, která byla

překonána s pomocí KI a ukončena na V. sjezdu KSČ, kde bylo zvoleno nové, bolševické vedení v čele se s. Klementem Gottwaldem. Opět byla jednou z ústředních otázek tohoto sjezdu otázka státu, ale tentokrát ze značně jiného hlediska. V politických tezích V. sjezdu o situaci a úkolech strany byla znovu postavena a vyjasněna otázka povahy buržoazního československého státu.

Příslušné pasáže znějí:

„13. Československo je částí imperialistického systému, je samo imperialistickým státem. Názor, že Československo je kolonií velkých imperialistických států, je naprosto falešný a vede k úplně nesprávným a kontrarevolučním závěrům...

14. Československý imperialismus je na jedné straně ovlivňován velkými imperialistickými státy, především Anglií a Francií; na druhé straně se Československo snaží uplatnit své imperialistické tendence na malé státy střední Evropy...

15. Nejvýrazněji se projevuje československý imperialismus ve vzrůstající útočnosti proti Sovětskému svazu. Základní linií čs. zahraniční politiky je linie protisovětská..."

To zůstalo v platnosti vlastně až do mnichovské katastrofy.

Zde bych chtěl udělat malou poznámku, že často panuje u nás ten neblahý zvyk, že se věci citují jen částečně, že se ocituje jedna věta nebo půl věty a unikne potom celá myšlenka. Uvedené usnesení strany o imperialistické povaze československého buržoazního státu je velmi důležité, ale je nutno citovat je vždy celé. Na jedné straně je tam řečeno, že Československo je samo imperialistickým státem, na druhé straně se uvádí, že je součástí celého bloku a podřízeno vlivu Anglie a Francie. Zdůrazňuji to proto, že se tyto teze často nepatřičně zjednodušují a uvádí se z nich jen první věta: „Československo je imperialistickým státem". Tím se z hluboké analýzy stává fráze. Je třeba dobře si přečíst Leninovu knihu o imperialismu, jak Lenin pečlivě rozděluje imperialistické státy na tři skupiny (tehdy ovšem ještě šlo o Rakousko-Uhersko). Je třeba si přečíst, jak Lenin precizuje pozici poměrně malého státu jako je Portugalsko, které je dodnes koloniální mocností, imperialistickým státem, ale ve vleku Anglie.

Úspěšné překonání této druhé krize mělo pro celý další průběh vývoje strany i pro historii našich národů ohromný význam. Díky jemu našla strana v následujících obdobích, zejména od Hitlerova nástupu moci v Německu, správnou cestu v neobyčejně složitých situacích mezinárodních i vnitropolitických. Nejprve tu bylo období — asi od r. 1929 do r. 1934—35, kdy se čs. buržoazie dala na dráhu soustavné fašizace, s čímž byla ovšem spojena zostřená perzekuce strany a dělnického hnutí vůbec. Později zase, po uzavření smlouvy se Sovětským svazem v r. 1935, nastalo období zdánlivě protichůdné. Říkám zdánlivě, protože ve skutečnosti se tím nezměnila ani třídní povaha státu, ani reakční ráz zásadní politiky vedoucích kruhů buržoazie. Ale bylo to období, ve kterém došlo k jistému uvolnění perzekuce a kdy se pod dojmem fa-

šistického nebezpečí v sousedním Německu začala tvořit lidová fronta. Nemohu zde podrobně líčit toto období, ale chtěl bych konstatovat, že vyjasnění o povaze čs. buržoazního státu, které přinesl V. sjezd, bylo nepostradatelným předpokladem správného řešení politických otázek jak v období fašizace, tak v období tvořící se lidové fronty. Zase není dost dobře možné tyto velmi složité věci v jednom projevu vylíčit, ale chtěl jsem upozornit, že strana tu měla velmi těžkou úlohu: v jednom období se musila energicky bránit fašizaci ve vlastní zemi, a hned v následujícím období — po uzavření smlouvy se SSSR — zase velmi obezřetně manévrovat, aby přispěla k obraně proti fašistickému nebezpečí, ale aby zároveň vedla dále zásadní boj proti buržoazii a oportunistům, kteří se vydávali za „obránce demokracie" proti Hitlerovi.

Přitom je třeba zdůraznit, že naše strana zůstala jak v době perzekuce, tak i nadále masovou stranou, jak o tom svědčí výsledek parlamentních voleb v r. 1935 — posledních parlamentních voleb před druhou světovou válkou — kdy KSČ dostala 850.000 hlasů. A touto masovou stranou zůstala naše strana dodnes.

Rozhodným důsledkem této správné politiky v době od V. sjezdu strany bylo, že se komunistická strana dostávala postupně do čela všeho pracujícího lidu a možno říci, do čela národa vůbec, a to již **před** druhou světovou válkou. To se projevilo názorně již roku 1938, kdy komunistická strana jediná bojovala důsledně proti mnichovské kapitulaci a za realizaci spojenectví se SSSR proti agresi hitlerovského Německa a kdy se za ni postavil prakticky všechen náš lid. Tato její role se uplatnila ještě dále a ještě hlouběji v době okupace a byla také hlavní příčinou vítězství KSČ po osvobození. Je proto třeba konstatovat, že vedoucí role naší strany, která je dnes zakotvena v nové, socialistické ústavě, není něčím zvnějška nadiktovaným, nýbrž že je docela přirozeným výsledkem jednak obecně vzniku a vývoje revolučních dělnických stran, jednak, speciálně u nás, vedoucí role, kterou KSČ fakticky měla již v poslední době před pádem buržoazní republiky.

Nyní bych chtěl říci zase jen několik poznámek k druhému velkému období dějin strany: **„KSČ za budování socialismu v Československu".**

Ovšem zase je možno vybrat jenom nejhlavnější momenty. Osvobození Sovětskou armádou, které umožnilo vítězství naší národní a demokratické revoluce v květnu 1945, vedlo k obnovení čs. státu jako lidově demokratické republiky. Hlavní podíl na tom má jednak náš pracující lid, který učinil dostatečné zkušenosti s buržoazní demokracií, zejména za hospodářské krize třicátých let a za mnichovské kapitulace, a byl naprosto odhodlán nevrátit se k předmnichovským poměrům, jednak ovšem revoluční vedení vyjadřované vedoucí úlohou KSČ.

V této epoše — od osvobození Sovětskou armádou — můžeme opět rozeznat dvě dosti odlišná období, a to do února 1948 a po únoru 1948.

O povaze prvního období se dosti dlouho v naší i ostatní socialistické literatuře vedl spor, který byl u nás v podstatě vyřešen tezemi KSČ k 10. výročí osvobození v r. 1955, který však dosud — podle mého názoru — není teoreticky dostatečně propracován.

Celkem nesporné je, že toto období znamená opět boj o definitivní charakter osvobozeného státu, o jeho zásadní orientaci. Je to tedy jakási obdoba let 1918—1920, ale — abych tak řekl — s opačným předznamenáním.

Tehdy byl východiskem a základnou tohoto boje nově vzniklý **buržoazní** stát; proletariát se teprve probojovával k poznání, že i nejdemokratičtější buržoazní republika je diktaturou buržoazie. A zejména: tehdy ještě nebylo revolučního vedení!

Nyní, po roce 1945, tu revoluční vedení bylo — a jaké! Masová revoluční strana leninského typu, zocelená v boji za buržoazní republiky a zejména za nacistické okupace, která získala ohromné zkušenosti nejen z vlastního boje, ale také z vývoje Sovětského svazu a z bojů ostatních komunistických stran. A východiskem i základnou tohoto boje nebyl již buržoazní stát, nýbrž stát v podstatě jiného, protichůdného typu: **lidová demokracie.** Proto také skončil boj vítězstvím dělnické třídy. Lze plným právem říci, že Vítězný únor 1948 je odčiněním porážky dělnické třídy v r. 1920. Proto také považuji za velmi důležité vyřešit správně otázku třídní povahy tohoto obnoveného státu. Já osobně jsem stál od začátku na stanovisku, že zásadní zvrat byl u nás proveden již roku 1945, že tu nešlo o nějakou buržoazně demokratickou revoluci — dokonce ještě snad o revoluci protifeudální — a že roku 1945 vznikl stát protichůdného typu státu buržoaznímu. (Mám tu poznamenány některé citáty, ale nebudu je uvádět, abych projev neprodlužoval. Tyto věci byly konečně publikovány,je možno si je přečíst.) Ale pro charakter tohoto období bych považoval za důležitá a rozhodující např. autoritativní slova Klementa Gottwalda v jeho projevu na prvním zasedání ÚV KSČ po Únoru 1948, pronesená dne 17. listopadu 1948. Soudruh Gottwald tehdy jasně konstatoval, že

„období od května 1945 do února 1948 bylo nezbytně nutné" — a dále je významné, co Kl. Gottwald považoval za hlavní, rozhodující výsledek Února, když prohlásil:

„Před Únorem byla ještě možná restaurace kapitalistických a předmnichovských poměrů u nás vnitřními silami reakce... po Únoru je již jediná možnost restaurace kapitalismu a restaurace předmnichovských poměrů u nás, a to silami reakce zvenčí, a to ne jakýmikoliv silami, ne rozhlasem a špióny, nýbrž válkou."

Soudruh Gottwald tehdy dále řekl, že válka je sice nepravděpodobná, ale dodal:

„... a kdyby snad někdy taková válka přece jen byla, nepochybuji, že Československo nebude na straně těch, kteří prohrávají, nýbrž bude na straně těch, kteří vyhrávají."

Nedávno, v případě Kuby, jsme se přesvědčili o tom, jak jenom takový „menší" pokus o ozbrojenou intervenci proti opravdu lidovému režimu dopadne.

Myslím, že uvedená slova Kl. Gottwalda jsou vzhledem k celému dalšímu vývoji přímo prorocká a že také osvětlují charakter třídní povahy našeho státu v tomto prvním období po osvobození. Samozřejmě je mi jasné, že otázka moci byla **definitivně** rozřešena až v únoru 1948, ale vzpomeňme si, že ani v Sovětském svazu nebyla otázka moci definitivně rozřešena hned v den 7. listopadu 1917.

Pokud jde otázky státu a práva, byla tato první etapa ještě opravdu bojem, bojem protichůdných třídních sil, i když šlo — jak já tvrdím — v podstatě o stát již protichůdného typu státu buržoaznímu — bojem pracujícího lidu, vedeného KSČ, s vnitřní reakcí, podporovanou z imperialistického zahraničí.

V této první etapě po osvobození — v etapě, kdy proletariát podle uvedených již slov Komunistického manifestu „vydobyl demokracii" (u nás „lidovou demokracii") — šlo především o řadu opatření, jimiž měl být — zase podle slov Komunistického manifestu — buržoazii postupně vyrván veškerý kapitál, jinak řečeno, šlo především o řadu opatření, jimiž měly být buržoazii vyrvány alespoň nejhlavnější klíčové pozice. Jak doslovně se tu splnila slova, napsaná před více než sto lety!

Již také proto se mi toto první období jeví jako neobyčejně důležité a nacházím v něm řadu důvodů pro socialistický charakter již tehdejšího lidově demokratického státu. Za neobyčejně příznačný krok považuji zejména znárodňovací dekrety z října 1945, které tehdejší president dr. Beneš podepsal skutečně jen s největším odporem; byl si totiž jako buržoa dobře vědom jejich zásadního významu pro třídní povahu našeho státu. To také znamená, že u nás začala národní a demokratická revoluce velmi brzo, vlastně hned po osvobození, přerůstat v revoluci socialistickou.

Ústředním problémem — i když ne nejdůležitějším, protože nejdůležitějším problémem je vždycky otázka, na které straně jsou lidové masy a zda jsou aktivní či nikoliv — tedy ústředním problémem, politickým i právním, té doby byla otázka nové ústavy. Zde došlo opravdu k boji, především k boji v Národním shromáždění, v jeho výborech a subkomi-

sích, které zasedaly skoro denně, kde proti nám, proti malé skupině právníků-komunistů, sedělo 30 buržoazních expertů, universitních profesorů práva. Do roku 1948 totiž pražská právnická fakulta, a také fakulty brněnská a bratislavská, byly baštami reakce, a podobně ministerstvo spravedlnosti. Celá tehdejší právní věda byla mimo náš dosah; komunisté neměli v tehdejší právní vědě skoro žádné pozice. Přesto se i na tomto poli vedl zásadní, teoretický i praktický boj.

A otázka nové ústavy — nazvané později Ústavou 9. května — byla také rozřešena bojem, ovšem nikoli bojem v parlamentě, ale vystoupením lidu ve dnech 20. až 25. 2. 1948 — vystoupením, které rozdrtilo pokus naší i zahraniční reakce o puč, o zvrat vývoje zpět, ke kapitalismu.

Zde bych mohl vsunout mnoho vlastních vzpomínek, protože tento boj zůstal velmi živě v mé paměti. Starší soudruzi vědí, že jsem byl tehdy stranou pověřen, abych se účastnil těchto prací jako předseda stranické ústavní komise a současně jako generální zpravodaj Ústavodárného národního shromáždění. Zde celou tuto politiku řídila přímo strana a zejména osobně s. Gottwald.

Jednu věc bych však chtěl přece jen zdůraznit, a to jak s. Gottwald, s nímž jsem spolupracoval už předtím za buržoazní republiky v letech 1926—1929 v ústředním agitpropu — jak s. Gottwald, ač nebyl právník, dovedl spojovat čistě právní otázky s politickými, jak zejména v odborně právnických formulacích, které byly přirozeně v návrzích na ústavu nezbytné, dovedl vystihnout jejich politický a třídní dosah, zda jsou z našeho hlediska škodlivé nebo prospěšné. V této věci jsem se mu vždy obdivoval.

V roce 1946, kdy se začalo pracovat na lidově demokratické ústavě, byl to pro nás značně obtížný problém. Pro řešení otázek souvisících s její koncepcí nebyly tehdy vlastně žádné zkušenosti. Byla tu ovšem sovětská ústava z roku 1936. Avšak Sovětský svaz měl za sebou již 30 let své existence a byl na daleko vyšším stupni vývoje, vybudoval již socialismus. Nebylo proto dobře možné, abychom sovětskou ústavu prostě opisovali. Ostatní země lidové demokracie byly tehdy v obdobné situaci jako my a také ještě neměly své ústavy — s jedinou výjimkou: ústavy, která byla počátkem roku uzákoněna v Jugoslávii.

My jsme tento problém tehdy řešili na základě dvou dokumentů naší nové státnosti, jež oba byly napsány a schváleny Národní frontou přímo z podnětu komunistické strany a Kl. Gottwalda. Mám na mysli především Košický program z 5. dubna 1945, který v první části přímo žádal svolání Ústavodárného národního shromáždění k uzákonění nové ústavy, a který obsahoval důležité pasáže, jež pak přešly do ústavy, tj. pasáže o národních výborech a o poměru Čechů a Slováků. Méně již — poněvadž v té době to nebylo jinak možné — se tam mluvilo o národním

hospodářství; program se omezil na postulát o povšechném vedení veškerého národního hospodářství státem.

Daleko obsažnější byl však v tomto směru Budovatelský program, který na návrh strany a Kl. Gottwalda přijala jednomyslně Národní fronta, a potom (8. července 1946) také jednomyslně Ústavodárné národní shromáždění.

Tento program se v našich výkladech o vývoji našeho státu a práva, myslím, poněkud bagatelizuje. Není to ovšem správné už proto, poněvadž právě on obsahoval velmi podrobné partie hospodářské, daleko podrobnější než v Košickém programu, zejména velmi podrobný návrh dvouletého plánu a dalšího zvýšení životní úrovně, což vše přece bylo velmi závažné. První část tohoto programu se pak týkala nové ústavy; měla sice jen dvě stránky, ale zato vyčerpala v pregnantní, „gottwaldovské" formě všechny příslušné otázky.

Hlavní dvě zásady v Budovatelském programu byly tyto: nová ústava měla navázat na vše, co bylo opravdu demokratické v první ústavě, tj. v ústavě z r. 1920, **především** však měla právně zakotvit všechny vymoženosti, kterých si dobyl náš pracující lid ve své národní a demokratické revoluci a v průběhu prvních let budování lidově demokratické republiky.

Podle pokynů komunistické strany šlo hlavně o to, abychom správně zachytili stav, k němuž jsme v té době dospěli, neboť Kl. Gottwald vždy zdůrazňoval: „Nepředbíhat, nepřeskakovat etapy, to se vymstí!"

Ale současně jsme musili vyjádřit také hlavní perspektivu budoucího vývoje, protože stav, k němuž jsme tehdy (v roce 1946) dospěli, nám zejména v ekonomickém ohledu naprosto nestačil. Proto jsme tuto perspektivu vyjádřili tehdy proklamací v tom směru, že lidová demokracie je pro nás cestou, po které chceme dospět k socialismu. Bylo ovšem současně třeba formulovat jednotlivá ustanovení ústavy tak, aby tento vývoj nebyl jimi brzděn.

O těchto věcech bylo dosti napsáno a já to tu nebudu dále rozvádět. K desátému výročí Ústavy 9. května vyšel sborník, kde je možno se o tom dočíst.

Zde bych chtěl zdůraznit jen jednu důležitou okolnost: po Vítězném únoru dal Klement Gottwald jménem strany ústavní komisi KSČ pokyn, aby návrh ústavy, jak se vytvořil v onom boji — v ostrém ideovém zápasu skoro dvou let, v boji jednak s reakcí v politických stranách vůbec, ale také v boji s těmi 30 buržoazními experty, universitními profesory práva, — aby tento návrh nebyl stornován; poněvadž byl odvozen z Košického a Budovatelského programu, měl být jen zbaven některých nedůsledností, které se do něho dostaly v onom boji, ale jinak ve své

podstatě zachován. To se také stalo — a tak povstala lidově demokratická Ústava 9. května.

Jak vidno, naše strana postupovala v této věci tak, že se nesnažila přenést — abych tak řekl „opsat" — ústavu SSSR z r. 1936, která byla ústavou již vítězného socialismu, v době, kdy u nás bylo budování socialismu teprve v začátcích. To je velkou zásluhou naší strany, která vždy postupovala podle Gottwaldovy zásady: „nepřeskakovat nutné etapy vývoje!". A s tím také úzce souvisí slova, která jsem již uvedl o tom, že období od osvobození do Vítězného února bylo naprosto nezbytné.

Politika, která vedla k výsledkům, jejichž plody nyní sklízíme, měla tedy plný úspěch. V úvodu k nové ústavě najdete napsáno: „Lidová demokracie se jako pokojná cesta k socialismu plně osvědčila: dovedla nás k jeho vítězství."

Ústava 9. května byla tím ovšem překonána. Ale jak? Tím nejkrásnějším způsobem — jak já říkám — totiž tím, že se splnila na sto procent, a to i ve své programové části. Ústava 9. května nám vytyčila jako cíl dospět k socialismu; naše vlast k socialismu skutečně dospěla!

Další období, od Vítězného února do dnešní doby, není už vlastně obsaženo v mém tématu, protože zde už nelze mluvit o boji ve smyslu zápasu antagonistických tříd; zde šlo už hlavně o diskusi, o výměnu názorů uvnitř jednoho a téhož myšlenkového okruhu anebo o nápravu nedostatků, k nimž v jisté etapě docházelo zejména v důsledku kultu osobnosti. Jinak řečeno: v období od Vítězného února se vývoj — ideový i faktický — dál na podkladě téhož třídního hlediska a téže společensko-hospodářské situace. Nepovažuji proto za vhodné ani možné přednést nyní rozbor celého tohoto dlouhého období — období od roku 1948 do dneška. Chtěl bych jen v docela hrubých rysech říci, že v něm můžeme rozeznávat — trochu schematicky — asi tyto různé etapy:

Především období hned po uzákonění Ústavy 9. května — léta 1948 až 1951. Toto období je charakterizováno naší první velkou kodifikací, kdy byly vydány všechny důležité zákoníky nově, a to v době poměrně krátké — jak se jí říkalo: „právnická dvouletka". Už jsem vícekrát, i dříve řekl, a jsem stále toho názoru, že to byl velký výkon — výkon, který nemá hned tak obdobu v dějinách práva a že s ním lze srovnávat jen velkou sovětskou kodifikaci z let 1922—1923, která byla ovšem jako první a zásadní socialistická kodifikace historicky i mezinárodně mnohem významnější.

V našich nových kodexech z té doby (1949—1951) bylo ještě leccos nedokonalého. Avšak za největší nedostatek oné „právnické dvouletky" považuji, že nebyl již tehdy, v souvislosti s občanským, manželským a trestním kodexem a s oběma procesními kodexy, vydán — a dodnes ještě

pořád není vydán — kodex pracovního práva; v Sovětském svazu byl to první kodex vůbec, v první verzi již v roce 1918!

Další období, asi tak léta 1951—1954, je charakterizováno některými novými ústavními zákony, zejména zákony o národních výborech a o volbách do našich zákonodárných a zastupitelských sborů.

V těchto letech však došlo i u nás pod vlivem kultu osobnosti k jistým odchylkám od správné leninské linie; nápravu zjednala pak celostátní konference r. 1956, která se konala již po XX. sjezdu KSSS.

Význam tohoto sjezdu KSSS byl i pro nás opravdu nesmírný. Zde bych chtěl připomenout, že XX. sjezd KSSS se poprvé zabýval podrobně otázkou lidové demokracie; tam poprvé bylo autoritativně řečeno, že vývoj — podle známé Leninovy teze o mnohosti forem přechodu k socialismu — vytvořil dvě formy socialistického státu nebo lépe řečeno dvě formy diktatury proletariátu: sovětskou a lidově demokratickou.

To mělo ovšem veliký zásadní význam. Pod vlivem XX. sjezdu KSSS, který po úchylkách z období kultu osobnosti znamenal také návrat k správné leninské linii, provedla u nás totéž celostátní konference z r. 1956, na níž bylo také vysloveno, že některé zákoníky bude nutno opravit, předělat. To se také stalo, a to je naše druhá, ovšem menší kodifikace — lépe řečeno: soustavná novelizace — která byla provedena zase velmi rychle, za několik měsíců druhé poloviny roku 1956, takže nové zákony začaly platit již 1. ledna 1957.

V roce 1958 pak u nás následoval XI. sjezd strany, který je pro obor státu a práva neobyčejně významný, zejména proto, že na něm bylo velmi jasně vypracováno pojetí socialistického státu — nebudu říkat „nové", protože je to staré marxisticko-leninské pojetí státu, ale je to pojetí státu, které se často opomíjelo nebo na které se často zapomínalo, totiž pojetí státu — jako proletariátu organizovaného ve vládnoucí třídu, jako politické organizace pracujícího lidu.

Poukazuji zde zejména na sjezdový referát soudruha Novotného, kde doslovně řekl:

„Diktatura proletariátu je přímo ve stát organizovaný pracující lid v čele s dělnickou třídou, je lidovou organizací v nejvlastnějším slova smyslu."

To je dnes skoro doslovně obsaženo v naší nové, socialistické ústavě, a to zejména v její deklarativní části, v jejím Úvodním prohlášení; ale tento princip vládne v celé ústavě, zejména také v kapitole o národních výborech, kde je tato myšlenka vyjádřena přímo v textu ústavy, v článku 86.

Po XI. sjezdu přichází pro nás zase ohromně významný XXI. sjezd KSSS, na němž soudruh Chruščov rozvinul velikou myšlenku o společném přechodu všech zemí socialistického tábora ke komunismu. To jsou

věci, které již patří vlastně k současnosti, a to hodně známé, které zde proto nebudu dále rozebírat.

U nás zatím, v těchto posledních letech, došlo k prudkému vývoji, který vedl k vítězství socialistických výrobních vztahů i v poslední velké oblasti, kde dosud převládalo soukromé hospodářství — v zemědělství. Proto také bylo nyní možné přikročit k přestavbě celého státu, k nové územní organizaci na podkladě národních výborů; současně také k vydání nové, již socialistické ústavy, poněvadž Ústava 9. května byla tímto vývojem — jak jsem již řekl — vyčerpána, překonána, **splněna.**

Pokud jde o naši novou ústavu, chtěl bych především vytknout její poměr k Ústavě 9. května; shrnul bych jej, chci-li být hodně stručný, do této prosté věty: Ústava 9. května byla ústavou **cesty** k socialismu; ústava z 11. července 1960 je ústavou **vítězného** socialismu. To by ovšem bylo nyní možno obšírně rozvádět — důsledky jsou tu opravdu dalekosáhlé, ale zde se musím omezit jen poukazem na hlavní znaky, které vyznačují naši novou ústavu. Předtím ještě zdůrazňuji: Naše nová ústava je ústavou socialistickou, ale — jak tomu bylo již při Ústavě 9. května — byla opět pod přímým vedením naší strany a našeho presidenta, soudruha Novotného, vytvořena samostatně z našich poměrů a pro naše poměry.

Hlavní znaky nové ústavy jsou podle mého pojetí asi takové: **Především** jeden zásadní: Nová ústava provádí úzké sepětí státu s celou společností pracujících, v čemž je také zahrnuta výslovně uvedená vedoucí role strany jakož i úloha společenských organizací pracujících. Toto nové pojetí, které je v ústavách opravdu nové, má právě připravit přechod k dalšímu, vyššímu stadiu, kdy stát postupně splyne vjedno s celou společností pracujících a tímto způsobem se stane podle Leninových slov „ne-státem", čili „odumře". Tedy ne tak, že by byl v nějakém okamžiku zrušen formálně nějakým číslem Sbírky zákonů, nýbrž tak, že se přirozeným vývojem přemění organicky ve společnost pracujících. To je základní myšlenka nové ústavy.

Za druhé: V nové ústavě jsme mohli hospodářské zřízení formulovat již jako plně socialistické, a to i pro zemědělství, kdežto Ústava 9. května zachycovala ještě stav z r. 1948, totiž smíšené hospodářství se 3 sektory: státním, družstevním a soukromým.

Dalším důležitým momentem je, že **lidská práce**, která je základním faktorem života každé společnosti, byla v nové ústavě postavena do čela; je tam chápána jako přední právo člověka a zároveň jako jeho přední povinnost. A byla tam vyslovena veliká zásada, že práce pro společnost a práce pro sebe samého splývají v socialistickém řádu vjedno: pracuje-li člověk pro společnost, pracuje tím také v plném slova smyslu pro sebe.

V nové ústavě byly dále zakotveny některé veliké principy, které si

komunistická strana již dávno vypracovala, také jako principy stranického života. Je to zejména princip demokratického centralismu, dále princip socialistické zákonnosti a konečně — jako další velká novinka v zákonodárství — princip, podle něhož má další vývoj společnosti i státu být řízen a plánován na základě výsledků vědy, založené na světovém názoru marxismu-leninismu. To je opravdu velká věc, a to také dává, abych tak řekl, oprávnění nové inteligenci, aby byla uvedena v ústavě, ačkoli ovšem není třídou, nýbrž jen společenskou vrstvou. A je uvedena opravdu na vynikajícím místě: v odst. 1 prvého článku, kde se stanoví politický základ našeho státu.

Ještě jedna veliká věc, která je v ústavním právu značnou novinkou: naše nová ústava zakotvuje jako složku politického základu státu jeho příslušnost k socialistickému táboru a formuluje naši mezinárodní politiku jako politiku koexistence, mírového soužití.

Také nová ústava obsahuje program, a tento program — to je snad také jistá novinka — přejímá v parafrázi slavnou pasáž z Marxovy Kritiky gothajského programu z r. 1871. Je to pasáž, kde se mluví o práci, která se má stát první životní potřebou, jejíž výsledky povedou k nesmírnému rozmnožení společenského bohatství tak, aby byly uspokojeny všechny potřeby jak společnosti, tak každého jejího člena, a kde se také otvírá úžasná perspektiva, podle níž bude v dalším vývoji možné přejít od socialistické zásady rozdělování „každému podle jeho práce“ ke komunistické — „každému podle jeho potřeb“!

Z této nové ústavy vyplynula řada velikých důsledků, které v oboru práva byly rozpracovány na zasedání ústředního výboru naší strany v usnesení ze dne 8. prosince 1960 pod názvem „Další upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění soudnictví“. Z tohoto usnesení vyplývá zřejmě, že stojíme před druhou velkou kodifikací našeho zákonodárství. Před celou naší právní vědou a před námi všemi stojí velký a čestný úkol, abychom přispěli svým podílem k vytvoření — jako naše věda přispěla po Ústavě 9. května k vytvoření zákonodárství lidově demokratické republiky — nyní již zákonodárství republiky socialistické, zákonodárství opravdu již socialistického.

Připomněl jsem vám slova Komunistického manifestu o tom, co bude dělat proletariát po dobytí moci, a zdůraznil jsem, že jsou vlastně již doslovně splněna. Chtěl bych nyní ještě připomenout také Marxova slova z Kritiky gothajského programu, která ještě do všech důsledků splněna nejsou. Jsou to ona známá slova:

„Mezi kapitalistickou a komunistickou společností leží období revoluční přeměny jedné společnosti v druhou. Tomu odpovídá také politické přechodné období, v němž stát nemůže být ničím jiným než **revoluční diktaturou proletariátu.**“

Nesmíme ani na okamžik zapomenout — zejména v době, kdy ve velké části světa vládne ještě kapitalismus— že základní otázkou je stále **diktatura proletariátu.**

Naše republika a celý socialistický tábor urazil od svého vzniku pod vedením komunistických stran značný kus na cestě ke komunismu. Dálo se tak podle vzoru velikého Sovětského svazu, který tuto cestu první nastoupil, který má největší zkušenosti a který má proto právem vedení v socialistickém táboře.

Je to ohromné pomyšlení, když uvážíme, že je to v historii pouhých 40 let, v jejichž průběhu bylo tolik vykonáno, tolik dosaženo — v boji i v budovatelské práci! Jen 40 let — co je to v historii? V naší době však léta a desítiletí znamenají namnoze více než v jiných epochách staletí a tisíciletí.

Jsme tedy již hodně daleko na této cestě — k vyspělé socialistické společnosti, a pak dále — ke komunismu. A celou tuto významem obrovskou dráhu, jejíž první část — více než polovina — byla zápasem s třídním nepřítelem, jsme prošli a probojovali pod vedením naší strany. Proto je její výročí věc tak vážná pro nás pro všechny. Komunistická strana nás vedla od svého založení v boji, v odboji a pak za budování socialismu — vždy byla naším vůdcem i rádcem.

Promiňte mi, že to pociťuji také trochu osobně a s dojetím. Mohu opravdu říci, že jsem pamětníkem a vlastně současníkem tohoto velkého děje. Když uvážím, že jsem začal studovat práva ještě za Rakousko-uherské monarchie, že jsem pak strávil čtyři léta v první světové válce a zažil na ruské frontě roku 1917 obě ruské revoluce a pak ještě roku 1919 válku s Maďarskou sovětskou republikou — a když si vzpomenu, jak vypadaly poměry v letech 1917—1921, v době založení naší strany, jak bylo těžko sovětské republice, jak jsme se o ni obávali, jak bylo těžko i nám — jak se všechno, co tehdy dělali v Sovětském svazu, zdálo utopií, když se i takovému H. G. Wellsovi, autoru nejfantastičtějších utopií na světě, zdál Lenin „superfantastou"; když si na to vše vzpomínám a srovnám, co je Sovětský svaz dnes a co je dnes celý socialistický tábor a co jsme dnes také **my** — pak prostě beze všech frází, jsem šťasten, že jsem se toho všeho dožil.

A toto veliké dění — těchto čtyřicet let — v jejichž průběhu náš pracující lid pod vedením své strany si nejprve proti buržoazii vybojoval, aby mohl nastoupit cestu k socialismu, a pak za pouhých 15 let socialismu dosáhl a shromažďuje síly pro přechod ke komunismu — toto veliké dění, smím-li svůj projev zakončit osobně, není pro mne jen minulostí, historií. Je v tom pro mne, a doslovně, kus mého vlastního života!

K OTÁZKÁM VÝSTAVBY SOCIALISTICKÉHO STÁTU A STÁTNÍHO ŘÍZENÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

PROF. Dr. PAVEL LEVIT
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

Výstavba socialistického státu a státní řízení národního hospodářství jsou dva spolu těsně spjaté **stěžejní soubory jevů a otázek,** na které se v současné době přednostně zaměřují a také v příštím období zaměří vědy o státu a právu. Oba tyto komplexy spolu úzce souvisí. Jde o skladbu, o organizaci socialistického státu a o jeho základní funkci, o jeho úlohu v ekonomice země, kterážto úloha působí převratně, přetvářejícím způsobem i na organizaci státu. Spojitost obojí problematiky ukázala názorně např. nedávná přestavba národních výborů. Jde o dva komplexy, ve kterých se obzvlášť výrazně projevuje nová kvalita funkcí a úkolů socialistického státu, principů jeho organizace, jeho uspořádání, metod činnosti a působení. Projevuje se zvláště v tom, že se stát stává stále více organizací masy, organizací všeho lidu, a že organizování ekonomického života a procesů, jeho úloha v řízení národního hospodářství patří v této etapě vývoje k hlavním úkolům politické organizace dělnické třídy a všech pracujících.

U příležitosti 40. výročí založení **strany** si znovu připomínáme, že **strana** měla a má lví podíl na určování směru výstavby socialistického státu i na výsledcích jeho přestavby. Stranické dokumenty jsou vzhledem k tomu jedním z hlavních zdrojů při zkoumání a poznávání naší státní a hospodářské výstavby.

Je třeba vyzvednout, že společenské vztahy a organizační formy v oblasti státu a práva jsou v socialistické společnosti svou kvalitou tak pronikavě **nové,** tak převratně změněné, že si tyto změny vynucují revizi nebo aspoň důkladnou zásadní modifikaci metod zkoumání a zároveň i některých základních pojmů, jimiž dosud operují vědy o státu a právu.

V rámci stručného výkladu nelze přirozeně vyčerpat celý rozsah procesů a jevů spjatých s naším tématem; lze jen vybrat a zdůraznit některé zvlášť významné rysy a prvky těchto procesů a jevů.

Přitom je nutno zdůraznit, že hlavní cestou socialistických věd o státu a právu k poznání je a bude nutně především **přímé zkoumání skutečných společenských vztahů a forem,** které se tvoří a vyvíjejí v praxi, skutečných procesů, které v oblasti státu a práva probíhají. Půjde tu

např. o organizační a právní vztahy, které vznikají a rozvíjejí se při státním plánování národního hospodářství a při uplatňování různých jiných metod jeho řízení, o vztahy a formy vyvíjející se při organizátorské činnosti národních výborů atp. Studium skutečnosti, systematický průzkum praxe je nám východiskem zobecňování; ze zkoumání a analýzy skutečných nových jevů, z jejich kritického třídění musí vyjít zobecňující závěry věd o státu a právu. Tyto vědy musí se stát daleko více než tomu bylo doposud vědami o společenské skutečnosti, o státní praxi nežli jen vědami o právních normách a o právních formách jejich aplikace, jak je tomu ještě namnoze doposud. Nová socialistická skutečnost proniká ovšem široce také do právních norem a právních aktů, mění jejich obsah i formy a lze ji tedy sledovat i zkoumáním právních norem a forem. Nelze dopustit, aby se teoretické zkoumání pokoušelo vtěsnat nové jevy do Prokrustova lože tradičních představ a pojmů nebo aby teorie brala vznik nových vztahů a forem prostě na vědomí, aniž by vyvodila z jejich nové kvality důsledky pro pojmy, jimiž operuje. Třeba např. vyvodit teoretické závěry ze skutečnosti, že prvky právní normy, jak je traduje dosud naše teorie, nehodí se vždy a plně na právní normy o státním plánování a řízení národního hospodářství; že např. akty státního plánování překračují hranice vytčené tradičními znaky správního aktu atd. Podobně má se věc s problematikou organizační výstavby a organizátorské činnosti socialistického státu. Bylo by nespravedlivé tvrdit, že se naše vědy o státu a právu nezabývají těmito novými jevy a jejich rozborem, ale toto zkoumání zůstává mnohdy ve sféře obecných úvah a nevychází vždy z analýzy a zobecnění konkrétních živých faktů, z živé praxe státního a hospodářského aparátu. Příznačným jevem tu bývá převaha dedukce, zvláště pokud se analyzují nové jevy, nebo si zase zkoumání izoluje určité skutečnosti, aniž se z jejich rozboru vyvozují základní teoretické závěry. Vědy o státu a právu přejímají např. někdy bez nutného teoretického zpracování pojmy politické ekonomie a úsekových ekonomik a prostě s nimi operují. A tak se stalo, že nás v některých otázkách nová kodifikace zastihuje v situaci, kdy se základní teoretické otázky řeší až v průběhu kodifikace, tak říkajíc na pochodu. Tím se ovšem zmenšuje účinnost pomoci, kterou může a má teorie poskytnout legislativě, a prokazuje se, že věda nemá vždy potřebný teoretický předstih před praxí.

Socialistický stát, i náš stát, celá politická organizace socialistické společnosti je společenský jev **nový, bez historického precedentu.** Tento stát není už organizace vlády společenské menšiny, neboť v něm vládne skutečná většina společnosti, nikoli jen povolaná a vyvolená společenská elita. Vládne se v něm jménem masy pracujících, pro tuto masu a stále reálněji v něm vládne — přímo i nepřímo — sama tato masa.

Stát se tak proměňuje stále více v organizaci masy a bude jí v průběhu socialistické výstavby stále reálněji. Pod státem nerozumíme ve vyspělé socialistické společnosti už jen nepočetnou skupinu lidí, kteří vykonávají vládu, jen vlastní aparát moci, který je izolován od společenské masy a vznáší se nad ní. Masa pracujících přestává být objektem vládnutí a stává se doopravdy jeho subjektem. Stát „sestupuje" z někdejších výšin moci do středu společnosti pracujících. Základní státní orgány, národní výbory jsou např. podle socialistické ústavy zároveň nejširší organizací mas, seskupují masy kolem sebe v nejrůznějších formách. Mizí postupně propast mezi státními orgány a společností, antagonistický rozpor mezi masou pracujících a státním aparátem, který je vlastní státům vykořisťovatelské menšiny. Takového státu, jako je stát socialistický, ještě v historii politických organizací společnosti nebylo.

Z existence a činnosti orgánů socialistického státu vznikají a rozvíjejí se vzhledem k tomu mnohotvárné nové organizační vztahy, neznámé dosavadním státům a právním systémům. Socialistická společnost je společnost mnohem víc a mnohem **intenzívněji organizovaná** nežli společnosti předchozí. To se projevuje zvláště v její politické organizaci a v jejím působení. Činnost orgánů socialistického státu nezáleží již jen v uplatňování státní moci v úzkém tradičním slova smyslu, nepřevažuje v ní příprava a vydávání státně mocenských aktů, ale hlavně plynulé a stálé organizování občanů, získávání masy společnosti, zajišťování její činné účasti při plnění společenských a státních úkolů.

Masová organizační práce stává se jednou z nejdůležitějších metod činnosti orgánů socialistického státu. Změnila se nejen společenská základna státní autority, ale i její hlavní úloha a metody. Většina adresátů státních aktů nejsou již poddaní, které vykořisťovatelský stát držel na uzdě, ale příslušníci vládnoucí třídy, vládnoucí masy. Úloha státu není tedy jen třídně mocenská (i když této povahy nepozbývá ani v socialistické společnosti) — nejde při ní jen o to, jak řekl Ščedrin, „táhnout a nepustit" — ale především autorita organizující, autorita celospolečensky řídící různé procesy (řízení je organizátorská činnost), která zajišťuje plánovitou a plynulou koordinaci a kooperaci při plnění společenských úkolů.

Vzhledem k tomu se mění od základu hlavní **metody** činnosti a působení státních orgánů. Těžiště jejich činnosti není již ve vydávání a vynucování státních právních aktů, ale hlavně v procesu mobilizování a organizování masy. Strana stojí v čele úsilí, aby se masa pracujících skutečně ujala moci, která jí náleží, aby převzala odpovědnost za řízení společnosti. Přímé státní donucení a tradiční právní sankce pozbývají v činnosti orgánů socialistického státu své někdejší výlučné úlohy při realizaci státních úkolů a opatření. Uskutečnění zákonů závisí daleko

méně na klasických právních sankcích, nežli na pozitivní organizátorské práci.

Metodami své činnosti a působení přibližují se orgány socialistického státu stále více metodám práce dobrovolných organizací. Cesta k příští komunistické samosprávě nevede, jak známo, jen po linii „odstátňování", po linii přechodu úkolů dosud zajišťovaných státními orgány na nestátní organizace, ale zároveň také po linii „zespolečenšťování" státních orgánů, po linii přeměny nejvýznamnějších státních orgánů v organizace mas. Platí to nejen pro národní výbory, ale jak ukazují naše místní lidové soudy, i pro oblast justice.

Jestliže stát a společnost pracujících počínají takto splývat, jestliže se základní státní orgány stávají organizací mas, pak se také mění **předmět vědeckého zkoumání věd o státu** (nové organizační vztahy v oblasti státu nekryjí se plně se vztahy, které v minulosti studovala věda o státu).

Socialistické **právo** je nástrojem této organizátorské činnosti, jež se rozvíjí na základě a v rámci zákonů, která se uplatňuje i formou právních aktů. Právo a právní formy nelze stavět do protikladu s organizátorskou prací státních orgánů. Nelze je ani od sebe izolovat. V obojím se uplatňují stejné principy i cíle. Právní normy a formy nemohou ovšem obsáhnout a postihnout všechny prvky a stránky těchto organizačních vztahů a procesů a také je záměrně neupravují. Nejde tu vždy o procesy právní. Právní vztahy nezahrnují v sobě veškeré nebo celé vztahy, které se tu vytvářejí. Tyto organizační vztahy chceme však vědecky zkoumat v jejich úplnosti a uceleně. Pravidla a akty, které socialistický stát v oblasti svého organizátorského působení vydává, stvrzuje nebo uznává, nejsou vždy právními pravidly a právními akty podle dosavadního pojetí teorie. Obsah právních norem se v socialistickém státě podstatně mění oproti tradičnímu obsahu právních norem. Není náhodou, že v socialistických právních normách klade se tak veliký důraz na stanovení postupu realizace, zvláště organizátorské realizace úkolů. Právní normy socialistického státu nejsou uváděny v život v té míře jako dříve klasickými formami aplikačních aktů a pomocí klasických sankcí, ale hlavně organizátorskou prací.

Nové jevy, nové postupy, formy a vztahy tvoří se např. ve velké míře v praxi národních výborů a nelze je dobře sledovat jen zkoumáním klasických státních a právních aktů, nevznikají jen jako výsledek aplikace právních norem. Věda se musí proto obracet k přímému systematickému zkoumání těchto jevů, např. k přímému studiu organizátorské praxe národních výborů, jejich orgánů a aktivů. Musí soustavně a metodicky shromažďovat fakta ze živé praxe, kriticky je třídit a zobecňovat výsledky

tohoto přímého průzkumu. K tomu je ovšem zapotřebí také vypracovat vědecké metody tohoto přímého zkoumání.

Druhá základní skutečnost, která má rozhodující vliv na novou kvalitu socialistického státu, jeho funkcí, organizace i metod, je skutečnost, že socialistický stát představuje socialistickou společnost také jako **vlastník výrobních prostředků** i jiných prostředků pro uspokojování hmotných i nehmotných potřeb společnosti (např. léčivé zdroje, fondy kulturních hodnot, zařízení, škol atp.), jako celospolečenský organizátor procesu socialistické reprodukce. Socialistický stát je také vlastníkem finančních fondů, z nichž jsou v různých formách financovány nejdůležitější úseky společenské činnosti. Tím se rovněž změnila úloha státu, změnila se i intenzita a účinnost jeho působení. Lenin hovořil o tom, že vládnoucí dělnická třída získala možnost organizovat společenské vztahy až do ekonomických základů života miliónů lidí. Má nyní možnost skutečně a účinně řídit, do hloubky organizovat život celé společnosti. Buržoazní stát řídí společenské procesy jen v úzké sféře vztahů, hlavně ve sféře bezprostředně třídně mocenské a pak zejména tam, kde se kapitalistům nevyplácí vyvíjet organizátorskou činnost na vlastní vrub. V převážné části společenský a hlavně ekonomický život řídí soukromí vlastníci a stát zasahuje do jejich řídící činnosti „zvenčí" (od případu k případu jednotlivými přímými zásahy, příkazy nebo zákazy, nebo povšechně reguluje jejich řídící činnost). Zasahuje do ní ovšem také subvencemi, zdaňováním, sanováním, vždy však „zvenčí" (na Západě se v teorii někdy používá označení Eingriffsverwaltung, zásahová správa veřejná). Vzhledem k státnímu vlastnictví výrobních prostředků není socialistická **politická** organizace vládnoucí třídy, jíž jest socialistický stát, odkázána v té míře jen na formu rozkazu, adresovaného „cizím" subjektům a na regulování zvenčí, ale prostřednictvím státních organizací, na základě státního socialistického vlastnictví, na základě státního rozpočtu a úvěru **přímo** a plynule organizuje a zajišťuje plnění společenských úkolů. Vytváří záměrně organizátorskou činností, formou přímých dispozic hmotnými a finančními prostředky bezprostředně podmínky pro uspokojování společenských potřeb a plnění společenských úkolů prakticky ve všech odvětvích společenského života. Zřizuje organizace hospodářské, kulturní, školské, zdravotnické, výzkumné a jiné, reorganizuje a ruší je, přiděluje jim z jednotného fondu hmotné i finanční prostředky, určuje státním plánem směr, náplň, tempo, cíle a výsledky jejich činnosti, průběžně jejich činnost kontroluje. Zajišťuje tak svými orgány a prostřednictvím státních aktů, právních i neprávních, činnost organizací výrobních, úvěrových, distribučních a jiných. V tom se zračí od základu změněná společenská úloha a odpovědnost státu a jeho orgánů, který nyní takto organizuje a plánovitě zabezpečuje uspokojování

základních hmotných i nehmotných zájmů společnosti i jejích členů v přítomnosti i jeho rozvoj v budoucnosti. Nejde tedy v socialistickém státě už jen o ochranu všeobecných zevních podmínek výrobního způsobu (charakteristika Engelsova) jako za kapitalismu, ale o státní řízení nejdůležitějších společenských procesů. Mluvíme-li v této souvislosti o hospodářsko-organizátorské funkci státu, neznamená to ovšem jen činnost uvnitř státu, funkci vnitřní, ale i hospodářsko-organizátorskou funkci vnější, zvláště v poměru k ostatním státům socialistického tábora.

Stát i takto „sestoupil" z výšin moci, na nichž se doposud státní aparát vznášel, doprostřed života společnosti, přiblížil se tak materiálním procesům probíhajícím ve společnosti. Orgány socialistického státu např. netoliko kontrolují kvalitu mléka dodávaného spotřebitelům (na způsob někdejšího policejního dohledu), nejen určují a kontrolují jeho ceny, ale přímo plánují, řídí a organizačně zajišťují produkci a distribuci mléka. V organizaci a metodách činnosti socialistických státních orgánů odrážejí se vzhledem k tomu nejen politické principy a cíle státní politiky, ale zároveň nutně i konkrétní potřeby a zvláštnosti procesů a úseků řízených různými státními orgány.

Tyto skutečnosti mají některé významné důsledky.

Kvalita vztahů, zejména i právních vztahů mezi státními orgány řídícími a mezi organizacemi, které přímo zajišťují materiálními procesy potřeby společnosti (podniky, zařízení), se vzhledem k existenci státního socialistického vlastnictví a státního plánu od základu změnila a nelze na ně prostě přenášet představy a pojmy z dob minulých (např. ze vztahů mezi státními orgány a akciovými společnostmi v kapitalistickém státě). Stačí tu uvést vztahy a činnost socialistického výrobního ministerstva nebo úlohu plánovacích nebo arbitrážních orgánů nebo úlohu a činnost Státní banky.

Tradiční organizační formy, organizační struktura státních orgánů ustupují organizačním formám novým. Projevuje se to např. v organizační struktuře socialistických hospodářských ministerstev, v organizaci státních plánovacích orgánů i jiných orgánů, do nichž se promítají nové úkoly socialistického státu.

Také vztahy mezi státními orgány různých stupňů nabyly nové povahy (viz např. vztahy mezi vládou a národními výbory, zejména krajskými). Novým jevem je tu např. účast národních výborů na ústředním řízení, uplatňující se zvláště při sestavování státních plánů rozvoje národního hospodářství.

Státní socialistické vlastnictví a státní řízení národního hospodářství mění tedy pronikavě **metody a formy činnosti a působení státních orgánů** (např. plánování, prověrka plnění aj.), které se v mnohém směru přizpůsobují a přibližují potřebám, metodám a formám přímého operativ-

ního řízení hospodářských a jiných organizací, jež bezprostředně navazuje na řídící činnost státních orgánů. Obojí je článkem souvislého a ve své podstatě jednotného procesu. Nejde prostě již jen o uplatňování moci v úzkém slova smyslu. Ne náhodou mizí z ústavy představy o dělbě mocí. Mluví se právem o dělbě práce ve státním aparátu. Státní činnost stává se vůbec stále více prací organizující, řídící a zajišťující různé materiální procesy. Do státní organizace pronikají proto stále více požadavky organizace práce (dělby, koordinace, kooperace, efektivnosti apod.). Tradiční právní procesy ustupují takovým procesům, jako je sestavování plánů, různé formy kontroly apod.

Mění se obsah i zaměření právních aktů vydávaných státními orgány. Převahy nabývají právní akty organizační nebo plánovací povahy nad klasickými normativními nebo individuálními správními akty. Subjekty, kterým jsou adresovány právní normy nebo jiné akty státních orgánů, jsou stále více organizace nežli jednotliví občané.

Změnilo se ovšem i postavení a vztahy **jednotlivých členů** socialistické společnosti ke společnosti a státu. Skutečnost, že všichni občané mají stejné vztahy k socialistickému státnímu vlastnictví, má hluboký přetvářející vliv např. na povahu pracovních vztahů i na jiné právní vztahy občanů. Vztahy občanů ke státu a společnosti pozbyly antagonistického charakteru, odráží se v nich zásadní soulad mezi zájmy společnosti a jednotlivce, i skutečnost, že občané jsou aktivními účastníky na řízení společnosti a správě státu.

Tady bych se znovu vrátil k momentu, který je charakteristický a který bych tu rád znovu připomněl, že totiž mezi řídící činností státních orgánů a mezi operativní realizací materiálních úkolů ve výrobě, dopravě, distribuci, už zdaleka není onen ostrý předěl, ona nepřekročitelná hranice jako za kapitalismu, kde politická organizace, to jest stát, je odloučena soukromým vlastnictvím od materiálního zajišťování společenských úkolů. Je to vidět v tom, že politické direktivy, ať již stranické nebo státní, lze-li to tak říci, pronikají někdy až do operativního řízení materiálních procesů, někde dokonce až do podstaty technologických procesů. Zmocňují se jich, určují jejich zásady a postup. V aktech státních orgánů někdy lze těžko rozeznat, kde končí vlastní právní úprava a kde začíná organizačně technická, operativní a technologická úprava postupu. Ovšem mezi obojím nemůže být rozpor, i když je tu přirozeně kvalitativní rozdíl.

To je nová situace i pro právní vědy, když zkoumají právní normy a právní vztahy.

Chtěl bych se zde zmínit ještě o jedné kvalitě tohoto řízení: že totiž socialistické řízení ekonomiky dovoluje, aby řízení společenského vývoje bylo perspektivní, tj. aby řízení společenské výstavby se dělo v souladu

s vývojem ekonomických předpokladů této výstavby, na nichž je společenská výstavba závislá ve všech svých odvětvích.

Socialistický stát i právo vůbec nemají jen chránit a konzervovat současné vztahy, ale jsou především nástrojem přestavby společenských vztahů směrem k dokončení socialistické výstavby a vybudování komunismu. Tato perspektivní úloha socialistického státu a práva, vycházející z předpokladu, že daný stav společenských vztahů je dočasný, že podléhá vývoji, dotýká se vůbec povahy státu a právních norem. V aktech státního plánování je velmi dobře vidět, jak se socialistické právo vzdaluje statického pojetí právních norem. Některé státní akty záměrně a výrazně zahrnují i perspektivní cíle právní úpravy a jejich realizaci přímo do obsahu norem, nebo někdy do preambulí právních norem, a činí tak sledování těchto perspektivních cílů integrální součástí právní úpravy i její realizace. Různé perspektivní akty mají hluboký význam pro strukturu státu a rozvržení úkolů mezi vyšší a nižší orgány. Jen tato perspektivnost umožnila nám např. daleko širší decentralizaci než o jaké se mohlo snít kterémukoliv státnímu aparátu.

Charakteristickým rysem socialistického státního řízení ekonomiky je neantagonistický charakter vztahů a rozporů, je základní soulad mezi zájmy dílčími a celospolečenskými. To se také projevuje např. i v nových metodách řešení rozporů.

Rovněž účasti pracujících na řízení, která má své specifické formy, naše věda, zdá se, neprávem nevěnuje dost pozornosti. Pozornosti si zasluhují zejména různé procesy, jako je např. sestavování plánu, a jiné podobné procesy, v nichž se čím dále tím reálněji uplatňuje účast pracujících na sestavování plánu, účast místních orgánů i podniků a jejich kolektivů již v průběhu sestavování plánu, kdy se státní organizace skutečně mění v onen Leninem požadovaný a předvídaný harmonicky fungující organismus.

Přicházím k závěru: státní socialistické vlastnictví, hospodářsko organizátorská činnost socialistického státu a jeho řídící činnost mění, jak jsem již uvedl, radikálně úkoly věd o státu a právu. Odrazem toho je např. i rozdělení občanského zákoníka a vznik speciálního zákonodárství o vztazích socialistických hospodářských organizací, správě národního majetku a právní problematika s tím související.

Specifičnost právního režimu některých ekonomických řídicích procesů, zejména státního plánování a jeho forem a jiných vyžaduje, aby se na tuto sféru vztahů obrátila soustředěná pozornost všech věd o státu a právu.

Chtěl bych připomenout, že nejde jen výlučně o tzv. hospodářské vztahy mezi socialistickými organizacemi. Ekonomická úloha socialistického práva zasahuje revolučně do celého systému společenských

vztahů; převážná část odvětví práva se nutně v tomto smyslu „ekonomisuje". „Ekonomickým" právem v tomto smyslu musí být např. právo pracovní, ale „ekonomisuje se" i právo státní a správní atd.; nemluvím o finančním a zemědělsko družstevním, které jsou ekonomické již svou povahou.

Je pravděpodobné, že výsledkem procesů a studia převratných změn bude nakonec i změna systému práva, změna v soustavě věd o státu a právu.

Pokusil jsem se dovodit, že jde o jevy ve své podstatě nové, o jevy bez precedentu, vyžadující nového přístupu, nových metod a tak říkajíc frontálního celkového zkoumání nové problematiky a vyžadující i určité principiální revize a modifikace dosavadních představ a pojmů o celých komplexech nejvýznamnějších vztahů, tedy důsledného promyšlení důsledků převratného procesu socialistické výstavby na pojmy, jimiž vědy o státu a právu dosud operují. Jde o revizi, která se nedotýká jen jednotlivých jevů. Změna bude, jak se dnes říká, komplexní, bude prováděna se zřetelem ke změně samotného základu celé soustavy vztahů; revize se nebude dotýkat jen jednotlivých jevů a odvětví, vyžádá si patrně nového celkového uspořádání a seskupení poznatků. To bude mít ovšem důsledky i pro výuku a její systém.

Vědy o státu a právu učinily již slibné a významné, avšak dílčí náběhy v tomto směru, na něž lze navázat a dále je rozvíjet, avšak po mém soudu je třeba vzhledem k intenzitě a výsledkům přistupovat vcelku kriticky k tomu, co naše právní vědy o státu a právu dosud učinily. Po mém soudu neodpovídají dosavadní výsledky převratnosti změn ani jejich dosahu.

Závěrem lze jen vyzvednout některé z hlavních směrů a úkolů vědeckého výzkumu, o němž jsem se zmínil:

1. Je třeba učinit socialistické organizační ideje a zásady, organizační vztahy a formy, kádrovou skladbu i metody činnosti a působení orgánů socialistického státu, především těch, které organizují masy, i jejich vztahy ke straně a nestátním dobrovolným organizacím předmětem soustavného, uceleného vědeckého zkoumání. Je to třeba učinit s vědomím, že se tento předmět nekryje zcela s dosavadním předmětem zkoumání věd o státu a právu, jak je dosud chápán; zároveň je však nutno tyto jevy zkoumat ne izolovaně od právních vztahů a forem a třeba si být vědom, že nelze organizační vztahy a formy zkoumat izolovaně ani od úkolů, k jejichž splnění je nástrojem organizace, která jejich realizaci slouží.

2. Podobně je to s komplexem problémů spjatých se socialistickým, zejména státním řízením národního hospodářství, které vyžadují celistvého a nikoliv jen odvětvového zpracování.

3. Zvláštnosti a tempo procesu rozvoje socialistického státu, novost vztahů a forem, nepředvídatelnost přesného průběhu vývoje v měnících se společenských podmínkách vyžadují, aby se teoretické zobecňování v této oblasti opíralo přímo o systematické shromažďování, kritické třídění a široké zobecňování konkrétních zkušeností z praxe státní a hospodářské výstavby. To je jedna ze základních metod vědeckého studia organizace a organizátorské činnosti státních a hospodářských orgánů, nejen tedy nutný teoretický rozbor, vycházející z klasiků a z politických a právních úvah, dokumentů a dedukcí. Praxí není přitom míněna jen právní aplikační praxe v tradičních formách. Je potřebí zkoumat přímo procesy a vztahy společenského života, k jejichž uspořádání směřují státní akty, zejména právní normy, i účinky a praktické výsledky, účelnost opatření, živou zkušenost mas, zejména jejich organizační zkušenosti. Stranické dokumenty jsou také významným, cenným, neobyčejně bohatým pramenem těchto poznatků. Socialistické vědecké řízení života společnosti neobejde se bez tohoto přímého zkoumání a systematického zobecňování fakt a zkušeností praxe.

Nástrojem, bez něhož vědecký výzkum v oblasti státu a práva se neobejde, je materialistická dialektická metoda. Bez ní těžko lze plně vědecky objasnit a pochopit narůstání nových prvků a vývojové přeměny státních a právních institucí, které statické a abstraktní chápání není sto postihnout, bez ní nepostihneme vzájemnou podmíněnost a nerozlučnou spojitost jevů. Bez ní např. nelze porozumět základní skutečnosti, že socialistický stát je státem a zároveň už není státem v tradičním pojetí, jak a v čem se ve své podstatě mění.

To jsou některé základní směry a úkoly pro vědy o státu a právu, které těmto vědám otvírají nové velké perspektivy a umožňují, aby věda sloužila socialistické přestavbě, aby ji pomáhala urychlovat.

Při 40. výročí strany připomínáme si, že strana byla inspirátorkou a organizátorkou těchto změn a že nám dává plodné principiální podněty, že nás vede k tomu, abychom se soustřeďovali na základní progresivní elementy vývoje státu a práva. To je cesta rozvoje socialistické vědy o státu a právu, jestliže tato věda chce být práva velkým úspěchům a cílům společenské přestavby, v jejíž službě stojí.

II.

DISKUSE

Mezi mnoha vážnými a důležitými otázkami, kterými se zabývá naše historie státu a práva a které vystupují do popředí právě v období, kdy vzpomínáme 40. výročí vzniku Komunistické strany Československa, má své významné místo i problém úlohy KSČ v boji o vytvoření nového, lidově demokratického právního řádu v Československu. Tato kapitola z dějin naší strany je — jak mnoho jiných — dokladem tvůrčího rozvíjení leninských pouček o revolučním přechodu moci z rukou buržoazie do rukou dělnické třídy v konkrétních podmínkách našich zemí a důležitým příspěvkem KSČ k rozvoji marxismu-leninismu.

Boj o vytvoření československého státu v nové podobě, jako státu důsledně lidového a demokratického, který začala KSČ zároveň se svým bojem za národní osvobození našeho lidu, přinášel sebou — jaksi in statu nascendi — i boj o vznik nového právního řádu. Vycházelo to zcela logicky z hlavního bojového hesla vyhlášeného KSČ a určujícího bojovou linii strany pro období našeho národního osvobození: „Všechny síly k porážce hitlerovců, za nové, za svobodné Československo."

Strana tedy věnovala od počátku svého boje svou hlavní pozornost tomu, aby osvobozené Československo nevyrůstalo na starých buržoazních základech, nezachovávalo svou kontinuitu s předmnichovskou buržoazní republikou, ale aby nový stát zároveň se svým vznikem vytvářel i předpoklady pro vybudování základů nové lidové moci a pro rozvinutí dalšího boje za socialismus. Linie boje KSČ za národní osvobození byla tedy od počátku zároveň i linií boje za lidovou demokracii.

Tato skutečnost se odráží v celé řadě historických faktů, které nám dokumentují specifický vztah KSČ k boji za národní osvobození. Jako jediná složka protihitlerovského tábora u nás sledovala komunistická strana cíl spojit národně osvobozenecký boj lidu s bojem za sociální změny a zároveň chtěla opřít tento boj o nejprogresívnější složku naší společnosti, o dělnickou třídu, pod jejímž vedením se měly soustředit všechny protifašistické síly českého i slovenského národa. Jeden z předních pracovníků komunistické strany, člen moskevského vedení KSČ Jan Šverma, napsal v červenci r. 1939: „... jedině dělnická třída je po-

volána a schopna vést boj národa za jeho osvobození."[1] Navázal tím na prohlášení pařížského zahraničního sekretariátu komunistické strany, které také zdůraznilo jako přední úkol podmiňující úspěch národně osvobozeneckého boje, zajištění hegemonie proletariátu ve vedení odboje.[2]

Zdůraznění potřeby hegemonie dělnické třídy v národně osvobozeneckém boji a zároveň také soustředění všech pokrokových sil českého a slovenského národa včetně těch sil buržoazie, které pod tlakem nepřátelského útlaku byly nuceny ustoupit od své dosavadní politické linie, zůstalo charakteristickým a základním rysem politiky KSČ období boje proti hitlerovským okupantům a umožňovalo zároveň vytváření optimálních předpokladů pro vlastní boj proletariátu o moc s buržoazií.

Okupace území našeho státu nepřátelskou vojenskou mocí a rozštěpení české a slovenské buržoazie na dvě stále ostřeji se oddělující skupiny vytvářelo specifické podmínky pro boj o uskutečnění vytyčené linie. Protivník dělnické třídy v jejím boji o politickou moc ve státě — naše buržoazie — ztratila prakticky všechny atributy vládnoucí třídy. Její orgány moci doma se stávaly v průběhu boje stále zřetelněji orgány cizí, nepřátelské okupační moci. Orgány československého státu, které vytvořila buržoazie v emigraci, pak neměly k dispozici žádný státní aparát ani území, na kterém by prosazovaly své třídní požadavky. V důsledku této situace balancovala emigrační buržoazní vláda ve hře mezinárodních politických sil, hledala pevnější oporu, kterou jí nemohly a zčásti také nechtěly poskytnout vlády západních kapitalistických států, vázané mezinárodně svou předcházející politikou a svými podpisy pod mnichovskou dohodou.

Udržovat politický kontakt s domácími silami buržoazie bylo pak stále těžší, protože domácí exponenti této třídy projevovali zřetelně tendenci užšího spojení s nacistickými okupačními orgány.

Je pochopitelné, že za této situace rostl vliv komunistů na národně osvobozenecké hnutí. Zatímco londýnská vláda udržovala své spojení s kolaborantskými politiky, vedli komunisté svůj těžký boj, byli vězněni, mučeni a popravováni. A tyto skutečnosti se odrazily samozřejmě i v postoji širokých lidových mas k jejich boji. V roce 1940 podtrhuje soudruh Gottwald „spojitost národního a sociálního osvobození, národního osvobození a socialismu" a zároveň zdůrazňuje, že „dělnická třída, vedená Komunistickou stranou Československa, má nyní velké možnosti získat vedení v národně osvobozeneckém hnutí".[3] A to bylo v samých

---

[1] **Za svobodu českého a slovenského národa**, sborník dokumentů, Praha 1956, str. 65.
[2] Tamtéž, str. 84 a n.
[3] Kl. Gottwald, **Spisy 9**, Praha 1954, str. 35—36.

počátcích boje za osvobození naší vlasti. Vliv komunistů pomohlo samozřejmě posílit i to, že do války proti nacismu vstoupil v roce 1941 Sovětský svaz a že jako první z válčících stran zdůraznil, že bojuje za obnovení ČSR v předmnichovských hranicích a uznává československou vládu v Londýně. Tato skutečnost pomohla velmi silně podepřít autoritu KSČ a zároveň také pomáhala soustřeďovat kolem komunistů všechny zdravé, pokrokové síly obou našich národů.

Okolnosti, které ovlivňovaly boj komunistů o to, aby získali rozhodující vliv na řízení státních záležitostí, působily na druhé straně i na politiku naší buržoazie. Nebyly to jen nové mezinárodní vztahy, jak se vytvořily po vstupu SSSR do války, ale také zprávy buržoazních zpravodajských organizací z území ČSR, které ukázaly Benešově vládě a ostatním buržoazním činitelům, že při stanovení svých politických cílů nesmějí komunistické hnutí, které si získává stále více vlivu doma, zanedbávat.

A právě v tomto období , v období, kdy jsou naši buržoazní činitelé v Londýně nuceni okolnostmi přibrat alespoň k určitému podílu na rozhodování státních záležitostí komunisty,[4]) začíná boj o to, aby lidový charakter národně osvobozeneckého boje nekončil jen vítězstvím nad okupanty, ale aby našel svůj odraz i ve státním zřízení, právním řádu i politickém životě osvobozeného státu.

Politický boj KSČ můžeme sledovat v charakteru politických aktů i právních norem, tak jak je vytvářely nové státní orgány, konstituované dekrety presidenta republiky z října 1940, jako v zrcadle.

V době, kdy naše buržoazie vytvářela mimořádné orgány své státní moci a nové formy své zákonodárné činnosti, pokládala tato přechodná opatření za nemilou nutnost vykročit ze své představy o nenarušitelné kontinuitě státní moci i právního řádu z období předmnichovské republiky. President Beneš tehdy ve své řeči ve Státní radě 11. 12. 1940 podtrhl mimořádný charakter všech opatření vlády v emigraci a zdůrazňoval, že přijatá opatření, dotýkající se organizace státních orgánů a zákonodárné pravomoci, „nemají tvořit žádných trvalých precedentů".[5]) Tento plán se však ukázal být neudržitelným. Lidový boj se dostával stále zřetelněji pod vliv komunistů. KSČ zaměřovala všechno své úsilí na to, aby se protihitlerovská propaganda dostávala do nejširších mas lidu a aby také v duchu usnesení ÚV KSČ byl neustále

---

[4]) V roce 1941 byla i vedením KSČ uznána londýnská vláda za představitelku ČSR v zahraničí a zástupci KSČ se stali členy poradního orgánu londýnské vlády — Státní rady. Členy státní rady se stali např. soudruzi Nosek, Vrbenský, Hodinová-Spurná, Kreibich a další.

[5]) E. Beneš, **Tři roky druhé světové války** (Projevy a dokumenty z let 1938—42), Čechoslovák, Londýn, bez data, str. 109.

spojován národně osvobozenecký boj s bojem za sociální spravedlnost, s bojem za vybudování nových základů osvobozeného státu. Podle otřesného svědectví Julia Fučíka obracela se po roce 1941 strana se svou činností ke všemu lidu, „... musila utužit a zdokonalit svou ilegalitu před okupanty, ale musila z ní zároveň vyjít před národem, musila navazovat spojení s nestraníky, obracet se ke všemu lidu, jednat s každým, kdo byl odhodlán bojovat za svobodu..."[6])

Ostrý útok okupantů provedený v září 1941 proti českému odboji dokázal zcela rozbít nekomunistické podzemní organizace a paralyzoval jejich činnost. Zkompromitoval také definitivně i v očích části české buržoazie pražskou kolaborantskou vládu, která nacistickému teroru otevřeně přisluhovala. Činnost Komunistické strany Československa a jejích organizací však zlikvidována nebyla. Rozbité ilegální orgány strany byly okamžitě nahrazovány jinými. Další posílení pro vliv komunistů pak znamenala prvá vítězství Sovětské armády nad dosud neporaženými hitlerovskými vojsky, zvláště pak — na zlomu let 1942—1943 — úplné zničení nacistické armády pod Stalingradem. Masy českého i slovenského lidu měly možnost přesvědčit se o síle myšlenek komunismu na příkladu nesmiřitelného boje našich komunistů doma i na hrdinném příkladu komunistů sovětských. Národně osvobozenecké hnutí se proto rozšiřovalo a radikalizovalo, hegemonie proletariátu se upevňovala. Za této situace hledala československá emigrační vláda na Západě platformu, na níž by mohla zahájit jednání s komunisty. Beneš i buržoazní politikové okolo něj docházeli k názoru, že pouze spolupráce s komunistickou stranou je může zachránit před izolací od lidových mas a ztrátou vlivu na vývoj událostí doma.

Na konci roku 1943 odjel president Beneš do Moskvy. Hlavním účelem jeho cesty bylo podepsání nové spojenecké smlouvy mezi Československou republikou a Sovětským svazem. Zároveň však došlo v Moskvě k prvním politickým rozhovorům mezi představiteli zahraničního vedení komunistické strany a politickými představiteli české a slovenské buržoazie, vedenými Benešem. Poprvé bylo jednáno o budoucím uspořádání osvobozeného státu, byly také formulovány otázky vytvoření nového právního řádu. Komunistická strana Československa zde měla možnost v otevřené diskusi vyložit své názory na budoucí uspořádání státu.

Reálná perspektiva osvobození Československa, tak jak vystupovala na zlomu let 1943—1944, ovlivňovala průběh politických jednání a zaměřovala je na předním místě k problémům státu a práva. Účastník těchto jednání s. Kopecký píše o jejich obsahu: „... jednalo se o budoucí úpravě vnitřních poměrů v osvobozené republice, jednalo se

---

[6]) J. Fučík, **Reportáž psaná na oprátce,** Praha 1950, str. 129.

o systému budoucí státní správy v podobě národních výborů, jednalo se o politických stranách v nové republice, jednalo se o složení vlády ...“[7]) Stanovisko KSČ bylo jednoznačné: o budoucím uspořádání státu musí rozhodnout český a slovenský lid. „Všechna přechodná opatření od začátku musí se dít cestou vskutku demokratickou, to jest za aktivní účasti nejširších vrstev československého lidu a v jejich duchu,“[8]) taková byla linie komunistů, jak ji vyjádřil s. Gottwald.

Stanovisko komunistů k těmto otázkám shrnuje do všech podrobností dopis s. Gottwalda československým komunistickým pracovníkům v Anglii z 21. prosince 1943.[9]) Jeho obsah ukazuje zřetelně pevnost a cílevědomost politiky KSČ. Komunistická strana se od tohoto okamžiku stávala hlavní hnací silou dalšího vývoje. Uchopila do svých rukou iniciativu jednání a již nikdy ji ze svých rukou nepustila. První střetnutí politiky buržoazie a její teorie právní kontinuity předmnichovské republiky s názory komunistů na nové uspořádání poměrů v Československu skončilo vítězstvím komunistů. Beneš, který ve svých dřívějších projevech prohlašoval, že „v den pádu Německa a Maďarska začne dřívější jednotná republika žít nejen právně jako dosud, nýbrž i skutečně na základě dřívější své konstituce z roku 1920“[10]), píše po svých jednáních s vedením KSČ v Moskvě, že je nutno „nahradit rychle právní řád dřívější novým právem porevolučním“[11]). Ustupuje zde tedy president Beneš velmi značně od požadavku plynulého a nerušeného přechodu mezi buržoazní minulostí a budoucností Československa, a to právě pod vlivem pevného a neotřesitelného postoje KSČ, opřeného o vůli lidových mas doma.

Představitelé komunistické strany při moskevských poradách nepožadovali okamžité a úplné zrušení buržoazního právního řádu. Šlo jim pouze o to, aby byla přijata taková opatření, která by zajišťovala co nejširší uplatnění práv lidu a jeho účast na vládě. Zástupci KSČ v dohodě s Benešem zdůraznili otázky, které zajišťovaly udržení a upevnění široké základny národně osvobozeneckého boje a které otvíraly cestu novému uspořádání politických, sociálních i národnostních poměrů v Československé republice. Říká-li dohoda:

„1. Dekretem presidenta republiky nebo jiným způsobem bude vyhlášena suverenita ČSR na celém předmnichovském území.

2. Až do ustavení nově zvoleného Národního shromáždění vstupuje

---

[7]) V. Kopecký, **ČSR a KSČ**, Praha 1960, str. 328.
[8]) Kl. Gottwald, **Spisy XI**, Praha 1955, str. 263.
[9]) Tamtéž, str. 259 a n.
[10]) **Na cestě k vítězství**, Čechoslovák — Londýn 1944, str. 50.
[11]) E. Beneš, **Paměti**, Praha 1947, str. 409.

v platnost stará ústava ČSR **s těmi změnami, které vyžaduje přechodné období** (podtrženo mnou — M. D.).

3. Zákony a nařízení vydané na území Československa v době od Mnichova (včetně zákonů a nařízení tzv. druhé republiky) se prohlašují za neplatné.

4. Vstupují v platnost československé zákony a nařízení předmnichovské, **pokud nebudou zaměněny zákony a nařízeními přechodného období**" (podtrženo mnou — M. D.)[12]),

je zřejmé, že hlavní důraz zde byl položen právě na **změny**, k nimž mělo v uspořádání státu i v jeho právním řádu dojít. Základem dohody byl bod 2. a 4., velmi podstatně korigující buržoazní názor na právní kontinuitu republiky. Tato skutečnost vyniká tím více, uvážíme-li, že v dalších částech dohody prosadili komunisté právě takové změny, které si vyžadovalo důsledné sledování linie posílení demokratické moci lidu v novém státě. Do oblasti změn, které byly nutné v přechodném období, byla zahrnuta mezi prvními otázka národních výborů, které se měly — podle názoru komunistů — stát nositeli lidové moci v budoucím státě, orgány, „jejichž prostřednictvím se mohou nejširší vrstvy lidu měst a venkova účastnit správy věcí veřejných a tím uplatňovat svou vůli".[13])

Dohoda stanovila, že národní výbory převezmou funkce dřívějších zemských i okresních zastupitelstev i politických stran a úkoly obecných zastupitelstev, a přinesla tak velké vítězství komunistům v zásadní otázce, která rozhodla otázku moci v novém státě. Buržoazie neviděla tuto úpravu ráda. President Beneš počítal s tím, že „po příchodu do osvobozené republiky... jako president a vrchní velitel čs. branné moci vyhlásí režim podle zákona na obranu státu, který byl československým Národním shromážděním schválen v roce 1936... po vyhlášení stavu mimořádných opatření podle zákona na obranu státu z r. 1936 měli být všude v osvobozené republice dosazeni vojenští velitelé, požívající mimořádné pravomoci, a ti měli ve všech oblastech republiky a ve všech okresech vykonávat diktátorsky řízení státní správy".[14]) Musil se však smířit s vítězstvím koncepce KSČ a smířil se s ní „takřka bez námitek",[15]) i když zřejmě počítal s národními výbory jen jako s nutným zlem a pokládal je přes své stanovisko na moskevských jednáních jen za orgány dočasné. Vyplývá to zřetelně z jeho poselství z 3. února 1944, kde mluví o směrnici, aby „v každém místě

---

[12]) Kl. Gottwald, **Spisy XI**, str. 263.
[13]) Tamtéž, str. 327.
[14]) Tak popisuje plány buržoazie V. Kopecký ve své knize **ČSR a KSČ**, str. 328
[15]) Tamtéž, str. 329.

u nás doma, v každé obci, vesnici a městě, v každém okrese a v každé zemi byl **dočasně** (podtrženo mnou — M. D.) zřízen národní výbor...", který by převzal úlohy „při spoluřízení národních a státních věcí ve chvíli převratu a v prvních dobách po něm".[16]) Budoucnost ukázala jemu i celé buržoazii, jak falešná byla její představa o dočasných ústupcích, které pozdější vývoj doma zkorigoval. Ústavní dekret presidenta republiky ze 4. prosince 1944 č. 18 Úředního věstníku československého o národních výborech a Prozatímním národním shromáždění byl dokladem vítězství komunistické strany a stal se jedním ze základních předpisů nového lidově demokratického právního řádu, který upevňoval moc lidu a byl podstatnou překážkou všem plánům na obnovení moci buržoazie.

To ovšem nebyl jediný úspěšný výsledek prvního otevřeného střetnutí názorů komunistů a politických představitelů naší buržoazie. Moskevská jednání znamenala vítězství politické koncepce KSČ i pokud šlo o soustavu nejvyšších státních orgánů, která byla další ranou teodii právní kontinuity, hlásané naší buržoazií.

Významnou roli tu hrál i požadavek KSČ na provedení důsledné očisty českého i slovenského národního života. Jak ukázala moskevská jednání, komunistům nešlo pouze o trestně právní postih kolaborantů, zrádců a nepřátel českého a slovenského lidu. Podstatou opatření navrhovaných KSČ byla snaha zabránit buržoazii, aby mohla znovu zradit a prodat republiku za své třídní zájmy. Komunisté se bili za to, aby byli „zajištěni a potrestáni nositelé okupačního a zrádcovského režimu",[17]) Beneš odsunoval tuto otázku do pozadí a pokládal ji pouze za „námět".[18]) Důvodem pro to byla zřejmě skutečnost, že vedení KSČ stále více zdůrazňovalo nutnost hospodářského postihu té části buržoazie, která kolaborovala a zradila. Nastupuje zde tedy nová linie represe, postihující už nejenom osoby buržoazních prominentů, ale — zatím zčásti — i hospodářskou moc vládnoucí třídy. Dohody bylo snadno dosaženo, pokud šlo o zrušení platnosti majetkových a jiných změn vynucených nacisty, o uvalení národní správy na velké podniky a akciové společnosti, které byly majetkem hitlerovců a zrádců; tato opatření byla totiž v určitém směru i v zájmu benešovského křídla naší buržoazie a kladný přístup k těmto otázkám měl před lidem dokumentovat snahu buržoazie nastoupit cestu za sociální spravedlností v novém státě a tak maskovat třídní charakter kontinuity. Tato cesta však nemohla být úspěšná. Návrat k předmnichovské republice byl nemožný. „Národ,

---

[16]) Viz Poselství presidenta Beneše Státní radě (Čtvrté poselství z 3. února 1944), **Na cestě k vítězství**, str. 49.

[17]) Kl. Gottwald, **Spisy XI**, str. 264.

prodělavší tak těžké zkušenosti, nestrpí návrat dřívějších politických poměrů, byť i v zamaskované formě, nestrpí zejména, aby se na vedoucí místa ke kormidlu státu dostaly ony sociální složky a jejich političtí představitelé, kteří v nynější národní krizi tak hanebně selhali a zradili,"[19]) zdůraznil v únoru 1944 s. Gottwald.

Z tohoto názoru na vztah třídních sil v osvobozeném Československu vycházeli komunisté při svém jednání s buržoazií. Vytyčovali pouze takové požadavky, které považovali v dané situaci za správné a reálné. Hospodářská opatření, která požadovali, odpovídala představám lidu o prosazení spravedlnosti, spravedlnosti národní a demokratické. Buržoazie sama a její hlavní představitel, president Beneš, počítali s tím, že požadavky komunistů půjdou dále. Vyplývá to z poznámky s. Gottwalda o jeho jednání s Benešem, v níž říká: „President projevil s těmito návrhy zásadní souhlas, přičemž podotkl, že jeho úmysly jsou ještě dalekosáhlejší."[20]) KSČ však v podmínkách národně osvobozeneckého boje postavila do popředí zásadní otázku marxisticko-leninské teorie revoluce, otázku rozbití státní mašinerie utlačovatelského státu a její nahrazení novým revolučním státním aparátem, který přinášel cestou demokratizace a zlidovění státní správy podmínky upevnění moci lidu a zároveň pro podlomení moci buržoazie.

Významnou roli v tomto období však hrál i boj KSČ o to, aby vymoženosti, které strana prosadila v průběhu národně osvobozeneckého boje, v průběhu národní a demokratické revoluce, dostávaly pokud možno rychle obecně závazný charakter, aby se stávaly právními předpisy. Komunisté si byli dobře vědomi toho, že tato skutečnost bude hrát v osvobozeném státě svou důležitou roli. Nešlo zde o to, aby právní normy byly vydávány v úplné, definitivní podobě. Šlo o to, aby byly prosazeny hlavní politické zásady a aby dostaly svou právní, obecně závaznou formu, která by urychleně petrifikovala alespoň zčásti politické dohody, jež byly uzavřeny, a která by dokumentovala, že právní normy nového státu uskutečňují vůli a požadavky lidu. Typickým dokladem toho může být moskevské jednání o dekretech o národní očistě. Komunisté zdůrazňovali politický význam takové právní normy už před jednáním v Moskvě. V září 1943 psal s. Gottwald o tom, že „takový zákon (kterým se dobrovolná spolupráce s Němci odsuzuje a prohlašuje za zradu — M. D.) by měl být skutečně vydán, a to co nejdříve".[21]) Při moskevských jednáních uvedli představitelé KSČ znovu tento požadavek a po vyhýbavých odpovědích Benešových

[18]) E. Beneš, **Paměti**, str. 410.
[19]) Kl. Gottwald, **Spisy XI**, str. 296.
[20]) Tamtéž, str. 270.
[21]) **O některých otázkách našeho domácího odboje**, Československé listy, 1. 9. 1943

projevili přání, aby vládou a Státní radou byly „přijaty jen hlavní zásady zákona, a podrobné propracování ponecháno pro domov", trvali však na tom, aby „zákon byl vydán co nejdříve".[22])

Existence obecně závazných norem, přinášejících nový revoluční obsah, byla vedením strany považována za významnou a důležitou skutečnost. Již zde začíná KSČ v praxi provádět v prvém stadiu linii své politiky, prosazující revoluční požadavky pomocí dvou revolučních proudů: revolucí „shora", využívající státní moci, státního aparátu i právních norem, a revolucí „zdola", to je využitím tlaku lidových mas a těch forem boje, které strana praktikovala i ve svém boji v období buržoazní republiky.

Komunistická strana netrvala na vytváření specifických, nových právních forem pro uzákonění revolučních vymožeností lidu. Souhlasila s tím, aby bylo využito formy dekretů presidenta republiky, mimořádné právní formy, kterou si vytvořila buržoazie pro uzákonění nutných opatření v období války, aby co nejméně byla narušena kontinuita právního řádu budoucího státu s předmnichovským Československem.

Charakter prozatímnosti dekretů, podtržený nutností jejich ratihabice Národním shromážděním, nebyl požadavkům strany nijak na překážku. Politika KSČ ovšem nezdůrazňovala, tak jak to činila buržoazie, prozatímní charakter opatření, jejich vágnost, spočívající v potřebě dodatečného schválení presidentových dekretů parlamentem. V popředí zájmu KSČ stál obsah dekretů, podtrhující revolučnost myšlenek, které byly pomocí dekretů prosazovány. Komunistická strana si byla jista tím, že dekrety mohou splnit a splní požadavky lidu, bude-li postupováno podle nich.[23]) Presidentské dekrety jako právní forma se měly stát východiskem pro rozvíjení národní a demokratické revoluce. Jak ukázala budoucnost, staly se však základem i pro přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Logickým pokračováním této politiky Komunistické strany Československa byl i její postup při vypracovávání nejdůležitějšího dokumentu naší národní a demokratické revoluce, Košického vládního programu, a později i při uskutečňování jeho zásad. I zde postupovalo vedení KSČ iniciativně. Komunisté navrhovali londýnské vládě jednání o programu vlády Národní fronty,[24]) jejíž ustavení a přibližné složení bylo dohodnuto už při moskevských rozhovorech na konci roku 1943.[25]) Vládní

---

[22]) Kl. Gottwald, **Spisy XI**, str. 261.

[23]) V tomto smyslu mluvil o nich např. s. Gottwald na manifestaci lidu ve Zlíně 10. 6. 1945, viz **Spisy XII**, str. 52.

[24]) Viz Gottwaldovu depeši presidentu Benešovi do Londýna 2. února 1945, **Spisy XI**, str. 358—359.

[25]) Zmiňuje se o tom s. Kopecký 1. c., str. 328.

program tu měl plnit dvojí úkol: měl seznámit nejširší lidové masy s politickým programem vlády a ukázat lidu, že vláda Národní fronty chce splnit požadavky lidu a i nadále řešit všechny základní úkoly souhlasně s vůlí lidu. Dalším jeho úkolem bylo pak zavázat tu část buržoazie, která se stala součástí Národní fronty, před očima lidu, k plnění zásad vládního programu.

V tomto směru byl tedy vládní program, jenž byl politickým dokumentem, jakousi anticipací budoucích právních norem, které jej měly uskutečnit a učinit jednotlivá jeho ustanovení obecně závaznými pravidly. Komunistická strana přinášela tak do našeho politického života nový prvek, prvek odpovědnosti vlády před lidem za plnění programu, který si vláda stanovila. Vládní program, z němuž někteří političtí představitelé buržoazie přistupovali lehkomyslně, se stal zkušebním kamenem poměru politických stran k požadavku lidu, k národní a demokratické revoluci. Už 8. dubna 1945 řekl s. Gottwald: „Oni všichni jej (vládní program — pozn. M. D.) podepsali. Mysleli si, že se z toho nestřílí. My jim ale dokážeme, že když jsme je donutili, aby program podepsali, že je také donutíme, aby program prováděli."[26])

Také při provádění zásad Košického vládního programu bylo použito jako právní formy z největší části dekretů presidenta republiky. I po osvobození státu zůstaly dekrety presidenta republiky jedinou formou nahražující zákony až do okamžiku zahájení činnosti Prozatímního národního shromáždění na konci roku 1945. Ve formě dekretů vstoupila v platnost řada revolučních opatření, dokončující rozbití starého buržoazního státního aparátu cestou demokratizace a zlidovění státní správy; dekretem presidenta republiky byly zavedeny národní správy do podniků Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců českého a slovenského národa. O dekrety presidenta republiky se opíralo provádění pozemkové reformy i prosazování národní očisty a řešení národnostního problému v naší vlasti.

Košický vládní program, právní normy, které se o něj opíraly, a změny ve vzájemném poměru třídních sil v Československu po osvobození však dodávaly nový obsah i těm právním normám, které pocházely z období předmnichovské republiky a které nebyly — jak o tom mluvily moskevské dohody — zaměněny zákony a nařízeními přechodného období. Lidově demokratická moc v našem státu byla svým třídním obsahem revoluční demokratickou diktaturou lidu, v jehož čele stála dělnická třída, vedená Komunistickou stranou Československa. Také poměr třídních sil v mezinárodním měřítku otvíral cestu socialistickému vývoji

---

[26]) Kl. Gottwald, **Spisy XII**, str. 20.

uvnitř našeho státu. Za této situace se stávaly právní normy — i ty, které byly vypracovány v období diktatury buržoazie — nástrojem demokratické diktatury lidu. Vliv komunistické strany působil tu ve směru důsledného plnění úkolů revoluce. Dělnická třída se pevně chopila podílu na státní moci a využívala jí jako nástroje k upevnění lidové demokracie, k vytvoření nového právního řádu, který by postupně umožňoval přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Za této situace obracely se proti svým tvůrcům právní normy, které po dlouhá léta před tím sloužily k utlačování pracujícího lidu. Tak zvané retribuční dekrety presidenta republiky č. 16 a 17/1945 Sb., ústavní dekret č. 137/45 Sb., dekret č. 138/45 Sb. a nařízení Slovenské národní rady č. 33/45 se staly nástrojem národní očisty a opíraly se zčásti o ustanovení známého buržoazního zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., i když jeho aplikace byla nyní zaměřena převážně proti zrádným příslušníkům buržoazie.

Velmi často však se dekrety stávaly jen právním potvrzením skutečností, které byly již fakticky provedeny. V tomto směru nebyl tedy Košický vládní program chápán naším lidem jen jako návod pro vypracování právních norem, které měly být provedeny v budoucnosti příslušnými legislativními orgány. Protože odpovídal plně potřebám a požadavkům lidu, byl pokládán přímo za návod k jednání, i když toto jednání bylo mnohdy v rozporu — přísně juristicky vzato — s platnými právními normami, to jest s právními předpisy, převzatými z období buržoazní republiky. Vydání dekretů tedy mnohdy jen ex post potvrzovalo opatření, která byla revolučními orgány lidu již provedena. Když byl 19. května 1945 vydán presidentský dekret o národních správách, byla opatření, předvídaná tímto dekretem, fakticky již plně provedena. V továrnách i podnicích byla již zavedena dělnická kontrola, dělníci se fakticky chopili řízení celé řady závodů. Závodní rady jako orgány Revolučního odborového hnutí zahájily v továrnách a podnicích svou činnost hned po osvobození naší vlasti, bez ohledu na to, že příslušný presidentský dekret ještě nebyl vydán.

Dekrety presidenta republiky, právní forma, vytvořená buržoazií k tomu, aby nebyla narušena kontinuita jejího státního zřízení i práva, se stávaly stále zřetelněji nástrojem, který se obracel přímo proti duchu kontinuity. Tento vývoj si dobře uvědomovali i naši buržoazní politikové. Chtěli-li však udržet krok s postupem lidového hnutí, které považovali pouze za revoluční vlnu, jíž je souzeno opět poklesnout a rozplynout se, museli s vydáním těchto dekretů souhlasit. Věřili však ještě tomu, že se jim revoluční hnutí lidu podaří alespoň zregulovat. Národní a demokratická revoluce v Československu však nezadržitelně přerůstala

v revoluci socialistickou. V červenci roku 1945 vytyčila komunistická strana shodně s přáním lidu požadavek znárodnění bank, pojišťoven a klíčového průmyslu.[27]) O znárodnění přemýšleli i buržoazní politikové u nás. Byli ovlivňováni jistě znárodňovacími plány, které v tomto období vyhlašovala buržoazie i v jiných kapitalistických státech, např. v Anglii. President Beneš nabízel tehdy, podle svědectví s Gottwalda, že „ještě před ustavením Prozatímního národního shromáždění podepíše několik... fundamentálních dekretů o zestátnění peněžnictví, těžkého průmyslu a lázní".[28]) Jeho buržoazní kolegové v politických stranách však pod jeho vedením přípravy znárodnění všemi způsoby sabotovali. Objevily se návrhy na to, aby znárodnění bylo provedeno po etapách, tedy pokusy obnovit nechvalně známou praxi z období první republiky.

Za této situace nastoupila KSČ opět cestu soustředěného politického tlaku na své protivníky. Opřela se při tom o podporu lidových mas, které zdržovací taktiku buržoazie ostře odmítaly, a podařilo se jí získat i podporu poctivých příslušníků ostatních politických stran. Komunistická strana prosadila politickou linii, kterou charakterizoval s. Gottwald v srpnu 1945: „Musíte otázku znárodnění rozvíjet a vyvolat tlak zdola... mobilizovat všechen lid, všechny strany, lidovce, sociální demokraty a národní socialisty."[29]) Dne 24. října 1945 byly presidentem republiky podepsány dekrety č. 100—103/1945 Sb. a o den později byly slavnostně vyhlášeny. Znárodnění klíčového průmyslu, bank a pojišťoven se stalo skutečností. Zároveň s těmito dekrety byl podepsán i dekret č. 104/45 Sb. o závodních radách, který potvrdil dělnické třídě právo účasti na vedení podniku a právo kontroly podniku, kterou z velké části už vykonává.

Tato opatření znamenala významný krok kupředu. Naše revoluce se dále prohloubila. Do konce roku 1945 prosadila demokratická diktatura lidu pod vedením Komunistické strany Československa nejpodstatnější části Košického vládního programu, rozšířila jeho požadavky prosazením znárodnění klíčového průmyslu a položila tak pevné základy k dalšímu vývoji v našem státě.

V tomto období byly také položeny základy nového právního řádu, který zakotvoval vymoženosti národní a demokratické revoluce prozatím alespoň ve formě dekretů presidenta republiky a který umožňoval, aby demokratická diktatura lidu postupovala dále směrem k socialismu. Na

---

[27]) Dne 9. července 1945 řekl s. Gottwald na školení funkcionářů KSČ: „...musíme připravit a provést na poli hospodářském další opatření znárodňovacího charakteru, opatření, která půjdou dál, než jde pouhý systém národních správ." **Spisy XII**, str. 86.

[28]) Kl. Gottwald, **Spisy XII**, str. 21.

[29]) Kl. Gottwald, **Spisy XII**, str. 121, 122.

konci této etapy mohla KSČ s uspokojením konstatovat: „Když jsme uvažovali, jak postupovat dál, když jsme se rozhodli, že ještě před svoláním národního shromáždění musíme ve vládě cestou dekretů prosadit hlavní náš požadavek znárodnění a zestátnění různých hospodářských pozic, tu dnes, když se na to díváme zpět, můžeme konstatovat, že to bylo rozhodnutí velmi správné, že jsme ještě před svoláním Prozatímního národního shromáždění všechny základní otázky Košického vládního programu včetně zestátnění řešili.[30])

Na konci roku 1945 zahájilo svou práci Prozatímní národní shromáždění, první zastupitelský orgán nového státu. Boj komunistů v tomto orgánu, který byl složen paritně ze zástupců všech stran Národní fronty, směřoval v prvé řadě k prosazení ratihabice dekretů presidenta republiky a tím i k jejich definitivnímu uznání za obecně závazné právní normy. Nebyl to boj jednoduchý. Ukázalo se okamžitě, že forma dekretů vyhovovala některým představitelům naší buržoazie také proto, že měla prozatímní charakter. Objevila se tu snaha prodloužit charakter prozatímnosti těchto revolučních opatření tím, že definitivní schválení dekretů mělo být odsunuto. Návrh zákona o schválení dekretů presidenta republiky byl mnohokrát projednáván v předsednictvu vlády a opět stahován pro námitky politických představitelů naší buržoazie. Soudruh Gottwald komentoval tyto pokusy slovy: „Je jasné, o co našim partnerům zprava jde, aby vyvolali a udržovali mezi lidem nejistotu, aby si nechávali otevřená dvířka pro zvrácení těchto dekretů.“[31]) Tyto snahy však vyzněly naprázdno. Přes veškerou snahu reakce byly úst. zákonem č. 57/1946 Sb. dekrety presidenta republiky schváleny a prohlášeny za zákon.

Činnost Prozatímního národního shromáždění ukázala, jak silné pozice si získala komunistická strana a jak dalece je náš lid ochoten podporovat její politiku. Právní normy, které byly Prozatímním národním shromážděním přijaty, byly ve svém jádru výrazem politické linie, kterou prosazovala komunistická strana. Stejně tomu tak bylo i po volbách v květnu roku 1946, které přinesly vysoké vítězství komunistů a které dále posílily pozice strany v novém zastupitelském orgánu, v Ústavodárném národním sromáždění. Vítězství ve volbách však nijak neznamenalo, že politický boj strany byl oslaben. Komunistická strana vedla jak na půdě parlamentu, tak v národních výborech, ve městech i na venkově, na závodech i v úřadech svůj boj o přeměnu revoluční demokratické diktatury lidu v diktaturu proletariátu. Politický boj v tomto období měl vesměs charakter boje o pro-

[30]) Kl. Gottwald, **Spisy XII**, str. 210.
[31]) Kl. Gottwald, **Spisy XII**, str. 218.

sazení právních norem, které by usnadňovaly rozvoj revoluce, přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou. Komunistická strana rozvíjela svou politickou činnost ve dvojím směru. Na jedné straně vedla boj o prosazení cílů a požadavků Košického vládního programu a později Budovatelského vládního programu v národním shromáždění. Využívala k tomu svých mocenských pozic ve státním aparátu; organizovala však i lidové masy, které jí svým tlakem pomáhaly prosadit revoluční požadavky. Revoluční tlak shora i zdola pomohl prosadit revizi pozemkové reformy, i když v okleštěné podobě, zajistil uzákonění milionářské dávky, zákona proti černému obchodu, zákona o trestní ochraně národních podniků i zákona o stíhání trestných činů proti státu a dalších norem, které v podstatě oslabovaly pozice buržoazie a stavěly její příslušníky, narušující předpisy lidově demokratického státu, mimo zákon.

Na druhé straně však ukázalo toto období zřetelně, že politický boj není skončen pouhým prosazením právní normy a jejím přijetím v národním shromáždění. Buržoazie našla hlavní formu svého boje proti lidově demokratickému zřízení v sabotáži. V hospodářské sabotáži národních podniků, v rozkládání distribuce a v byrokratické sabotáži, spočívající v neprovádění nebo zpomalování přijatých opatření, a konečně ve falešném, formalistickém výkladu právních norem a ve zkreslování smyslu přijatých právních ustanovení. Boj komunistické strany směřoval zde k prosazení lidově demokratické zákonnosti. K tomu, aby právní normy, přijaté nejvyššími orgány našeho státu, byly také skutečně prováděny, aby jejich výklad odpovídal úmyslu zákonodárného orgánu, zastupujícího lidové síly našeho státu. Jenom takové právní normy a takový výklad právních norem mohl pomoci při prosazení hlavní linie strany a při narůstání socialistických rysů naší nové společnosti. I k prosazení těchto požadavků mobilizovala komunistická strana lidové síly zdola a využívala státních orgánů, které podléhaly přímo jejímu vlivu. Provádění pozemkové reformy bylo sledováno jak orgány ministerstva zemědělství, vedeného komunisty, tak i rolnickými komisemi, složenými většinou z bezzemků, malých a středních rolníků, jejichž činnost podstatným způsobem zasáhla i do práce parlamentu v období, kdy tam byla projednávána osnova zákona o pozemkové reformě. Prosazení znárodňovacích dekretů, sabotované drtinovskou justicí, bylo zajišťováno zdola stávkami a protestními akcemi dělníků v závodech, které se formalistické rozsudky soudů snažily vyjmout z dosahu znárodňovacích dekretů. Národní očista, která se v rukou soudů stávala mnohde fraškou, byla alespoň zčásti zajišťována prací národních výborů. Politický boj komunistické strany v tomto období plnil však zároveň i další úkol. V jeho průběhu poznával lid zřetelně, kdo hájí jeho zájmy a

kdo stojí na pozicích nepřátelských jeho potřebám. Soustavné odhalování politické praxe naší buržoazie a cílů její politiky pomáhalo komunistům při diferenciaci zdravých lidových sil a jejich oddělování od třídních nepřátel lidu. Právě v tomto období existence našeho lidově demokratického státu, v boji o nový charakter jeho právního řádu určovala Komunistická strana Československa politickou linii, směřující k prospěchu lidu. Získávala si přitom nejen bohaté bojové zkušenosti, ale i sympatie a přízeň nejširších vrstev pracujícího lidu, které se staly základem úspěchů strany i v jejích dalších bojích. O sympatie lidu, o plnou podporu, kterou dával politice strany, o sympatie a podporu, která byla vybojována v zápase o prosazení základů nového lidově demokratického právního řádu, se mohla Komunistická strana Československa plně opřít při svém boji proti reakčnímu puči buržoazie v únoru 1948 a potom při vítězné cestě k socialismu.

MILOSLAV DOLEŽAL
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Ve svém diskusním příspěvku navazuji na myšlenku, obsaženou v obou hlavních referátech o vedoucí úloze Komunistické strany Československa a povšimnu si, jak je vyjádřena v naší ústavě.

Pro politické zřízení všech socialistických zemí je charakteristické vedoucí postavení komunistických a dělnických stran ve společnosti a státu. V socialistických státech je celá právní a faktická ústava, jak ukázal Lenin, vybudována na tom, že strana jako předvoj proletariátu a vládnoucí strana řídí veškerou politiku tak, aby komunistické prvky spojené s proletariátem mohly tento proletariát prodchnout svým duchem a podřídit si jej a proniknout tak do všech vrstev pracujícího lidu. Jedině to umožňuje za existence diktatury proletariátu překonávat vše staré, co zbylo po buržoazní společnosti, a zajistit budování nové, komunistické společnosti, která může být jen dílem uvědomělé činnosti pracujících mas samých.[1])

I naše československé zkušenosti znovu prokázaly historickou nutnost v epoše přechodu od kapitalismu ke komunismu stále upevňovat a prohlubovat vedoucí úlohu předvoje dělnické třídy — komunistické strany. Je tomu tak zejména proto, že Komunistická strana Československa představuje uvnitř pracujícího lidu tu společenskou sílu, která je jedině s to svou politikou Národní fronty sjednotit všechen pracující

---

[1]) V. I. Lenin, **Spisy**, svazek 31, SNPL, str. 367.

lid kolem programu budování socialismu a komunismu, vypracovaného na vědeckém podkladě marxismu-leninismu, a která je jedině s to stále pozvedávat uvědomění mas a vést tak pracující lid ve shodě s jeho zájmy k uskutečňování tohoto programu.

Vůdčí postavení KSČ v naší společnosti a státu není jakýmsi automatickým důsledkem správně poznaného principu a tím méně výrazem pouhé proklamace. Vůdčí postavení strany se rodilo a vždy znovu se utvrzuje z nejvlastnějších zkušeností dělnické třídy a ostatních pracujících. Pracující lid si ve svém dlouhém a těžkém boji za národní a sociální osvobození, ve svých zápasech o nastolení a upevnění lidové moci i ve svém úsilí za výstavbu socialismu — ve svých vítězstvích i porážkách — vždy znovu ověřoval, že Komunistická strana Československa svou politikou správně vyjadřuje a hájí zájmy lidu a že strana je s to správný program nejen vyhlásit, ale též jej prosadit a uvést v život. Komunistická strana se tak pracujícímu lidu vždy znovu projevuje jako přední oddíl a spolehlivý nástroj boje a vlády lidu, jako nástroj, prostřednictvím kterého dělnická třída uskutečňuje svou diktaturu, jak to ve svém úvodním referátě zdůraznil soudruh akademik Procházka.

V souladu s tím, co bylo obecně řečeno o významu a nutnosti vedoucí úlohy komunistické strany v epoše diktatury proletariátu, ústava svým již zcela komunistickým obsahem a duchem vyzdvihuje základní význam vedoucího postavení Komunistické strany Československa v našem životě.

Ústava v článku čtvrtém přímo označuje za vedoucí sílu ve společnosti i ve státě předvoj dělnické třídy — Komunistickou stranu Československa — a charakterizuje stranu, ve shodě s jejími stanovami, jako dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence. Tím ústava vyjadřuje základní myšlenku, kterou jsme již zdůraznili, že budování socialismu a komunismu si nezbytně vyžaduje takovou společenskou sílu, která je s to vést a řídit uvědomělou a plánovitou činnost pracujících ve všech oblastech společenského a státního života. Takovou společenskou silou, těsně spjatou s veškerým lidem, je zákonitě komunistická strana, která celou svou činností vnáší do činorodého a tvůrčího úsilí miliónů pracujících vědecký světový názor, teorii marxismu-leninismu, a tak stále prohlubuje uvědomění mas, až stupeň tohoto uvědomění v dalším — již komunistickém — vývoji se povznese na úroveň předvoje. Po celé toto období vzrůstá též význam vedoucí úlohy komunistické strany, na kterou život vyspělé socialistické společnosti a jeho rozvoj klade stále náročnější požadavky.

Ústava i v řadě dalších ustanovení výslovně zdůrazňuje význam ve-

doucí úlohy Komunistické strany Československa. Činí tak v souvislosti s charakteristikou Národní fronty, i v těch ustanoveních, ve kterých je podtrženo, že veškerá státní politika je zaměřena ke komunistickým cílům, i v těch článcích, ve kterých se stanoví, že vědecké a plánované řízení společnosti se uskutečňuje na podkladě vědeckého světového názoru a že v Československu je veškerá kulturní politika vedena v duchu marxismu-leninismu.[2])

Souhrn uvedených ústavních předpisů vyzdvihuje, že v Československé socialistické republice je komunistická strana, jako jediná a jednotná politická organizace dělnické třídy, jako předvoj této třídy a nástroj jeho vlády, jádrem moci — vládnoucí stranou. Činnost strany jakožto vedoucí síly ve společnosti a státu prolíná činností všech ostatních orgánů a organizací lidové moci, státních i nestátních. Strana uskutečňuje svou vedoucí úlohu zejména tím, že vypracovává politickou linii socialistické výstavby ve všech oblastech státního a společenského života — v oblasti hospodářské, na úseku kultury a výchovy, v oblasti národnostní politiky, v oblasti správy, při ochraně vnější a vnitřní bezpečnosti republiky, ve sféře zahraniční politiky atp. Současně strana organizuje a řídí praktické uskutečňování politické linie jednak přímo svou bezprostřední prací mezi pracujícím lidem, jednak tím, že usměrňuje a sjednocuje činnost a úsilí státních orgánů a společenských organizací, všech složek Národní fronty, k uskutečňování společného cíle.

Vedoucí úloha strany směřuje především i k tomu, aby všechny státní a hospodářské orgány, všechny společenské organizace na všech stupních řízení usilovaly po vzoru strany a v duchu ústavy o soustavnou a přímou účast pracujících na správě státních a veřejných záležitostí.

Při uskutečňování své vedoucí úlohy strana stále dbá leninských pokynů, které od ní žádají, aby svá usnesení uskutečňovala prostřednictvím orgánů lidové moci, v rámci socialistické ústavy, aby činnost těchto orgánů řídila, ale je nenahrazovala.[3])

V souladu s ústavou i naše ostatní zákonodárství, zejména i řada státněprávních předpisů, vyjadřuje vedoucí úlohu KSČ. (Viz např. § 23 odst. 1 zákona o volbách do národních výborů a obdobně i ostatní volební zákony, § 3 odst. 1 zákona o národních výborech, § 1 zákona o jednacím a pracovním řádu Slovenské národní rady atp.)

Zmíněné právní předpisy tak opětovně vyjadřují obecnou zásadu o vedoucím postavení komunistické strany, jak se v celém našem státním a veřejném životě z vůle pracujícího lidu prosazuje. Zvláštní význam mají tyto právní předpisy zejména v tom smyslu, že ve shodě s ústavou

---

[2]) Viz zejména Prohlášení, část I a III, čl. 6, 14, 16, odst. 1, čl. 18, odst. 2 atd.
[3]) **KSSS v rezolucích a usneseních**, díl I, SNPL, Praha 1954, str. 386.

zdůrazňují vedoucí úlohu strany vůči státním orgánům. Smysl těchto předpisů spočívá tedy v tom, že všechny státní orgány, od nejvyšších až k místním, jsou nástroji dělnické třídy k vybudování socialismu a komunismu, k řízení, k organizování a k ochraně socialistické výstavby a že tyto orgány jsou povinny provádět takovou politiku, která odpovídá zájmům pracujících. Z povahy strany jako vůdčího oddílu a nástroje moci dělnické třídy, která veškerou svou činnost provádí mezi masami, vyplývá, že usnesení strany, jež vyjadřují správné pochopení potřeby a zájmů mas, jsou směrodatná pro činnost všech orgánů státu včetně nejvyšších. V našem státním životě uplatňujeme leninskou zásadu, že usnesení vládnoucí komunistické strany, která učiní její řídící orgány, jsou v politickém smyslu závazná pro celý stát, pro všechny jeho orgány a strana též pracujícím masám plně odpovídá za základní směr politiky státu a jeho orgánů.

Vedoucí postavení Komunistické strany Československa a demokratické formy a metody, jimiž se její vedení uskutečňuje, jsou zárukou socialistického obsahu práce státního aparátu i toho, aby se tento aparát řídil ve své práci zájmy pracujících a neodcizil se masám. Vedoucí postavení strany vůči státnímu aparátu vytváří tak nezbytné podmínky pro úzké sepjetí státních orgánů s lidovými masami, pro to, aby státní orgány včas reagovaly na požadavky a kritiku mas, aby korigovaly chyby, nedostatky i byrokratické nešvary, které se v činnosti státního aparátu objevují.

Prosazovat vedoucí úlohu strany v činnosti státních orgánů, a to v té obsahové šířce a hloubce, jak to vyjadřuje a požaduje ústava, nemá nic společného s formálním zdůrazněním tohoto požadavku, ale je to náročným politickým úkolem v každodenní praxi státní výstavby.

BEDŘICH RATTINGER
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Chtěl bych ve svém diskusním příspěvku navázat na některé myšlenky, které byly obsaženy v referátu s. Levita a které se dotýkají okruhů otázek, jež nazýváme tzv. státní a společenskou výstavbou.

Jak můžeme všichni pozorovat v rozsáhlé a všestranné činnosti strany, zejména jejího vedení, ústředního výboru, zaujímají v poslední době významné místo otázky organizace a řízení národního hospodářství, zdokonalování struktury, forem a metod práce státních a hospodářských orgánů. Soudruh Novotný ve slavnostním projevu k 40. výročí strany proto také právem mohl prohlásit, že právě poslední období

představuje nejplodnější a nejbohatší léta z celé historie naší strany, v nichž jsme vítězně uskutečnili základní úkoly přechodného období od kapitalismu k socialismu. Zdůraznil zároveň četné aktuální úkoly, které bude třeba řešit v současném období budování vyspělé socialistické společnosti, společnosti, jíž musí odpovídat i státně politická organizace. Je to zejména neustálý růst a prohlubování pravomoci národních výborů, posilování úlohy zastupitelských sborů, posilování významu národních výborů jako součást procesu prohlubování socialistické demokracie, rozvíjení funkce ústředních orgánů a prohlubování jejich vzájemného vztahu s nižšími orgány správy, v nichž se bude stále více a šířeji uplatňovat účast lidu, růst významu jednotného plánu, zdokonalování a prohlubování plánovací praxe, zjednodušování řízení, zvyšování odpovědnosti v práci a rozhodování, prohlubování demokratického centralismu v řízení národního hospodářství atd.

Již tento pouhý výčet některých naléhavých problémů organizace, forem a metod práce státních a hospodářských orgánů, nutnost zdokonalování veškeré řídící činnosti a odstraňování nedostatků, vyskytujících se na různých stupních řízení, které se projevují zejména v nedostatku politického přístupu k řešení hospodářských úkolů, z čehož pak vzniká jejich byrokratické a administrativní zajišťování a provádění, nesporně vyžaduje mnohem větší pozornosti pracovníků v oblasti státu a práva.

Ve vědě o státu a právu jsme zatím ještě dostatečně nepromysleli a nedomysleli všechny důsledky závažných přeměn, které vyplývají především z vítězství socialismu v naší zemi, důsledky takových opatření, jako byla územní přestavba státu, rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů, přijetí nové ústavy, zejména jejího ustanovení o vědeckém řízení společnosti — jak se o tom zmínil s. akademik Procházka. Právě tak jde o četné závažné teoretické závěry, vyjádřené ve stranických dokumentech z poslední doby, např. v referátu a usnesení prosincového pléna ústředního výboru o dalším upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění soudnictví (z r. 1960).

Stačí připomenout některé myšlenky z referátu s. Hendrycha na prosincovém zasedání ÚV KSČ o vnitřním přetváření našeho práva, které přes jeho významnou úlohu v organizaci společenského života nechápeme jako lék na řešení všech problémů, neboť nemůže nahradit rozsáhlou a mnohotvárnou politickou organizátorskou a výchovnou činnost státních orgánů a společenských organizací. Je třeba zdůraznit, že ruku v ruce s vývojem od socialistického státu ke komunistické samosprávě půjde i vývoj od práva ke společenskému regulování vztahů mezi lidmi s tím, jak bude ve společnosti přibývat společenských vztahů, které nebudou vyžadovat úpravy právem a budou regulovány spo-

lečenským působením samých pracujících a jejich organizací. Jde dále zejména o závažnou tezi, že nelze ve státních orgánech a společenských organizacích spatřovat dva protilehlé póly naší demokracie, neboť v socialistické demokracii nejsou jen nestátní společenské organizace, ale také státní orgány, které — aniž pozbývají postavení a pravomoci státních orgánů, stávají se čím dál tím více organizacemi pracujících.

Z toho je naprosto zřejmé, že se postupně mění povaha různých vztahů ve společnosti, upravovaných právem, mění se i povaha činnosti státních orgánů i orgánů společenských organizací a charakter vzájemných vztahů mezi lidmi. Mělo by však být i neméně zřejmé to, že v důsledku těchto změn bude třeba důkladně přezkoumat i strukturu jednotlivých právních disciplín, okruh společenských vztahů v nich upravovaných, popř. stanovit i nový okruh nejzávažnějších vztahů, které by měly v příslušných disciplínách tvořit těžiště.

Zatím nemůžeme být plně spokojeni s dosavadními výsledky práce, k nimž jsme dospěli například v úsilí o obsahovou přestavbu právnického studia a jednotlivých oborů. Týká se to mj. i problematiky tzv. státní a společenské výstavby, kolem níž je mnoho sporných otázek, nejasností a v důsledku toho i přešlapování namístě.

Vcelku se sice uznává — a s. Levit o tom mluvil v závěru a tyto myšlenky jsou obsaženy i v tezích jeho referátu, že socialistické organizační ideje a zásady, organizační vztahy a formy a kádrová skladba a metody činnosti i působení orgánů socialistického státu, především těch, které přímo organizují masy, a jejich vztahy ke straně a nestátním dobrovolným organizacím, jsou předmětem soustavného a uceleného vědeckého zkoumání. Přitom se rovněž uznává, že tento předmět zkoumání se plně nekryje s předmětem věd a státu a práva, zvláště jak je doposud chápán, neboť je širší, přesahuje jej.

Současně se však uvádí, že organizační vztahy a postupy v oblasti státu nelze zkoumat izolovaně od právních vztahů a forem, zejména vzhledem k těsné souvislosti těchto vztahů.

Tento závěr je zatím do určité míry oprávněný, avšak podle mého názoru dostatečně nerespektuje tendence vývoje. Jak bylo uvedeno, povede tento vývoj k tomu, že postupně bude přibývat vztahů, jež nebudou vyžadovat právního regulování. To je do značné míry příčinou neochoty uznat určitou svébytnost a samostatnost speciálního zkoumání organizačních vztahů, forem a metod činnosti státních orgánů a společenských organizací, jejich vzájemného poměru, funkcí a úkolů v uskutečňování státní činnosti a řízení hospodářské a kulturní výstavby.

Kromě toho na naše úsilí vymezit okruh otázek, vztahů, které by

měly být předmětem tohoto soustavného a uceleného vědeckého zkoumání tzv. státní a společenské výstavby, záporně působí Askerovova koncepce předmětu sovětské výstavby.

K tomu pak přistupuje i nedostatek našich vlastních zkušeností ze soustavného zkoumání a zpracovávání okruhu této problematiky.

Je třeba říci, že pokud jde o Askerovovo pojetí sovětské výstavby v jeho Nástinu sovětské výstavby, bylo vývojem značně překonáno a zdaleka nemůže vyhovovat současným potřebám a požadavkům praxe státní, hospodářské a kulturní výstavby. Už v minulosti bylo toto pojetí značně úzké. Přestože Askerov považoval za předmět sovětské výstavby zásady a styl činnosti, předpisy, upravující formy organizace a metody práce sovětských orgánů státní moci a státní správy a masových iniciativních organizací pracujících, které se k nim přimykají, v podstatě se těmito masovými organizacemi ve svém Nástinu vůbec nezabýval.

Stejně úzké je i pojetí některých sovětských autorů, podle kterého má sovětská výstavba zkoumat pouze formy organizačně masové činnosti sovětů. Některé nové myšlenky a podněty ke koncepci sovětské výstavby přináší článek tří sovětských autorů O sovětské výstavbě jako vědecké disciplíně, uveřejněný v časopise Sovety deputatov trudjachčichsja č. 2/1961 jako podnět k diskusi. Autoři se zde pokoušejí vystihnout specifičnosti sovětské výstavby, odlišnosti sovětské výstavby a zkoumání různých vztahů v ní od státního a správního práva a zdůrazňují vlastní přístup, vlastní hledisko při zkoumání problémů organizace a činnosti sovětů a masových organizací pracujících.

Nakonec však dospívají tito autoři k dosti vykonstruovanému akademickému závěru: Jsou sice pro vydělení sovětské výstavby jako samostatného odvětví státovědy, avšak současně se domnívají, že není důvodu ji považovat za samostatnou vědu. Prohlašují ji za vědeckou disciplínu, která představuje určitý oddíl, část věd státního práva a správního práva.

Přes tento podle mého názoru polovičatý a nedůsledný závěr obsahují však jejich úvahy jednu důležitou myšlenku, která by se měla stát východiskem našeho zkoumání a úsilí o vymezení předmětu státní a společenské výstavby jako samostatného předmětu zkoumání, který se plně nekryje s předmětem věd o státu a právu. Závažná je myšlenka, že postupné omezování právního regulování činnosti státních orgánů, stále větší předávání jejich funkcí společenským organizacím, další rozvoj rozličných forem společenské samosprávy může vést k vydělení sovětské výstavby jako samostatné vědy. Přitom specifickým předmětem zkoumání této vědy bude zkoumání organizačních forem společnosti, neutvrzené právem.

Již dnešní praxe se vyznačuje tím, že mnohé formy a metody práce státních orgánů a společenských organizací vůbec nejsou upravovány právními normami. Někdy jsou právními předpisy upravovány jen velmi všeobecně a rámcově a vlastní organizace práce, formy a metody činnosti jsou v největší míře věcí iniciativy, aktivity a vynalézavosti příslušných orgánů a společenských organizací, funkcionářů a pracujících. Při tom, a to je třeba zvláště zdůraznit, zásadní význam pro tuto organizační výstavbu, formy a metody činnosti, styl práce mají stranické směrnice a pokyny. Z těchto důvodů není třeba konstituování státní a společenské výstavby odkládat do nějaké vzdálené budoucnosti.

Pokud jde o vymezení předmětu státní a společenské výstavby, to je stanovení okruhu problémů a vztahů, které by bylo třeba ve státní a společenské výstavbě zkoumat a zpracovávat, je možno uvést některé podněty a myšlenky M. I. Kalinina, který — jak známo — věnoval právě podobným otázkám týkajícím se úkolů sovětské výstavby mimořádnou pozornost. Tak např. v úvodním článku, v němž už v roce 1926 odůvodňoval rozhodnutí Ústředního výkonného výboru SSSR vydávat zvláštní měsíčník Sovetskoje stroitelstvo, zdůrazňoval, že sovětská výstavba zahrnuje vše, co se dělá v Sovětském svazu od prvních dnů revoluce — od Rudé armády až po výbory Společnosti vzájemné pomoci. To všechno považoval za sovětskou výstavbu v širokém smyslu. Avšak poukazoval na to, že v užším smyslu je třeba sovětskou výstavbou chápat nikoliv činnost a úspěchy jednotlivých státních, odborových, stranických a společenských organizací vůbec, nýbrž studium, zkoumání organizační struktury, forem a metod práce jak sovětského aparátu shora dolů, tak i aparátu společenských organizací, úzce se přimykajících ke státním orgánům.

V projevu o výchově kádrů v oboru sovětské výstavby poukazoval současně na to, že okruh problémů sovětské výstavby musí zahrnout nejen čistě administrativní činnost sovětů, nýbrž celého sovětského aparátu ve všech oblastech hospodářské, kulturní a sociální výstavby. Naopak chybné by bylo se domnívat, že sovětskou výstavbu lze vtěsnat do rámce administrativní výstavby.

A jako by už tehdy předem M. I. Kalinin tušil námitky či obavy některých teoretiků týkající se toho, že nelze problematiku státní a hospodářské výstavby odtrhávat od sebe, že formy a metody práce, organizační otázky nelze odtrhávat od právní úpravy, např. úkolů, pravomoci aj. státních orgánů, poukazoval na to, že ovšem je obtížné oddělit organizační otázky od politických, ekonomických a jiných, neboť organizační otázky často v sobě zahrnují značnou část politiky a naopak — politické otázky jsou ve značné míře i organizačními. Nicméně uzavíral, že bez ohledu na uvedenou těsnou spojitost je rozpracovávání or-

ganizačních forem sovětů, metod a forem jejich práce, cest jejich dalšího rozvoje zvláštní a přitom obrovský úkol.

Tyto myšlenky a podněty M. I. Kalinina mimo jiné ukazují, že i dosavadní pojímání sovětské výstavby bylo mnohem užší a značně schematické. A v souladu s nimi měli bychom se pokusit o vymezení úkolů státní a společenské výstavby a jejího předmětu vzhledem k našim praktickým potřebám.

Zdá se, že jako základní úkol státní a společenské výstavby bychom mohli stanovit zkoumání, studium a analyzu organizační struktury, praktických, skutečných forem a metod práce státních orgánů, především národních výborů, společenských organizací a nestátních institucí v uskutečňování úkolů státní moci, v řízení hospodářské, kulturní a sociální výstavby.

Východiskem tohoto zkoumání a především pak zobecňování praxe by byly zčásti příslušné právní normy, zejména však příslušné směrnice, usnesení a pokyny strany, ústředního výboru, popř. směrnice a pokyny společenských organizací, jež nemají povahu právních norem, které však obsahují důležité vůdčí pokyny pro organizaci, formy a metody práce jak státních orgánů, tak společenských organizací. Tak by bylo také možno plasticky ukázat a vystihnout uskutečňování vedoucí úlohy strany v řízení činnosti státních orgánů a společenských organizací.

Takto vymezené úkoly státní a společenské výstavby v podstatě také určují její specifický předmět zkoumání a vymezení tohoto předmětu od předmětu státního a správního práva, popř. řízení národního hospodářství. Vzájemné vymezení předmětů uvedených vědních disciplín by bylo ovšem třeba přesněji rozpracovat, stejně tak jako určit přesné místo státní a společenské výstavby v systému věd o státu a právu i v učebním procesu.

Přitom je zřejmé, že státní a společenská výstavba v takovémto nebo podobném pojetí by mohla mít významnou úlohu jak z hlediska pedagogického a politicko výchovného, tak i z hlediska vědeckého bádání. Jedním z praktických aktuálních úkolů státní a společenské výstavby by bylo zejména seznámit posluchače s velmi praktickými a konkrétními otázkami výstavby a organizační struktury státního aparátu. Dále se základními leninskými principy organizace a činnosti státních orgánů, formami a metodami jejich práce; s organizačními principy, formami a metodami práce společenských organizací při uskutečňování úkolů státní moci, hospodářské a kulturní výstavby v jednotlivých etapách vývoje vzhledem k praktickým konkrétním potřebám a úkolům řízení. Zdaleka by však nemohlo jít o pouhý popis organizační struktury, fo-

rem a metod práce, nýbrž o důkladnou analyzu na základě hlubokých znalostí praktických zkušeností a skutečné praktické činnosti příslušných orgánů.

Současně s tím by neméně závažným a důležitým úkolem státní a společenské výstavby bylo v souladu s potřebami stranických a státních orgánů i společenských organizací průběžně analyzovat organizační strukturu, vzájemné vztahy mezi jednotlivými státními orgány, mezi nimi a společenskými organizacemi. Bylo by třeba studovat formy a metody práce, zobecňovat zkušenosti, odhalovat nedostatky jak organizačního rázu, tak i v pracovních metodách, shromažďovat fakta a na základě takových rozborů a zobecnění dávat odůvodněná doporučení k nové úpravě, k zdokonalování organizačních forem a metod práce.

Že by šlo o otázky a úkoly velmi aktuální a závažné, jejichž řešením bychom mohli podstatně pomoci straně při prosazování a uskutečňování jednotlivých státně politických opatření z poslední doby, potvrzují v poslední době četné výtky na adresu státních a hospodářských orgánů i národních výborů v projevech s. Novotného. Tak je možno připomenout, jak důrazně upozorňoval na některé otázky řízení a organizátorské práce v souvislosti s tím, že zavedení nové územní organizace státu, překonávání starých forem a metod práce postupuje velmi pomalu; že v součinnosti mezi závody, podniky, sdruženími a ministerstvy jsou závady, neboť řízení je málo pružné, zdlouhavé a přebujelé. Je třeba překonávat nedostatky v řízení národních výborů, v práci komisí, v činnosti tajemníků MNV a v jejich řízení. Vyskytují se i nedostatky v organizaci odborů okresních národních výborů, neboť jsou rozškatulkovány na řadu úseků. Jejich vnitřní organizace neodpovídá úkolům jednotného řízení výroby, nýbrž je často mechanickou obměnou organizace nadřízeného orgánu atd.

Jen tento pouhý výčet některých praktických problémů, které by bylo třeba zkoumat, řešit a řešením napomáhat úsilí strany o prosazení skutečně nových, pokrokových organizačních forem a pracovních metod, ukazuje, že jde o problematiku, která zdaleka přesahuje předmět vědy o státu a právu, ať teorie státu a práva, nebo státního či správního práva.

Základním teoretickým východiskem státní a společenské výstavby by musely být leninské myšlenky a požadavky týkající se studia a rozpracování otázek vědecké organizace práce vůbec a organizace správy a řízení zvláště, zásady leninského stylu práce státního aparátu, umění spojovat administrativu, spravování s politikou a vůbec umění spravovat, otázky kultury správy, techniky správy a jejího zdokonalování a rozvíjení.

Tuto problematiku by bylo možno zpracovat spolu s takovými otázkami, jako jsou základní leninské principy stylu práce (např. plánovitost, prověrka plnění, formy kontroly, výchova, výběr a rozmísťování kádrů aj.) v úvodu, v jakési obecné části státní a společenské výstavby. Zde by bylo rovněž vymezeno místo, úloha a postavení státních orgánů v uskutečňování státní moci, hospodářské a kulturní výstavby, jakož i místo, úloha a postavení společenských organizací a jejich vztahy ke státním orgánům.

Bylo by žádoucí postupně také zpracovat hlavní etapy vývoje státní a společenské výstavby, historický vývoj organizační struktury, forem a metod práce státních orgánů a společenských organizací aj. Těžiště by ovšem bylo ve zpracování problematiky organizační struktury, forem a metod práce státních orgánů a společenských organizací v uskutečňování úkolů státní moci, v řízení hospodářské, kulturní a sociální výstavby v současnosti se zřetelem na perspektivy dalšího vývoje.

Hlavní pozornost by se měla pochopitelně věnovat národním výborům jako hlavnímu článku v rozvíjení socialistické demokracie. Přitom zvláštní pozornosti si zasluhuje zpracování otázek organizační výstavby, forem a praktických metod práce jednotlivých orgánů, zejména komisí, odborů, dále práce tajemníků MNV a zejména pak aktivu národních výborů, občanských výborů, výborů žen a jiných občanských aktivů a komisí poradních a pracovních, kontrolních sborů atd., tj. tzv. orgánů společenské iniciativy a aktivity pracujících.

Právě zpracování, zkoumání a zobecňování těchto otázek spjatých s organizováním a činností těchto orgánů společenské iniciativy mas, ale do značné míry i komisí národních výborů, tajemníků MNV, značně překračuje hranice státního a správního práva. Současně by však bylo třeba takovéto zpracování, zkoumání a zobecňování plně opřít i o příslušné stranické dokumenty, např. o usnesení, stanovící zásady kádrového posílení místních národních výborů, JZD, státních statků atd. Tak by bylo také možno plně a všestranně vyložit zásady prohloubení stranického řízení národních výborů a tak prakticky a konkrétně ukázat uskutečňování vedoucí úlohy strany v práci národních výborů.

To jsou pouze některé náměty, které by bylo třeba důkladněji promyslet a propracovat. V každém případě, vycházíme-li jak z praktických potřeb státní a hospodářské výstavby, z praktických opatření strany a z jejího úsilí zdokonalovat organizační strukturu státních a hospodářských orgánů, zdokonalovat formy a metody práce, bylo by třeba věnovat zpracování problematiky státní a společenské výstavby mnohem větší pozornost, než jakou jsme jí věnovali dosud. Je známo, že zejména v poslední době v souvislosti s prováděním takových závaž-

ných přeměn, jako je např. již zmíněná územní přestavba státu, soustava opatření ke zvýšení pravomoci národních výborů, strana a mnoho pracovníků pod vedením ÚV KSČ shromáždili obrovský a velmi významný materiál. Bylo by proto nyní jenom zapotřebí systematicky tento materiál zpracovat, zpracovat také konkrétní praktické zkušenosti, a tím ještě vydatněji napomáhat úsilí strany ve směru dalšího prohloubení a rozvíjení socialistické demokracie, vytváření předpokladů pro přechod ke komunistické společenské správě.

OLDŘICH PROŠA
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

V referátu s. Levita oblast společenské a státní výstavby a oblast řízení národního hospodářství více méně splývají. K polemice dále zavdávají podnět vývody s. Levita o „ekonomizaci" a „technizaci" právních problémů, které se mají řešit, i jeho teze o tom, že se na problematiku řízení národního hospodářství má soustředit veškerá právní věda.

K této problematice referátu lze připojit několik poznámek zvláště v souvislosti s otázkami rozvoje socialistické demokracie. Přitom je možno navázat na jednu z úvodních tezí referátu, kde s. Levit vychází z formulace státu, jak ji podal s. akademik Procházka na známé konferenci o marxisticko-leninském pojetí státu, pořádané ČSAV. Podle této definice je socialistický stát politickou organizací většiny společnosti, organizací sdružující a sjednocující masy pracujících. Nelze tu opakovat některé problémy, které se na oné konferenci řešily. Je jen třeba poznamenat, že stát organizuje vždy celou společnost, a nikdy jen část společnosti, jinak by nemohl plnit svoje funkce. Stát zahrnuje jako svůj vnitřní rozpor diktaturu jako soubor politických vztahů nadvlády a potlačování mezi antagonistickými třídami nebo vztahy vedení a spolupráce mezi spojeneckými třídami. Soudruh Levit mluví o neantagonistickém charakteru určitých vztahů v socialistické společnosti. K tomu je však nutno poznamenat, že jsou to vztahy rozporné, i když ne antagonistické. Je zde např. podstatný rozdíl mezi městem a venkovem — rozdíl mezi dělnickou třídou a rolnictvem a nutnost vedení a pomoci rolnictvu ze strany dělnické třídy. Jsou zde ještě určité další rozpory, o nichž se ještě dále zčásti bude hovořit. To, co má s. Levit na mysli — politická organizace většiny společnosti, má vyjádřit, že se socialistický státní mechanismus (tj. jeden ze specifických znaků socialistického státu — jeho mocenská organizace) stává stále více organizací pracu-

jících: rozšiřuje a prohlubuje se socialistická demokracie — účast pracujících na práci státního aparátu.

Nedávno jsem četl zajímavou práci, v níž autor pojednává o rozvoji socialistické demokracie a má za to, že se má postupně, a to velmi rychle, nahrazovat veškerá práce státního aparátu prací dobrovolných funkcionářů z řad pracujících. Přitom autor, jak se to stává zvykem ne právě dobrým, má na mysli státní aparát v onom širokém smyslu, že do něho zahrnuje i tzv. hospodářský aparát. Zdá se, že s. Levit rovněž tzv. hospodářský aparát zahrnuje do státního aparátu. S tímto pojetím nelze bez dalšího plně souhlasit.

Dříve než to rozebereme, je vhodné uvést dva výroky klasiků marxismu-leninismu, které s tím souvisí. Je to Leninův výrok, že demokracie je vláda lidu, ale zároveň i vláda nad lidmi. Demokracie je pak forma státu. Až nebude stát, nebude ani demokracie. Dále Engelsův výrok o tom, že vláda nad osobami za komunismu ustoupí správě věcí a řízení výrobních procesů. Tyto dvě věci — vládu nad lidmi a řízení výrobních procesů — je třeba rozlišit, a to v referátu s. Levita chybí.

Řízení výrobních procesů bude něco jiného, než je problematika socialistické demokracie, která je v oblasti výroby jiným problémem než v oblasti společenské a státní výstavby a v oblasti ochrany veřejného pořádku a zajišťování pravidel socialistického soužití. Není náhodou, a je to zcela zákonité, že socialistická demokracie se rozvíjí jinak a rychleji v oblasti společenské a státní výstavby a v oblasti státní funkce ochrany veřejného pořádku a zajišťování pravidel socialistického soužití než v oblasti hospodářsko-organizátorské funkce socialistického státu. Zatímco totiž otázky politiky vůbec, otázky zajišťování práva občanského, rodinného, trestního, otázky spravedlnosti atd., jsou společné všem pracujícím, dílčí národohospodářské a technické problémy jsou různě specializované podle odvětví výroby a kategorií zaměstnanců. Tato odlišnost se jeví i ve způsobu řízení. I když zákon č. 37 z roku 1959 Sb. zavedl spolurozhodování závodních výborů ROH v některých otázkách, platí ve výrobě zásada vedení jedinou osobou.

Je užitečné uvést přitom ještě jeden aspekt — v souvislosti s otázkou, která je velmi v módě v buržoazní sociologii s jejími technokratickými teoriemi. Buržoazní autoři totiž poukazují na to, že dělba práce neustále postupuje, že při řízení národního hospodářství a rozvoje techniky je stále více zapotřebí specializace. Přitom směšují oblast technického a hospodářského rozvoje s vlastní výstavbou státu a společnosti, což souvisí s tím, že imperialistický stát se vměšuje do hospodářství v zájmu monopolů. Tito autoři rozvíjejí teorie o vzniku nové třídy manažerů, třídy hospodářských ředitelů a technických inženýrů, kteří začnou ovládat společnost.

Jde právě o problém dělby práce. Nelze tu rekapitulovat, jak se vyvíjí otázka odstranění dělby práce za komunismu; proto jen stručně a heslovitě: Bude odstraněn rozdíl mezi prací duševní a fyzickou, dělníci se pozvednou na úroveň inženýrů. Bude však nutně pokračovat specializace vědy, nutně bude dále pokračovat a zvyšovat se různorodost a náročnost školení pracujících, aby porozuměli různým otázkám řízení rozvoje národního hospodářství a techniky. Toto popírat by znamenalo zapírat nos mezi očima. Tak by nebylo lze polemizovat s technokratickou teorií.

Jde o to, že rozvoj socialistické demokracie spočívá v něčem jiném než v zapojování mas k „řízení věcí", pokud jde o vědecko-technické přípravné, dále evidenční, registrační, účetnické, statistické a jiné práce, nebo např. řízení dopravy, které buď budou vyžadovat poměrně velmi specializovaného školení, anebo jsou jen pomocnými pracemi, jež nakonec při mechanizaci a automatizaci budou zastávat stroje: Jestliže bychom měli za to, že se všechny tyto druhy práce aparátu mají nahrazovat dobrovolnou prací funkcionářů z řad pracujících, falešně bychom pochopili socialistickou demokracii. Mohli bychom tak dokonce snad i podvazovat její rozvoj, poněvadž získávat pracující pro tuto práci by neodpovídalo účelu jejich zapojování do státní činnosti; mohlo by se to i setkávat s pochopitelným odporem pracujících, neboť by muselo jít o poměrně značné zatížení lidí mimo jejich občanské povolání. Byl by to problém zejména v nynější etapě, kdy se zkracování pracovní doby ještě nemůže uskutečnit v příliš velké míře.

Smyslem socialistické demokracie je zapojování pracujících k účasti na rozhodování společenských záležitostí. To neznamená vyloučit pracující z účasti na přípravách rozhodování: je třeba samozřejmě zajišťovat podle významu věci takovou účast pracujících, která jim poskytuje možnost podílet se na prověřování příslušných zpráv a údajů. Jde však o to přibírat pracující k účasti na řízení státu, především tedy k projednávání, posuzování a rozhodování v oblasti společenské a státní výstavby, organizace a funkcí veřejné správy, ochrany veřejného pořádku a zajišťování socialistického soužití.

Soudruh Levit zdůrazňuje socialistický, neantagonistický charakter vztahů, které se v nynější etapě mají řešit pomocí práva. K tomu je však třeba dodat: Právo za socialismu existuje proto, že se socialismus (nehledě na přežitky kapitalismu ve vědomí) vyznačuje určitými rozpory v základně. Tyto rozpory vyplývají ze zásady socialismu o odměňování podle práce. Pokud bude existovat toto rozdělování, bude to znamenat „přikládání rovného měřítka na nerovné lidi", a tudíž i určitou nerovnost mezi lidmi. Každému se dostává podle jeho práce,

takže v socialistické společnosti existuje zásadní jednota zájmů jednotlivce, skupin výrobců a společnosti, neboť každý má zájem na zvelebování společného majetku, na zvelebování socialistického vlastnictví. Zároveň je to dialektická jednota — rozporů. Jeden dostává méně než druhý. Dokud tomu tak bude, dokud nebude rozdělování podle potřeb, budou stále hrozit a existovat snahy jednotlivců či skupin výrobců urvat ze společenského produktu více, než kolik náleží podle práce. V tom je základ nutnosti regulovat určité společenské, především ekonomické vztahy pomocí práva, i když stále více je zárukou socialistického pořádku socialistické mravní a právní uvědomění pracujících. V této souvislosti je třeba poznamenat, že samo výchovné působení ještě nestačí a nelze je jednostranně přeceňovat. O tom, že za socialismu existují poruchové zjevy, vyžadující i důslednou represi, svědčí okolnost, že v Sovětském svazu bylo nutno právě nedávno zavést trest smrti za rozkrádání, dále přísnější trestní postih příživnictví aj. Je nutno v určitých případech také používat tvrdého donucování.

K tezi s. Levita, že na tematiku řízení národního hospodářství se má soustředit celá právní věda, nutno připojit, že to ovšem není „klasická" oblast práva a právní vědy. Tato oblast práva je podle svého obsahu z větší části záležitostí ekonomického a technického řízení. (Není náhodou, že např. v ministerstvu státní kontroly, kterou pokládáme zároveň za jednu z právních záruk zákonnosti, jde v prvé řadě o sledování účelnosti a hospodárnosti v rámci zákonnosti. Kromě malého právního odboru tam veškerou práci vykonávají inženýři, technici, ekonomové, specialisté.) Při řízení národního hospodářství je právo většinou pouhá forma a rámec, a přínos právní vědy k obsahu může být jen omezený.

K těmto poznámkám mě mj. podnítil příklad s mlékem, který uvedl s. Levit. Do jaké míry je rozvážení mléka právní záležitostí? Anebo např., abychom to dovedli ad absurdum: Na této fakultě má děkan určitou pravomoc; to je právní fenomen. Ale on nemá takovou moc, aby zajistil fungování rozhlasového zařízení v této zasedací síni, ačkoli se o to po tři roky své funkční činnosti snaží. Není to totiž ve své podstatě mocenská otázka, není to právní problém; když totiž údržbář prohlásí, že nelze zvuk zesílit, poněvadž pak reproduktor začne pískat, je to věc technika a je marná jakákoli pouhá pravomoc v právním smyslu.

„Klasická" oblast práva a právní vědy je obsahově přece jen jinde, předně v občanském právu, trestním právu apod. Přitom socialistické právní poučky a zásady zde vyjadřují společenské vztahy v mnohem konkrétnější podobě, než jak se zkoumají v oboru vědeckého komunismu a marxistické filosofie. Za komunismu nebudou již existovat rozpory

socialismu, které jsou mateřským znamením staré společnosti na socialismu a které jsou příčinou, že ve větší míře hrozí pokusy o porušování základních pravidel soužití. Představovat si, že za komunismu vůbec nikdy nebude docházet k pokusům o porušování pravidel soužití, je ovšem utopie. Lenin poukazoval na to, že za komunismu bude docházet, i když v ojedinělých případech, k různým excesům, projevujícím se v porušování pravidel soužití. Na zajišťování těchto pravidel však potom budou stačit dobrovolní pracovníci, kteří jinak budou produktivně pracovat; nebude zapotřebí zvláštního, státního aparátu.

Pak je tu ještě oblast „společenské výstavby" (organizace). S tím souvisejí ona dvě mylná krajní pojetí komunismu, která se někdy vyhraňují v neoficiálních diskusích — „levé a pravé", tedy koncepce přibližující se spíše anarchistickému pojetí anebo naopak poněkud etatistickému pojetí komunistické společnosti. (Ve snaze vystihnout jádro polemiky sám zde vyhraňuji problémy za cenu jisté hyperboly.) Je pochopitelné, že u klasiků marxismu - leninismu jsou základy, ale otázka organizace komunistické společnosti není zcela podrobně propracována.

Je nutné zdůraznit organizovanost. Za komunismu bude nepochybně zapotřebí normativních aktů společenských orgánů k řízení národního hospodářství, i když tyto akty samozřejmě nebudou mít právní povahu. Je nyní otázka — a to sleduji — odlišit tu dnes již normy právní ve vlastním smyslu a normy technické, ekonomické a jiné, které mají pouze (dočasnou) právní formu a nejsou vlastní doménou práva a právní vědy.

K otázkám organizace za komunismu je totiž třeba poznamenat, že jakmile budeme mít společnost organizovanou zčásti pomocí normativních aktů společenských orgánů, bude tu vždy nějaká společenská výstavba a kolektivní rozhodování. Bude třeba stanovit, jakým způsobem se tvoří společenské orgány, které mají vydávat společenské normy pro řízení hospodářství, jaký je jejich vztah k obyvatelstvu atd. Tady je věc sporná, protože někteří snad mají za to, že takové řízení pomocí společenských orgánů by vedlo k tomu, že na místo státu by se postavil kolektiv společnosti, který by ujařmil jednotlivce a znemožnil svobodu ve společnosti. Domnívám se však, že tu nepůjde o vytvoření nějakých nových forem „vlády nad lidmi"; nebude jich zapotřebí, neboť při tomto řízení národního hospodářství za komunismu nepůjde již o problémy a normy politické a právní povahy a dosahu.

Člověk není jen objektem řízení. Tuto myšlenku ještě ad vocem toho, jak s. Levit mluvil o řízení národního hospodářství. Máme zde rozsáhlou oblast, kde nejde o vztahy nadřízenosti a podřízenosti, ale o vztahy rovnosti mezi lidmi. Nebudu opakovat teze, jsou ostatně známy, o svém stanovisku, pokud jde o tendence k etatisaci v pracovním právu apod.

Nelze si ovšem představovat, že komunistická společnost se má regulovat jen na základě smluv mezi jednotlivci a kolektivy pracujících v podnicích a mezi těmito kolektivy navzájem. Domnívám se, že bude zapotřebí normativních aktů; těmi se ovšem musí regulovat jen to, co bude třeba regulovat. Jestliže by tu společnost jako kolektiv regulovala normativními akty orgánů věci, jež není třeba jimi regulovat (např. že by nadbytečně majorizovala v otázkách výběru druhů a vnější tvářnosti spotřebních předmětů), jež mohou být záležitostí svobodné sféry jednotlivcovy volby a vkusu atd., vedlo by to ke kasárenskému způsobu.

Vláda nad lidmi v komunistické budoucnosti ustoupí řízení výrobních procesů (jednak společenskému a jednak technickému). A kromě řízení výrobních procesů zůstanou určité vztahy rovnosti, regulované pravidly chování, normami komunistické etiky, jež rovněž bude muset zpracovávat věda, která nastoupí na místo právní vědy.

JIŘÍ BOGUSZAK
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

K projevu s. Boguszaka mám faktickou poznámku. Vytkl mi, že na konferenci „K marx-leninskému pojetí státu a práva" v roce 1959 jsem podal definici, podle které je socialistický stát „politickou organizací většiny společnosti, organizací sdružující a sjednocující masy pracujících". Oproti tomu uvádí s. Boguszak, že stát organizuje **celou** společnost a nikdy jenom část společnosti, jinak by nemohl splnit svou funkci.

Je však třeba citovat přesně. Ve svém projevu na oné konferenci jsem vycházel ze známé formulace K o m u n i s t i c k é h o m a n i f e s t u: „Stát, tj. proletariát zorganizovaný ve vládnoucí třídu" — formulace, která byla v projevu s. Novotného na X. sjezdu KSČ rozvinuta v širší formulaci:

„Diktatura proletariátu je přímo ve stát organizovaný pracující lid v čele s dělnickou třídou, je lidovou organizací v nejvlastnějším slova smyslu."

Jak známo, tato formulace přešla v podstatě také do naší nové, socialistické ústavy.

Z oné formulace v Komunistickém manifestu, tolik zdůrazňované Leninem v jeho S t á t u a r e v o l u c i, jakož i z formulace s. Novotného jsem vycházel ve svém projevu. Je nepochopením, myslí-li někdo, že kladu rovnítko mezi výraz „socialistický stát" a výraz „politická organizace společnosti". Politická organizace společnosti je neutrální

pojem. O politické organizaci společnosti se dá mluvit v každém řádu. Buržoazní společnost je organizována tak, že vládnoucí třídou je buržoazie, avšak hospodářské otázky jsou v podstatě ze zásahů státu vyloučeny. V tomto smyslu je buržoazní stát také organizací vládnoucí třídy a současně jejím nástrojem. Tak je právě politicky organizována buržoazní společnost, kdežto socialistická organizace společnosti je podstatně jiná, kvalitativně odlišná.

AKADEMIK VLADIMÍR PROCHÁZKA
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

K diskusnímu příspěvku s. Boguszaka poznamenávám: Nerad bych, aby se mi imputovaly názory a závěry, které nesdílím a které také z mého referátu neplynou, jak učinil s. Boguszak. Snad to způsobila ta okolnost, že jsem z úhrnu rozsáhlé a různorodé problematiky vybral jen některé otázky a jevy, že jsem se soustředil na to, co je v socialistickém státě, v jeho organizaci a v jeho ekonomickém působení **nové** a nač se má vzhledem k tomu soustředit i pozornost vědy o státu a právu přednostně (nikoli ovšem výlučně).

Předem: neztotožňuji oblast politiky a ekonomiky, oblast státních a právních vztahů s oblastí např. vztahů výrobních; nebagatelizuji rozdíl mezi řízením národního hospodářství, které uskutečňuje politická organizace, socialistický stát, a mezi bezprostředním, operativním řízením různých materiálních procesů.

Netvrdím také, že v socialistické společnosti není rozporů; je abecedou marxistického učení o společnosti a státu, že v socialistické společnosti existují a musí se řešit neantagonistické rozpory.

Naproti tomu snažil jsem se dovodit, že v socialistické společnosti se vytváří **nový poměr mezi politikou a ekonomikou**, mezi státem a společností vyrábějící a směňující. Ekonomika a s ní výroba jsou, jak řekl Lenin, pro nás ta nejzajímavější politika (**politika**, říká Lenin). Proto v ní není únosné lpět ani na takovém protikladu, na takové propasti mezi „klasickým" a „neklasickým" právem, jak to činí s. Boguszak.

Proces přeměny vlády nad lidmi ve „správu věcí" není odložen až do komunismu, ale již započal a probíhá.

Rozlišování státního a hospodářského aparátu nemůže znamenat, že by masa pracujících, společnost pracujících, zorganizovaná v socialistický stát, neměla mít kontrolu nad výrobou a jinými ekonomickými procesy. V tom přece tkví i náplň samotného pojmu státního řízení ná-

rodního hospodářství, že vrcholnou autoritou je v ekonomice autorita politická, že politická organizace, tj. socialistický stát svými ústředními, oblastními a místními orgány plánuje, celospolečensky řídí a kontroluje i průmyslovou i zemědělskou výrobu, vnitřní i zahraniční obchod atd.

Nejde o to směšovat, zaměňovat a nerozlišovat sféru ekonomických vztahů a vztahů politických a právních, ale rozpoznat, že v socialistické společnosti se utváří poměr mezi obojí sférou novým způsobem, a vyvodit z toho teoretické závěry. K tomu je ovšem potřebí dialektického přístupu k této problematice. Jen tak se dá pochopit, že socialistický stát ještě je státem, ale že v něm probíhá proces, v němž přestává již být státem v tradičním smyslu a pojetí. Stejně je tomu s právem, které za socialismu je právem v dosavadním slova smyslu, zároveň jím však přestává být a právní normy nabývají nové kvality. Při tomto přístupu k věci odpadne příkré vyhrocování některých protikladů a rozdílů mezi sférami a formami, které si přirozeně i v socialistické společnosti uchovávají svou svébytnost.

PAVEL LEVIT
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Ve svém diskusním příspěvku se chci zabývat jedním ze závažných problémů, o nichž bylo hovořeno v referátu s. prof. Levita. Je to otázka nutnosti komplexního zkoumání hospodářské právní problematiky. Pokusím se ukázat závažnost této otázky na konkrétních problémech naší současné právní teorie i praxe. Zároveň bych chtěl reagovat na diskusní příspěvek s. doc. Boguszaka, pokud se těchto otázek dotkl.

Domnívám se, že myšlenky v referátu s. prof. Levita správně vyjadřují, že nastává nová etapa rozvoje naší právní teorie, vyplývající z nových potřeb současného vývoje naší socialistické společnosti. Nemůžeme již dále vystačit se starými zásadami, metodou i systematikou toho, co s. Boguszak nazývá „klasickou doménou práva". Ve své práci ve všech právních odvětvích vidíme denně, že jsou před námi nové problémy, nové skutečnosti, které právní teorie ve staré systematice a dosavadními metodami práce nemůže uspokojivě řešit, že nejednou zůstává za životem nebo alespoň neřeší všechny problémy, které by z hlediska potřeb praxe socialistické výstavby řešit měla.

Potřeba komplexního zkoumání hospodářské právní problematiky se stala naprosto evidentní a nejvýše aktuální. To, zdá se, konečně začíná být názorem velké většiny pracovníků právní teorie. Proč jsme v této oblasti tak zaostali, kde jsou příčiny dnešního zcela neuspokojivého

stavu ve zpracování hospodářských právních otázek? Soudruh Boguszak ve svém diskusním příspěvku dovozoval, že společenské vztahy v oblasti řízení hospodářství nejsou „klasickou doménou práva". To je správné. Nejsou však již správné podle mého názoru další vývody s. Boguszaka, že jde o otázky čistě technicko-organizační, které se vymykají ze sféry právních vztahů. K této otázce se však ještě vrátím.

Jádro věci je podle mého názoru v tom, že jsme si dostatečně neuvědomili, resp. jsme nevyvodili odpovídající závěry ze skutečnosti, že společenský proces řízení socialistického národního hospodářství je něco kvalitativně zcela nového, na co nelze aplikovat staré, „klasické" poučky právní teorie, kde nelze vystačit se starou klasifikací právních odvětví atd. Hospodářsko-organizátorská funkce socialistického státu není žádnou klasickou doménou státu — je něčím zcela novým, je funkcí, kterou stát dříve nikdy neměl ani mít nemohl. To je zřejmé. Rovněž tak však není ani uskutečňování hospodářsko - organizátorské funkce socialistického státu prostřednictvím právní regulace žádnou klasickou doménou práva.

Musíme již konečně opustit cestu, kdy se snažíme tyto specificky nové právní vztahy vtěsnat do právních odvětví stále ještě více méně poplatných klasifikaci společenských vztahů v dřívější „klasické doméně práva". Hospodářsko - organizátorská funkce socialistického státu je specifickou funkcí právě socialistického státu a v souvislosti s tím není již svou podstatou státní funkcí starého smyslu, je zárodkem celospolečenské funkce řízení výrobních procesů. Právě celospolečenské řízení výrobních procesů je a bude základní funkcí socialistické a komunistické společnosti. Hospodářsko - organizátorská funkce je ovšem i státní funkcí potud, pokud je naše socialistická společnost zorganizována ve stát. Svou podstatou je však funkcí celospolečenskou, která se rozvíjí s vývojem socialistické společnosti, jejím přetvářením ve společnost komunistickou i v procesu dalšího rozvoje komunistické společnosti. Při teoretickém zkoumání této funkce je třeba právě postihnout a zdůraznit její celospolečenský charakter, její kvalitativní odlišnost od klasických funkcí státu. Tedy i pokud je socialistická společnost zorganizována ve stát, je již tato jeho funkce funkcí celospolečenskou, má však ještě určité zvláštní rysy, které vyplývají právě z této státní organizační formy socialistické společnosti. Tyto rysy postupně s odumíráním státní organizace socialistické společnosti vymizí, ovšem vlastní podstata této celospolečenské funkce — řízení společenských výrobních procesů — zůstane zachována a bude se dále rozvíjet. Kvalitativní změna tu nastala již vytvořením této funkce, tím, že socialistická společnost, zorganizovaná ve stát, se cílevědomě ujala plánovitého řízení výroby a ostatní společenské hospodářské činnosti. Další vývojové změny budou se dít

při zachování téže kvality, budou změnami kvantitativními. To platí ovšem obdobně i o funkci kulturně výchovné, o té však nebudu hovořit, neboť se chci věnovat jen otázkám hospodářského práva.

Pokud je socialistická společnost zorganizována ve stát, používá socialistický stát k uskutečňování hospodářsko - organizátorské funkce i pravidel právních, což je nepochybné, naprosto nutné a objektivně prokazatelné. Při výkonu hospodářsko - organizátorské funkce vytváří se určitá vnitřně jednotná soustava právních pravidel a jimi regulovaných právních vztahů. Prostřednictvím této soustavy právních pravidel a právních vztahů vykonává socialistický stát svou hospodářsko - organizátorskou funkci. (Metoda regulace společenských hospodářských vztahů právními normami není ovšem zdaleka jedinou metodou, kterou socialistický stát používá při uskutečňování hospodářsko - organizátorské funkce; myslím, že však v této souvislosti není třeba se touto otázkou podrobněji zabývat.) Tato vnitřně ucelená jednotná soustava právních norem a soustava jimi regulovaných právních vztahů je ovšem zcela nového charakteru, nesrovnatelného s charakterem „klasických" právních norem a „klasických" právních vztahů. Je třeba podtrhnout, že její náplní není v převažující míře prvek mocenský, ale prvek organizátorský, organizační činnost v rámci celé společnosti a v zájmu celé společnosti při uskutečňování a rozvíjení základního společenského procesu, procesu výrobního. V této organizátorské podstatě hospodářských právních norem je právě to nové, celospolečenské, co ostře odlišuje tento okruh právních norem od starých představ o právu a jeho formách, i od některých jiných odvětví socialistického práva, souvisejících s represívní činností socialistického státu (např. trestní právo).

Chybou naší dosavadní práce podle mého názoru také bylo, že jsme otázky hospodářsko - organizátorské funkce státu a právní vztahy vznikající při jejich uskutečňování neviděli a nezkoumali komplexně. Dosud jsme se omezovali na roztříštěné zkoumání jednotlivých jevů z této oblasti v rámci různých, starým systémům práva poplatných, právních odvětví. Uvedu za mnohé jeden z takových případů, na nějž pak denně naráží hospodářská právní praxe, který nejsme s to z hlediska praxe uspokojivě řešit a který nám působí řadu potíží. Jak je obecně známo, používá náš stát metody centrálního plánovitého řízení a metody chozrasčotního řízení podniků. Obě tyto složky s mnohými dalšími tvoří součásti jednotného nedílného procesu řízení národního hospodářství. Hlavním prvkem je tu plánovité řízení a v rámci plánovitého řízení a pro jeho uskutečnění používáme v důsledku působnosti hodnotového zákona metody chozrasčotního řízení. Je to jeden proces. Co však děláme v právu? V „občanském" právu známe jen jednu stránku, hodnotovou. Říkáme, že sice souvisí s plánováním, ale že tu existuje samostatný

specifický okruh vztahů, který je charakterizován jako **hlavním** znakem působností zákona hodnoty.

Tomu tak je ovšem v klasickém pojetí občanského práva, jako práva hájícího zájmy „nezávislých", vzájemně cizích, oddělených soukromých vlastníků, práva, které upravuje styky lidí **jen jako vlastníků,** v jejich „charakterové masce" vlastníků.

Marx se přece v Kapitálu mnohokráte k této otázce vrací, podrobně ji rozebírá a ukazuje jasně, jak ohromnou mystifikací je toto pojetí občanského — soukromého práva, které líčí idylicky buržoazní společnost jako společnost založenou na svobodném, nezávislém styku vzájemně rovných partnerů, cizích osob, které nejsou v žádném vztahu a jedině prostřednictvím smluvních vztahů, prostřednictvím realizace hodnoty směnné a užitné se dostávají do společenských souvislostí. Tak se společenské výrobní vztahy v kapitalistické společnosti, založené na panství vlastníků výrobních prostředků nad nevlastníky, v křivém zrcadle buržoazního soukromého práva odrážejí jako vztahy nikoli společenské, ale vztahy mezi věcmi, jejichž prostřednictvím se teprve vytvářejí i vztahy mezi lidmi, dosud na sobě „navzájem nezávislými", vztahy založené na „rovnosti", „ekvivalentnosti" atd., atd.

Takové pojetí je zaměňováním obsahu za jednu z jeho výrazových forem. Je falešné a nevědecké i v buržoazním právu.

Již vůbec však není podle mého názoru toto pojetí možné v socialistickém právu. U nás jsou společenské, ekonomické výrobní vztahy zjevné, projevují se přímo jako takové i ve formě právních vztahů. My nehalíme, ani nemůžeme halit společenské výrobní vztahy do oné fetišové podoby právních vztahů vzájemně nezávislých majitelů zboží, kteří se náhodně potkávají na trhu. Jak vztahy socialistických organizací, tak vztahy občanů a socialistických organizací jsou jasné a průhledné ve své pravé společenské podstatě. Jsou to zjevně i jako právní vztahy vztahy ve společnosti a ke společnosti. Když si dvě socialistické organizace dodávají výrobky na základě hospodářské smlouvy, nejde jen o jejich vzájemný vztah, ale je to zároveň i jejich vztah ke státu a celé společnosti. Vždyť vzájemnou dodávkou a odběrem právě plní úkoly uložené jim státem a společností, plní úkoly státního plánu nebo si vytvářejí předpoklady k plnění těchto úkolů. Nestojí přece proti sobě jen jako „operativní správci realizující hodnotu směnnou či užitnou". Rovněž tak občan, který si kupuje v socialistickém obchodě předmět osobní potřeby, nevystupuje jen jako „majitel" vůči „operativnímu správci" — obchodnímu podniku, ale občan i organizace tu vystupují v rámci společenského procesu rozdělování. Občan jako člen společnosti, který splnil své povinnosti vůči společnosti, dostal podle míry zásluh kvantitu svého podílu na výsledcích společenské práce vyjádře-

nou v peněžní formě a realizuje tuto kvantitu v konkrétní užitné hodnotě, kterou potřebuje. Organizace tu vystupuje jako státem organizovaný pracovní kolektiv, který plní státem a celou společností jí uložené úkoly — v tomto případě zásobovat občany výrobky určitého druhu a určité jakosti, za pevně stanovené ceny atd., atd.

Dosavadní pojetí odvětví občanského práva, zakládající se na obecném a mlhavém vymezení regulací peněžně ekvivalentních vztahů, nemůže uspokojivě řešit především aktuální hospodářskou problematiku. To vede například k tomu, že v občanském právu se zkoumají jen hospodářské smlouvy jako takové. Říkáme zde: ano, hospodářské smlouvy souvisejí s plánem, plán je však věcí správního práva, to nám již nepřísluší. Souvisí hospodářské smlouvy s plánem? To je pojmově absurdní. Hospodářské smlouvy jsou součástí procesu plnění plánu. Plánovité řízení zahrnuje soustavu hospodářských smluv. Zde nejde o dva vzájemně související procesy, ale o jeden proces, o jednotnou soustavu řízení. Jak jinak plní podniky plán, než že vyrábějí a vzájemně si dodávají potřebné výrobky a služby? Stýkají se proto, že chtějí směnit ekvivalent za ekvivalent? Dodávají si a vstupují do smluvních vztahů proto, že jsou organizačními složkami jednotného výrobně hospodářského celku, že jsou řízeny celou společností, státem, že stát jim dává hlavní úkoly, stanoví směry vývoje a zásady kooperace a jednotlivé podniky pak iniciativně a samostatně úkoly plánu provádějí. Přitom se ovšem využívá působnosti hodnotového zákona podle zásad chozrasčotní metody řízení, a plnění plánovaných úkolů je vyjadřováno i formou peněžně ekvivalentní.

Umělé rozdělení hlavní hospodářské právní problematiky do práva správního na jedné straně a práva občanského na straně druhé nám způsobilo v současné době neřešitelnou situaci. Hospodářská právní problematika není komplexně zpracována, ačkoliv hospodářská praxe ji musí řešit, jak je známo, jednotně, ve všech souvislostech. Hospodářští právníci řeší hospodářskou právní problematiku, aniž by ji mohli dělit do dvou škatulek, občanské a správní, které uměle udržujeme. To se nám pak projevuje v základních nedostatcích naší hospodářské legislativy, v nedostatečném právním vzdělání ekonomů a v nedostatečném ekonomickém vzdělání právníků. Naši absolventi právnické fakulty, kteří přijdou do hospodářské praxe, nejsou připraveni řešit odpovědné úkoly, s nimiž se zde setkají, musí se teprve učit správnému pohledu na řadu základních otázek. My všichni jsme odpovědni za to, že jsme tyto otázky dosud nerozpracovali a neřešili, že nemáme dostatečný předstih, který má vytvářet teorie jak pro řešení hlavních otázek praxe, tak i pro výchovu mladých kádrů.

Jaká je skutečná situace v současné době? Občanské právo se zabývá

dnes nikoli vlastními občanskými vztahy, ale převážně hospodářskými vztahy. Nedělá to však úplně, nýbrž jen z úzkého, „rezortního" hlediska, o němž jsem mluvil. Tím se ovšem dostává na pozice snahy vtěsnat vše to nové, co přináší rozvoj našeho hospodářství a jeho řízení, do zastaralých schémat právních forem hodnotových vztahů. Dělá, dalo by se říci, hospodářské právo občanskoprávně. To má však i druhou velmi negativní stránku. Ve snaze vtěsnat hospodářské vztahy do „Prokrustova lože" občanského práva (jak to vtipně vyjádřil kterýsi sovětský právník), což vyžaduje značného úsilí, zapomněla se teorie občanského práva věnovat svému vlastnímu předmětu — skutečným **socialistickým** občanským vztahům, to je podle mého názoru vztahům, k nimž dochází v procesu uspokojování hmotných a kulturních potřeb členů socialistické společnosti. Nastala tu paradoxní situace, že se odpůrci hospodářského práva dostali do téže pozice, která byla oprávněně ostře vytýkána příznivcům hospodářského práva v prvé diskusi o hospodářském právu, že zapomínají na celou ohromnou a politicky vysoce důležitou sféru majetkových práv občanů v socialistické společnosti. Pokud si dobře vzpomínám, byly v posledních deseti letech publikovány v podstatě jen dvě práce, týkající se vlastní občanské právní problematiky, a sice Colotkovo Osobní vlastnictví a Plankovo Dědické právo. To je, myslím, rovněž velmi závažná věc, nad níž je třeba se pozastavit. Ovšem ani zde nelze vystačit se starými metodami, nýbrž bude zapotřebí nově zpracovat celý komplex otázek socialistických právních forem uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů.

Rovněž správní právo nemůže řešit a neřeší v potřebné míře hospodářskou problematiku. Řízení národního hospodářství není onou historickou „státní správou", která je tradičním předmětem zkoumání správního práva. Není totiž ve vlastním smyslu tohoto pojmu žádnou „státní správou", je čímsi zcela novým, jiným. Podle mého názoru nelze se zabývat obecně státní správou vůbec, zahrnovat do společného právního institutu řízení hospodářství s organizací a řízením např. obrany země, vnitřní bezpečnosti atd. Stejně jako je nesprávné vzít obecnou, abstraktní šablonu nějakého klasického smluvního vztahu (např. smlouvy o dílo) a snažit se jej uplatnit jak v hospodářských vztazích, tak v oblasti uspokojování hmotných a kulturních potřeb, tak je nesprávné konstruovat např. pojem správního aktu vůbec a snažit se najít formálně právně stejné znaky u rozhodovací činnosti plánovacích orgánů a rozhodovací činnosti bezpečnostních orgánů. To vede k právnímu formalismu, ke zdůrazňování formy před obsahem, k zatemňování obsahu. A marxistická právní teorie se vyznačuje především tím, že zkoumá vlastní společenský obsah právních vztahů a v souladu s tím provádí i kategorizaci právních vztahů podle jejich společenského obsahu.

Myslím, že je významným přínosem této konference a referátu s. prof. Levita, že poprvé byly tyto otázky otevřeny i při oficiální diskusi na právnické fakultě, neboť již delší dobu jsou opravdu živé a diskutuje se o nich. Avšak někteří naši právní teoretici tuto užitečnou diskusi, která byla již dávno zahájena v SSSR, nejen nepodporovali, ale nejmírněji řečeno ji ignorovali. Jsem přesvědčen, že v započaté diskusi budeme ještě dlouho pokračovat a že přinese své kladné výsledky, neboť obruče dosavadních odvětví se staly opravdu příliš těsné a praskají pod náporem nových skutečností, přinášených denní praxí socialistické výstavby. Jestliže jsme již zajedno v tom, že je nutno komplexně zpracovat hospodářsko - právní problematiku, bylo by správné přikročit k řešení konkrétních otázek tohoto složitého úkolu.

Problém hospodářského práva můžeme rozdělit na několik otázek

1. otázka vědeckého zkoumání,
2. otázka legislativní,
3. otázka pedagogická.

Kromě toho se zmíním ještě o některých otázkách s tím souvisejících.

Nejprve několik poznámek k otázce hospodářského práva jako předmětu vědeckého zkoumání. Soudruh prof. Levit se ve svém referátu již zmínil o tom, že si pravděpodobně vývoj nové problematiky vynutí i určité zásahy do vědecké systematiky práva. Souhlasím plně se s. prof. Levitem až na jednu výjimku — nepokládám to za pravděpodobné, ale za jisté. Myslím, že je skutečně již na čase, abychom se vážně zabývali otázkou vědecké systematiky práva, do jaké míry nám umožňuje řešení základních problémů právní vědy v současné etapě rozvinuté výstavby socialismu. O tom jsem se konečně již zmínil. Je to opravdu jedna ze základních otázek. Chceme se sjednotit na tom, že vědecké zkoumání hospodářské právní problematiky musí být komplexní, že tedy hospodářské právo je samostatnou vědní disciplínou. Myslím, že argumenty pro to svědčící jsou vcelku již všeobecně uznávány a není třeba je rozvádět. Zároveň tu však nutně vyvstává i otázka právního odvětví. Někteří totiž říkají: vědní disciplína ano, ale právní odvětví (ve smyslu určitého okruhu právních norem vymezeného předmětem úpravy) nikoliv.

Toto dvojí stanovisko není pochopitelné. Vždyť přece vědecké disciplíny v oboru platného práva vždy byly konstruovány podle určitého souboru norem, podle právních odvětví. V tomto směru nám obsahově pojem vědecká disciplína a právní odvětví splývá. Pokládám to za přirozené, logické a správné. Nejsou mi známé argumenty, které by obecně ukazovaly na nutnost odtrhnout vědní disciplínu od právního odvětví. A sotva by je mohl někdo vymyslet. Zdá se mi podivné, jestliže by se

problematikou hospodářského práva zabývala jednak jiná odvětví (a zároveň i vědní disciplíny), zejména právo občanské a správní, a komplexně by se stejnými otázkami zabývala vědecká disciplína hospodářského práva, aniž by vytvořila odpovídající právní odvětví. Jaký by byl poměr této disciplíny bez odvětví k disciplínám s odvětvími, co by zkoumala, ne-li určitý vymezený okruh právních norem a právních vztahů, vycházela by ze závěrů odvětvových disciplín nebo naopak odvětvové disciplíny z jejích závěrů atd.? Takové řešení by neodstranilo právě samy kořeny dosavadních nedostatků, je řešením připomínajícím české přísloví: „Vlk se nažral a koza zůstala celá." Mám za to, že uznáme-li za nutné soustavně zkoumat hospodářskou právní problematiku jako celek, uznáváme a musíme tím uznat i existenci hospodářského práva jako samostatného právního odvětví.

Co se namítá proti odvětví hospodářského práva? V podstatě to, že neznáme přesně definici vymezení jejího předmětu, zatímco dosavadní právní odvětví jsou přesně vymezena. Že by vytvoření hospodářského práva bylo krokem do neznáma, že by mohlo vyvolat řadu systematických obtíží a podobně. Napřed se však musí dítě narodit, abychom mohli říci, jaké je. Je-li jasné, že je nutno z praktických i teoretických důvodů zpracovat komplexně hospodářskou právní problematiku, pak je jediná cesta: zpracovat ji. V této konkrétní práci, při řešení praktických úkolů v řízení národního hospodářství, se současně musí řešit a prověřit i otázka systematiky a vymezení předmětu hospodářského práva. Není ovšem ničím zvláštním, že při zrodu nové věci přicházejí pochybovači s nejlacinějším argumentem: i když má staré něco špatného, přece má před novým jednu přednost, víme, jaké je. Ale jaké bude nové, nevíme, proto se držme starého. Ostatně, i když například je pravda, že občanské právo je jednou z právních disciplín nejstarších tradic, že má po formální stránce velmi dokonalý systém (ostatně na to poukazovali již Marx i Engels), přece jen je tam i dnes, zejména pokud jde o vymezení předmětu úpravy, řada nejasností a nedořešených otázek. Totéž platí o správním právu. Proč pak vytýkat rodícímu se hospodářskému právu, že jsou na ně různé názory, že tu není vše jasné? Takové argumenty, které chtějí rozbít věc ve zrodu poukazem, že není ještě dokonalá, je třeba rázně odmítnout. Bez pokusů, bez hledání nových cest by nebylo dosaženo žádného úspěchu ani v oblasti přírodních věd, ani v oblasti věd společenských. Ovšem nové není hned dokonalé, nevytvoří se naráz, ale ve vývojovém procesu a zejména ověřením v praxi.

Na druhé straně se v diskusi objevují určité, řekl bych, maximalistické tendence, často ze strany soudruhů, kteří byli dlouhou dobu odpůrci hospodářského práva. Tito soudruzi se domnívají, že hospodářské právo by mělo zahrnout téměř všechna dosavadní právní odvětví, i prá-

vo občanské, pracovní, zemědělsko-družstevní atp. Myslím, že takové široké pojetí není správné a celou věc diskredituje. Je třeba vycházet ze současného systému právních odvětví a přebudovávat ho postupně podle potřeb socialistické výstavby. Musíme tu postupovat soustavně a rozvážně. Nelze ignorovat současný stav a současné podmínky rozvoje jednotlivých odvětví.

Hlavním kritériem by tu měla být odpověď na otázku, jaké máme základní oblasti společenských vztahů, které musí být předmětem naší pozornosti jako pracovníků právní teorie i praxe. A podle odpovědi na tuto otázku je možné se pak pokusit i o odpovídající revizi vědecké systematiky práva.

Jednou takovou oblastí, jak již tu bylo správně řečeno, je nepochybně společenská a státní výstavba. Druhou oblastí je oblast hospodářské výstavby.

Třetí důležitý komplex tvoří oblast pracovních vztahů. Jde o oblast společenských vztahů, v nichž, jak říká Marx, dochází ke spojení subjektivních a objektivních činitelů výroby. I tu je třeba odstranit zbytky tradičního civilistického pojetí a podtrhnout, že podstatou těchto vztahů je začlenění členů socialistické společnosti do jednotně řízeného pracovního procesu a vzájemné vztahy lidí ve vlastním pracovním procesu, nebudovat pracovní právo jen na úpravě pracovní smlouvy a zaměstnaneckého poměru ve starém smyslu pojetí pracovního práva. Je ovšem třeba podtrhnout dobrovolný smluvní charakter začlenění jednotlivých pracovníků do pracovního procesu a jejich svobodné postavení v pracovním procesu. V tom souhlasím se s. Boguszakem.

Pak je zde oblast vztahů při uspokojování hmotných a kulturních potřeb členů socialistické společnosti, komplex majetkových práv a povinností socialistických občanů. I zde je třeba na nových základech vybudovat komplexní vědní disciplínu a právní odvětví občanského práva, jak jsem o tom již hovořil. Právě při kodifikačních pracích na novém občanském zákoníku se ukazuje, jak nezpracovaná je tato problematika a jak rozsáhlé vědecké práce si vyžaduje. V souvislosti s tím je třeba řešit komplex vztahů rodinných a jejich systematické zařazení buď samostatné nebo v širším rámci práva občanského.

To jsou jen některé myšlenky, které přirozeně nevyčerpávají zdaleka otázku vědecké systematiky práva a jiných jeho odvětví, jako je státní právo, zemědělskodružstevní právo atd.

Podle mého mínění jsou však nadhozené otázky nejaktuálnější. Především je aktuální dořešení problematiky, týkající se společenské a státní výstavby, jakož i hospodářské výstavby.

Chtěl bych také v této souvislosti odpovědět s. Boguszakovi, který vidí

hospodářské vztahy více méně jako technickou otázku, jako oblast, kde právní vztahy nemají své místo. Socialistické hospodářské vztahy, to je především celospolečenská organizace výrobního procesu, což jsou a vždy zůstanou vztahy mezi lidmi, a budou se řídit určitými společenskými pravidly. Lidé ve výrobním procesu samém (nemluvím tu o určitých výrobních, vlastnických vztazích, jejichž prostřednictvím vstupují lidé do vlastních vztahů procesu výroby, a které také určují určitý charakter pracovních vztahů) budou vždy ve vzájemných vztazích, musí být organizováni. Je třeba tento proces řídit, je tu třeba součinnosti založené na kázni. Čím vyšší je stupeň organizovanosti, tím vyšší stupeň kázně vyžaduje. Je ovšem jinou věcí, že v socialistické společnosti to bude stále více kázeň zcela uvědomělá, dobrovolná. Ovšem organizace, kázeň, to jsou vztahy mezi lidmi. Dnes se řídí v podstatné části právními předpisy. Je pravda, že i zde dojde postupně k přeměně pravidel právních v pravidla společenská, a je pravda, že tu nejde o „klasickou doménu práva". Nelze však nevidět tuto soustavu společenských vztahů a líčit tyto vztahy jako vztahy lidí k věcem, nevidět, že v současném období je závažná část těchto společenských vztahů i vztahy právními.

Vážné úkoly v oblasti hospodářského práva stojí před námi i v oblasti legislativní práce, zejména v souvislosti s přípravou hospodářského zákoníka. Právě v hospodářském zákoníku bychom se měli pokusit odstranit rozpor mezi právní úpravou v chozrasčotní oblasti a právní úpravou celospolečenského řízení a měli bychom zde vyzvednout nedílnost procesu řízení národního hospodářství. Myslím, že bude třeba, aby se zejména i pracovníci právnické fakulty daleko intenzívněji než dosud zúčastnili tak teoreticky závažné legislativní práce, jako je práce na hospodářském zákoníku.

Hospodářské právo a jeho vytvoření bude mít velký význam i pro výchovu a zlepšení práce našich hospodářských právníků. V našem národním hospodářství začíná bujet nezdravý jev určitého neváženého postoje k našemu právu a právním normám. To je jeden z důsledků nedostatečné výchovy našich ekonomů i právníků právě v oblasti hospodářského práva. Řada našich podnikových pracovníků pokládá právo za cosi neužitečného a zajímají se o právo až tehdy, když dojde k nějaké poruše, když potřebují najít argumenty, kterými by zakryli nedostatky vlastní práce. Na podnikové právníky se obracejí někteří podnikoví pracovníci až tehdy, když zjistí, že není něco v pořádku a chtějí, aby právník našel východisko z této situace. Odsuzují podnikového právníka k úloze jakéhosi, ve starém slova smyslu „advokáta" podniku, jehož jediným úkolem je za všech okolností hájit pouze často úzké zájmy podniku a zneužít pro to i svých znalostí právních předpisů. Tak se diskredituje úloha práva i právníka v našem národním hospodářství.

Kdybychom byli jasně problematiku hospodářského práva rozpracovali, aby jeho hlavní zásady byly zřejmé ve všech právních normách a ve všech právních vztazích, ukázalo by se, že základem je zájem celospolečenský a že nemůže existovat jako protiklad celospolečenského zájmu zájem podnikový nebo zájem rezortní. Ve stranických dokumentech z poslední doby se na tyto otázky mnohokrát poukázalo. Myslím, že právě podtržení komplexnosti řízení národního hospodářství, a s tím související právní problematiky pro posílení celospolečenských zájmů stojí za to, abychom se pokusili tuto právní problematiku řešit. Je třeba vést naše hospodářské právníky k tomu, aby se v podniku považovali za strážce celospolečenských zájmů a uměli se ve smyslu našich právních norem směle postavit proti prosazování lokálně patriotických zájmů.

To vše znamená úzce spolupracovat s ekonomy, zvýšit i ekonomické vzdělání právníků. K tomu bychom měli sdružit všechna naše vědecká pracoviště a výsledky naší práce co nejdříve promítnout do výchovné práce jak na školách ekonomických, tak především i na právnických fakultách. Skutečnost, že naše katedra již delší dobu vychází i při pedagogické práci z nutnosti vytvoření komplexního kursu hospodářského práva, není náhodná. Je to výsledek našich praktických zkušeností z výchovy ekonomů, a to zejména i při výuce hospodářských pracovníků, studujících v různých formách studia pracujících.

Jako vážný nedostatek se v naší hospodářské praxi pociťuje, že nemáme specializované hospodářské právníky. Přitom na jejich místa někdy přicházejí ekonomové. To nelze pokládat za uspokojivý stav, neboť právníků je v našem národním hospodářství zapotřebí, ovšem hotových a specializovaných. Právnická fakulta je stále ještě převážně orientována na tradiční justiční směry.

Řešit všechny tyto aktuální otázky hospodářského práva jak z aspektu vědecké, tak legislativní i pedagogické práce je nad síly jednotlivce i jednoho kolektivu. Bude tu třeba široké spolupráce, k níž je kolektiv naší katedry připraven. Nejde o nové problémy, které by dříve nebyly známy. Chtěl bych se dovolat jen soudruha akademika Procházky, který na tyto otázky již dříve upozornil. Co jsme však dosud v této věci udělali? Myslím, že nemůžeme být spokojeni. Například soudruh prof. Levit řekl, že kodifikační práce nás zastihly velmi nepřipravené. Nebylo to proto, že by k práci nebyla chuť. Řada našich teoretických pracovníků se však zpočátku od kodifikačních prací distancovala, přešlapovala na místě, čekala, až jak bude vyřešena otázka základní linie kodifikačních prací. To je pohodlnické stanovisko. Myslím, že tato konference znamená právě podstatný zlom v této situaci.

Soudruh prof. Levit přednesl na této konferenci vážné myšlenky, které

když dovedeme do konce, znamenají podstatně revidovat vědecký systém našeho práva a především se vážně a komplexně zabývat otázkami hospodářského práva.

STANISLAV STUNA
VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ

★

K velikým vítězstvím KSČ nesmírného významu patří zajisté také vybudování socialistických výrobních vztahů v našem zemědělství, což je považováno za nejobtížnější úkol socialistické revoluce po dobytí moci. Dřívější soukromé malovýrobní zemědělství bylo nahrazeno novou socialistickou soustavou a tato skutečnost podstatně přispěla k vybudování socialismu v naší vlasti vůbec.

Směrnice IX. sjezdu strany, vyjádřená v hesle „Nebude u nás socialismu bez přechodu vesnice k socialismu", byla za krátkých jedenáct let splněna důsledně prováděnou leninskou politikou naší strany. KSČ mistrně aplikovala na naše konkrétní poměry obecné zákonitosti socialistické přestavby zemědělství, v praxi ověřené zkušenostmi Sovětského svazu. Byl podán důkaz o internacionálním významu Leninova družstevního plánu také v podmínkách průmyslově vyspělé země. V průběhu tohoto procesu jsme pronikavě zvýšili produktivitu práce v zemědělství a poněkud, o 17%, také zemědělskou výrobu.

Tím byly vytvořeny ekonomické a politické podmínky pro další rozvoj výrobních sil v zemědělství, pro další upevnění dělnicko-rolnického svazku na kvalitativně vyšší úrovni a pro splnění velikých cílů vytyčených stranou pro další období výstavby vyspělé socialistické společnosti, v které chceme vytvářet předpoklady také pro budoucí přechod ke komunismu.

Víme však, že výrobní výsledky našich jednotných zemědělských družstev i státních statků neodpovídají ani jejich možnostem, ani potřebám naší společnosti. V porovnání s průmyslem rozvoj výrobních sil i výrobních vztahů v zemědělství zaostává, což má své historicky podmíněné objektivní, ale také subjektivní příčiny, jaké jsou např. z kapitalistické republiky zděděná zaostalost zemědělství vůbec, malovýrobní vybavenost a ideologie rolníků, teprve nedávno převedených ke společné práci, a nedostatky řídící a organizující práce státních orgánů.

Vybudované socialistické výrobní vztahy vytvořily teprve předpoklady pro mohutný rozvoj výrobních sil na základě skutečné zemědělské velkovýroby a překonáním pozůstatků malovýroby v technice, organizaci a také ve vědomí družstevníků. Vybudování moderního, produktivního

a intenzívního zemědělství na podkladě socialistické velkovýroby a vydatné pomoci našeho vyspělého průmyslu je všenárodním úkolem z ekonomického i politického hlediska a součástí našich komunistických cílů. V nové etapě vývoje naší společnosti, do které jsme již vstoupili, je dosažení základního obratu v rozvoji zemědělské výroby jedním z nejnaléhavějších úkolů, jehož vyřešení je těsně spjato s celým vývojem naší společnosti. Vždyť, vyjádřeno slovy s. Novotného, pronesenými na celostátní konferenci strany v r. 1960, „nelze hovořit o dalším rozvoji socialistické společnosti, aniž je vyřešena otázka zemědělské výroby", tedy nelze si představit vyspělou socialistickou společnost bez vyspělého socialistického velkovýrobního zemědělství.

KSČ na základě vědeckého rozboru dosaženého stupně společenského vývoje a znalosti vývojových zákonů socialismu dále rozpracovala generální linii strany a vytyčila další úkoly a perspektivy pro naše zemědělství. Tyto direktivy jsou obsaženy v usnesení plenárního zasedání ÚV KSČ z 10. února 1961 „Za zvýšení zemědělské výroby ve třetí pětiletce, za upevnění ekonomiky JZD" a ve významném projevu s. Novotného na V. sjezdu JZD v březnu letošního roku, v němž ukázal perspektivy rozvoje vyspělé socialistické společnosti a úlohu zemědělství při jejím budování.

Je známo, že strana vytyčila heslo pozvednout úroveň zemědělství na úroveň průmyslu v nejbližším desetiletí, tj. do r. 1970.

Splnění tohoto náročného úkolu vyžaduje především, aby byly uskutečněny dalekosáhlé změny v oblasti výrobních sil a výrobních vztahů jak v celém zemědělství, tak v jednotlivých zemědělských závodech. Jde o to, aby se zemědělství vyrovnalo průmyslu zejména výsledky své produkce, rozvojem výrobních sil pomocí vybudované již materiálně technické základny socialismu, odbornou a politickou vyspělostí svých pracovníků a také organizací výroby a velkovýrobními, v průmyslu osvědčenými formami práce. Stojíme na začátku hluboké přestavby našeho zemědělství, kdy budou vytvořeny socialistické závody zemědělské velkovýroby, družstevní i státní, optimální velikosti s účelnou koncentrací a specializací výroby a vědecky zdůvodněným výrobním zaměřením na základě správné územní a podnikové dělby práce a s náležitými mezipodnikovými kooperačními vztahy.

S procesem postupného slučování jednotných zemědělských družstev, v němž chceme, jak je známo, pokračovat podle získaných zkušeností až v zimním období, souvisí i perspektiva nového uspořádání obcí a jejich společenská a bytová výstavba. Zemědělská velkovýroba od základu změní feudalismem a kapitalismem zrozené zvyklosti a způsob života na vesnici, jehož ekonomické kořeny byly v zlikvidované již soukromé malovýrobě.

Jednotná zemědělská družstva budou hlavním dějištěm, kde budou uskutečněny předvídané společenské přeměny, a to zejména upevňováním ekonomiky družstev, jakožto základu i pro nutné ideologické změny v myslích rolníků-družstevníků v procese zvyšování úrovně zespolečenštění družstevní zemědělské výroby a družstevního socialistického vlastnictví.

V tomto procese bude mít mimořádný význam také postupné vyrovnávání společenského postavení rolníků a dělníků v závislosti na dosaženém stupni ekonomického i politického vývoje, zejména pokud jde o uplatnění socialistického principu hmotné zainteresovanosti a celého uspořádání života na vesnici.

Podle získaných kladných zkušeností strana doporučila družstvům, aby postupně přecházela na přímé peněžní odměňování bez pracovních jednotek a aby k tomuto cíli vytvořila náležité hmotné, organizační a politické předpoklady. V družstvech jsou dosavadní naturální vztahy odstraňovány a zavádí se nový způsob rozdělování produkce a příjmů, který lépe odpovídá ekonomickému zákonu rozdělování za socialismu. Tím je také posilován význam společenských družstevních fondů, jejichž funkce a struktura se přibližují funkcím celospolečenských prostředků, jako např. nedělitelného, sociálního a kulturního fondu. Strana doporučila také družstevníkům, aby v ekonomicky pevných družstvech tam, kde pro to byly vytvořeny náležité předpoklady, přešla k hospodaření bez záhumenků při dodržení zásady dobrovolnosti a bez ohrožení stavů hospodářských zvířat a zemědělské výroby v obci.

Všechna tato a jiná opatření, odpovídající zákonitostem vývoje, sbližují ekonomické, společenské, kulturní a také třídní postavení družstevních rolníků s postavením dělníků. Tomu odpovídá i připravované opatření v oblasti vyrovnání sociálního zabezpečení dělníků a rolníků.

Jde tedy o celý souhrn na sebe navazujících ekonomických, politických i právních opatření směřujících k postupnému odstraňování podstatných rozdílů mezi městem a vesnicí. Hlavním článkem tohoto procesu je rozvoj zemědělské výroby, zvýšení její intenzity a produktivity práce a snížení vlastních nákladů, neboť podle Marxových slov „odstranění protikladu mezi městem a vesnicí závisí na souhrnu hmotných předpokladů, kterou nemůže splnit pouhá vůle, jak je vidět na první pohled". Více než jindy je však třeba zdůraznit politický přístup k řešení těchto hospodářských otázek.

Tak se dostávají zdánlivě dílčí úkoly v oblasti zemědělství do velikého proudu budování vyspělé socialistické společnosti a vytváření předpokladů pro budoucí přechod ke komunismu. V tomto procesu stálého upevňování dělnicko-rolnického svazku, založeném na společném zájmu obou tříd při budování komunismu, budou i mizet rozdíly mezi nimi,

rozdíly, které jsou podmíněné různým stupněm zespolečenštění společenské výroby, tak, jak bude uskutečňováno splývání obou forem socialistického vlastnictví a vytváření jednotného všelidového vlastnictví jakožto základu beztřídní komunistické společnosti.

Při uskutečňování vytyčených cílů v oblasti zemědělství má mimořádný význam politicko-právní nadstavba, široká oblast státního řízení zemědělství a zejména také zemědělskodružstevní právo, jehož společenským posláním je napomáhat při upevňování a dalším rozvíjení družstevní zemědělské velkovýroby a být nástrojem vedení družstevního rolnictva komunistickou cestou podle vůdčích směrnic strany socialistickým státem. Obsahem této řídící činnosti je výstavba a další rozvoj družstevní zemědělské výroby, což vyžaduje soustavnou organizační, politickou, hmotnou, finanční, odbornou a kádrovou pomoc, poskytovanou družstevnímu rolnictvu dělnickou třídou a socialistickým státem.

Teze s. Levita o charakteru organizující činnosti státních orgánů jsou plně potvrzeny v oblasti zemědělskodružstevního práva a chtěl bych poukázat jen na některé konkrétnější okolnosti.

Normy zemědělskodružstevního práva mají charakter organizující, přesvědčující a výchovný jako výraz organizátorského působení socialistického státu a jeho orgánů. Národní výbory, které je organizující činností uskutečňují, uplatňují při jejich realizaci, jak se praví v zákoně o jednotných zemědělských družstvech, jako základní metodu vedení družstev státními orgány metodu přesvědčovací spojenou s morálními a hmotnými podněty, aniž by tyto normy ztratily svůj právní charakter.

Tato skutečnost právě výrazně dokumentuje tendenci, o níž se zmínil s. Hendrych v prosinci na zasedání ústředního výboru strany, že realizace našich právních norem není vždy vynucována násilím. To platí ve zvýšené míře v oblasti hospodářských vztahů k rolníkům.

Dalším význačným rysem zemědělskodružstevního práva, které bude mít a má obecnější platnost, je, že jeho normy umožňují družstevníkům, aby v jejich rámci a při jejich realizaci na svých členských schůzích sami se usnášeli na pravidlech chování, která jsou pro jejich členy obecně závazná a mohou mít právní důsledky. V popředí našeho zájmu stojí však nejen právní, ale i neprávní formy organizující činnosti státních a také družstevních orgánů. Objevují se zemědělskodružstevní vztahy právem neupravené.

Přitom je naprosto jasné, že organizující činnost stranických a státních orgánů směřuje k tomu, aby družstevníci při uskutečňování právních předpisů a hospodářsko-politických směrnic strany a vlády své vzájemné vztahy sami organizovali tak, aby své družstvo upevňovali, jeho výrobu zvyšovali a aby socialistický charakter svého družstva v procesu budování socialistické a komunistické společnosti dále pro-

hlubovali. Státní orgány, jimž je svěřeno vedení jednotných zemědělských družstev (jsou to zejména národní výbory), podněcují iniciativu a aktivitu družstevníků při uskutečňování politiky strany na vesnici. To platí mutatis mutandis při veškeré řídící a organizující činnosti státu, protože jde vždy o organizování lidí. Toto právě postrádám v referátu s. Levita. Nestačí vidět jen organizující státní orgány, ale je třeba vidět, že tyto orgány vlastně organizují činnost lidí. To znamená, že řízení výrobního procesu není jen správou věcí, ale vždycky je řízením lidí a podněcováním jejich tvůrčí, samostatné, uvědomělé, iniciativní činnosti. K tomu cíli má směřovat celá organizující činnost státních orgánů.

Proto klade strana tak veliký důraz na rozvíjení družstevní demokracie, aby družstevníci měli co nejaktivnější účast na řízení a správě svého družstva a všeho družstevního hnutí a aby se přitom prohluboval socialistický charakter družstevní demokracie. Další rozvíjení družstevní demokracie různými formami společenské činnosti družstevníků je umožněno dosaženými úspěchy při dokončení socialistické přestavby vesnice, upevněním socialistických výrobních vztahů a růstem socialistického vědomí družstevních rolníků; stává se však také nutností v zájmu důslednějšího plnění vytyčených úkolů, což může být výsledkem jen uvědomělé činnosti mas, a také v zájmu větší efektivnosti centrálního řízení.

Družstevní demokracie je právě tou zásadou, která nejlépe umožňuje, aby včerejší od sebe izolovaní rolníci byli vedeni ke kolektivní práci a k společenské kázni, k podřizování individuálních zájmů zájmům celku. Družstevní demokracie v socialistickém zřízení nemůže být ničím jiným než formou a projevem socialistické demokracie, ale její socialistický charakter se formuje a prosazuje v boji proti všem individualistickým přežitkům malovýrobní minulosti. Družstevní demokracie v naší společnosti vzniká v důsledku nižšího stupně zespolečenštění výroby a touto skutečností podmíněným stupněm společenského vědomí družstevníků, jakož i v zájmu překonání individuální malovýrobní nerovnosti, jako třídní nástroj. Proces prohlubování družstevní demokracie, jakožto demokracie socialistické, probíhá v těsném sepětí s rozvojem zemědělské velkovýroby, prohlubováním socialistického vědomí družstevníků a s odstraňováním podstatných rozdílů mezi městem a vesnicí.

Právě proto je družstevní demokracie jen historicky omezenou kategorií.

Z hlediska organizátorské práce státních orgánů, uskutečňujících státní vedení družstev, jde však o to, aby družstevní rolníci byli právě pomocí všech forem družstevní demokracie zapojováni do řízení společenských procesů, aby bylo dosaženo rychlejšího rozvoje výroby. Právě proto tvoří státní vedení družstev a družstevní demokracie dialektickou

jednotu jako výraz principu demokratického centralismu. Z hlediska právní vědy vyplývá z toho závěr, že je nesprávné odtrhnout od sebe obě stránky této jednoty, tj. družstvo a organizující činnost státu, jen proto, aby se učinilo zadost dělení práva na tradiční právní odvětví. Veliké cíle, které strana pro naše zemědělství z hlediska celkového vývoje naší společnosti vytyčuje, vyžaduje komplexní bádání těchto problémů.

Naši pozornost upoutají velké kodifikační práce, k nimž jsme přistoupili podle prosincového usnesení ÚV KSČ. Důležité a zásadní změny bylo zapotřebí provést také v oblasti zemědělskodružstevního práva. V těchto dnech budou publikovány vládou schválené a V. sjezdem JZD přijaté nové vzorové stanovy JZD, které můžeme již nazvat vzorovými stanovami družstevní socialistické velkovýroby. Bude vydán vzorový jednací řád a nový vzorový pracovní řád. V. sjezdem schválené nové zásady odměňování bez pracovních jednotek jsou zatím ověřovány v praxi. Na podkladě vydaných předpisů vznikají společné podniky družstev a meliorační družstva. Tyto nové společensko-ekonomické vztahy, stejně jako slučování družstev, staví naše pracovníky před nové otázky, které lze řešit jen v těsné souvislosti se společenskou praxí.

Projev s. Stuny vlastně rozviklal klasickou stavbu našeho právního systému a je skutečně velmi podnětným krokem k tomu, abychom se začali velmi vážně zabývat celou systematikou práva.

V této souvislosti bych chtěl již tradičně uvést jednu poznámku. Jestliže mluvíme o systému práva, myslím, že je nemyslitelné, aby právní vztahy, které se týkají půdy, tak významného předmětu, základu bohatství našich národů, zůstaly neuspořádány. Právě proto se stává otázka pozemkového práva jako samostatného právního odvětví a samozřejmě i odvětví právní vědy velmi aktuální otázkou.

VALÉR FÁBRY
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Po osvobození naší země Sovětskou armádou jenom Komunistická strana Československa důsledně prosazovala uskutečnění požadavku XII. hlavy Košického vládního programu, vypracovaného KSČ v Moskvě ke konci druhé světové války: „Postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení a do služeb znovuvýstavby národního hospodářství." Toto prosazování nebylo lehké. O znárodnění bank

byl sveden prudký boj již v přípravném jednání před vydáním znárodňovacích dekretů.

V rámci tehdejší Národní fronty, z iniciativy KSČ, ustavil se v červenci 1945 Národní blok pracujícího lidu měst i venkova, sestávající z KSČ, Čsl. soc. dem. strany a Čsl. nár. socialistické strany za tím účelem, aby byly sjednoceny názory na řešení hospodářských a finančních otázek nejdříve mezi socialistickými stranami. V návrhu hospodářské politiky Národního bloku bylo uvedeno, že „v této době, za podmínek národní revoluce, Národní blok zachovává názor, že naším bezprostředním úkolem je provedení znárodnění a důsledná demokratizace především na poli hospodářském". A dále: „Je nutně zapotřebí, abychom za pomoci nové národní a lidové správy svého hospodářství rychle obnovili hospodářský život, oživili výrobu, a tak zajistili všem práci a výdělek. Pouze důsledné provádění vládního programu umožní nám splnění těchto velkých úkolů a zajistí, aby byl dodržen slib vlády, že v osvobozené republice nepřevládne kořistnický zájem příživnických jednotlivců a skupin nad zájmy pracujícího lidu měst i venkova.

Přitom je nutné, abychom se vyvarovali dvou nebezpečí. Na jedné straně radikálního křiklounství a na druhé straně ústupků a přizpůsobování se starému kapitalistickému systému."

Při jednání v Národním bloku zástupci Čsl. nár. soc. strany se snažili oddálit znárodnění klíčových průmyslových podniků, bank a pojišťoven až do zvolení řádného ústavodárného národního shromáždění, doufajíce, že potom bude možno úspěšněji mařit splňování Košického vládního programu. Později po znárodnění bank zástupci Čsl. nár. soc. a soc. demokratické strany úporně hájili požadavek několika bank, doufajíce, že aspoň v jedné si zajistí vliv a budou moci tak poskytovat hospodářskou pomoc zbytkům buržoazie.

Tak jako při vydání znárodňovacích dekretů hlavní úlohu měla Komunistická strana Československa, tak strana také po osvobození věnovala stálou a velikou pozornost všem úpravám právních norem, jimiž se spravovalo naše hospodářství, zvláště souboru norem finančních. Na nutnou přestavbu hospodářství a financí v osvobozené zemi pamatoval již ilegální ústřední výbor KSČ za okupace. Upozornil hospodářské odborníky, kteří spolupracovali s komunistickou stranou, že je nutno, aby studovali a připravovali návrhy opatření, která bude zapotřebí učinit po vyhnání okupantů.

Ve dnech 14.—16. března 1946 se konala v Praze první celostátní národohospodářská konference KSČ, na které se jednalo o nejdůležitějších hospodářských a finančních problémech a o hrubých návrzích na jejich možné řešení za daného stavu hospodářství. Na konferenci byly mimo

jiné předneseny návrhy základních úprav v oblasti nápravy měny, organizace správy bank, lidového peněžnictví všech tehdy existujících typů, pojišťovacích ústavů, státního rozpočtu a státního zadlužení. Zvláštní pozornost byla věnována soustavě daňové, poplatkové, státním monopolům, soustavě celní, kontrole státních příjmů a organizaci úřadů, zabývajících se vybíráním daní, poplatků a cel. Všechny návrhy se vztahovaly na první údobí etapy přechodu z hospodářství kapitalistického na hospodářství socialistické.

Zpráva první celostátní národohospodářské konference byla na VIII. sjezdu KSČ politickou komisí sjezdu projednána a pak sjezdem jednomyslně schválena.

Nejdůležitější myšlenky schválené zprávy byly pak zahrnuty do vládního programu první Gottwaldovy vlády, zejména ty části, které se vztahovaly na dokončení měnové reformy, snižování rozpočtových schodků, reorganizace peněžnictví a zjednodušení a modernizaci daňové soustavy. Tato část vládního programu, týkající se finančních úprav, byla pak ne bez odporu reakčních živlů, ukrytých v druhých stranách Národní fronty, postupně prováděna.

Jestliže při uskutečňování finanční reformy bylo možno poměrně snadno překonat odpor reakce v otázkách úpravy měny a novelizace zákona o přímých daních z r. 1927, počaly se objevovat stále větší potíže od přijetí zákona o cenových vyrovnávacích částkách, jimiž na úkor zisků soukromých podnikatelů mělo být financováno první snížení cen předmětů široké potřeby. Tyto potíže vzrostly po přijetí prvního zákona berní reformy č. 109 z r. 1947 Sb. o dani ze mzdy. Zákon o dani ze mzdy měl značný politický význam, protože pracujícím přinesl snížení daňového břemene a ukázal jim, že KSČ na ně myslí i v daňové politice. Zápas svedený o tuto daň byl předzvěstí dalších prudkých srážek s reakcí, která ve vládě proti Komunistické straně Československa ostře vystoupila při první vhodné příležitosti. Touto příležitostí bylo projednávání opatření pro pomoc zemědělcům, kteří utrpěli hospodářské ztráty v r. 1947 katastrofálním suchem, jakého v takovém rozsahu v našich zemích nebylo téměř 100 let. Komunistická strana Československa této příležitosti použila k tomu, aby ukázala všemu obyvatelstvu naší země, jací jsou ve skutečnosti ti demokraté a přátelé lidu, za které se vydávali předáci ostatních politických stran. Pracující lid celé republiky, dělníci, rolníci, pracující inteligence a drobní živnostníci, poučeni KSČ, dožadovali se pak zdanění milionářů bouřlivě. Současně se zákonem o milionářských dávkách byl přijat zákon o zdanění předmětů zbytné potřeby, tzv. „přepychová daň". Výnos milionářských dávek a daně přepychové byl odváděn do Fondu pro zmírnění škod způsobených mimořádným

suchem. Z Fondu se zemědělcům poskytovaly zvláštní příplatky k výkupním cenám a hradilo krmivo v nejhůře postižených oblastech.

Komunistická strana Československa věnovala hned od května 1945 stálou pozornost také finančním otázkám národních výborů. Snahou strany bylo postavit národní výbory na pevnou hospodářskou základnu. Země, okresy a obce dostaly jednak náhradní příděly místo bývalých příjmů ve formě přirážek k přímým daním a jednak prostředky, jimiž mohly uhradit schodky rozpočtů zemí, okresů a obcí. Těmito opatřeními hospodaření národních výborů všech stupňů bylo aspoň z největší části zajištěno do té doby, než byly provedeny trvalejší úpravy, které pak byly uskutečněny v r. 1950.

Komunistická strana Československa postupovala podobně i v oblasti státního rozpočtu. Návrh na přestavbu státního rozpočtu byl připraven již v r. 1946. Státní rozpočet na r. 1947 jako první rozpočet plánovaného hospodářství sestavoval komunistický ministr financí (s. Dolanský).

Rozpočet byl přizpůsoben požadavkům, které na něj byly kladeny. Byl jednotný, jasný a pravdivý. Nebyl již dělen na rozpočet řádný a mimořádný, jak tomu bylo dříve. Byl sestaven přehledně a nebylo těžké se v něm vyznat. Rozpočet ještě neobsahoval rozpočty národních výborů, ani rozpočty znárodněných nebo národních podniků. Ty byly zapojeny do rozpočtu později. Výsledky státního hospodaření za r. 1947 byly značně lepší než rozpočet předpokládal. Nesplnila se tajná naděje reakcionářů, že tak jako za buržoazní republiky i nyní výsledky hospodaření budou mnohem horší, než předpokládal rozpočet. Proto při projednávání rozpočtu se reakce (ministři Zenkl, Drtina, Stránský) úporně dožadovala, aby se rozpočet vrátil ke staré struktuře a znovu se rozdělil na řádný a mimořádný tak, aby se průhlednost rozpočtu zamlžila a na prostředky státního rozpočtu se mohly klást ekonomicky neodůvodněné, demagogické požadavky. Projednávání rozpočtu na r. 1948 probíhalo v napjatém politickém ovzduší.

Rozdrcení kontrarevolučního puče v únoru 1948 teprve otevřelo širokou cestu řadě právních úprav v oboru finančního práva na všech jeho úsecích. Úpravy probíhaly v oblasti práva rozpočtového, daňového, v oblasti právní úpravy financování podniků, úvěru, peněžního oběhu, zúčtovacího styku a organizace peněžních ústavů. Postupné právní úpravy finančních vztahů navrhované stranou jednak respektovaly tehdy dosaženou etapu vývoje národního hospodářství, jednak připravily půdu k veliké a důkladné finanční reformě z r. 1952, dovršené peněžní reformou v r. 1953.

Ve velké finanční reformě r. 1952 a 1953 byly zužitkovány sovětské zkušenosti a položeny základy našeho socialistického finančního práva, které v hlavních rysech platí do dneška, i když po XX. sjezdu KSSS

v něm byly provedeny některé korektury a zlepšení, odpovídající výsledkům dosaženým v národním hospodářství.

Finanční právo vybudované podle návrhů KSČ se stalo velmi důležitým nástrojem, jímž byla provedena finanční konsolidace země a jímž se úspěšně řídí a kontroluje celé nové národní hospodářství. Nové finanční právo účinně pomáhalo dotvořovat socialistickou základnu naší země. Nyní bude působit na vytvoření komunistické společnosti. Proto bude nutno pokračovat v další výstavbě finančního práva, aby odpovídalo potřebám vyspělé socialistické společnosti a pak se úplně přeměnilo v obsahu i formě pro potřeby komunistické společnosti. Pro první dobu bylo by správné vypracovat a shrnout základní předpisy finančního práva do jednotného finančního kodexu, jenž by v základních rysech lépe upravil vztahy rozpočtové, zvlášť mezi státním rozpočtem a rozpočty národních výborů; vztahy daňové se zřetelem k postupnému odbourávání daní placených obyvatelstvem; plánování úvěru a řízení národního hospodářství úvěrem, peněžním oběhem a zúčtováním. Finanční kodex by měl upravit právní povahu vrcholných státních bilancí, tj. úhrnného finančního plánu a bilanci příjmů a vydání obyvatelstva.

Věda finančního práva by se měla zaměřit k vytyčení a stanovení míry odpovědnosti řídících orgánů za správné plnění finančních plánů podniků i rozpočtů národních výborů a k vytváření předpokladů, aby vedle vnitřní nejvlastnější potřeby „pracovat" byla vytvořena a podporována také vnitřní potřeba „hospodárnosti, šetření a úspory" zhmotnělé, minulé (mrtvé) i nynější (živé) práce, na což dosavadní právo ani svým obsahem, ani formou naprosto nestačí. Nejde jen o civilistickou odpovědnost nebo o odpovědnost podle pracovního práva za škody, nýbrž o odpovědnost novou, o odpovědnost za plnění a úsporu jak kolektivní, tak individuální, která bude stále více charakterizovat budoucí komunistické společenské vztahy. Do té doby však, než se úspornost stane všeobecnou potřebou každého člověka i každého kolektivu, jako výraz a vědomí úcty k lidské práci, minulé i nynější, je nutno k vědomí úspornosti vychovávat i tlakem finančních sankcí a různými dalšími formami finančního donucování. Věda finančního práva by v tomto směru měla dosáhnout takového předstihu, jaký z iniciativy KSČ měla při zahájení přestavby staré kapitalistické finanční soustavy na socialistickou a jenž se ukázal tak výhodným při působení finančního práva na výstavbu socialistické základny.

BEDŘICH SPÁČIL
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

Vedoucí a inspirující úloha naší komunistické strany se jasně odráží, jak poukázali mnozí soudruzi přede mnou, i v současných kodifikačních pracích. Zasedání ÚV strany ve dnech 7.—8. prosince 1960 se široce a podrobně zabývalo otázkami dalšího upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění našeho soudnictví. Po přijetí nové socialistické ústavy se naše strana výrazně zaměřila na důležité úseky našeho právního řádu, na zásadní otázky jeho dalšího zdokonalování, neboť náš právní řád musí udržovat krok s vývojem naší společnosti, musí být v souladu s rozvojem uvědomění našich pracujících. Stručně řečeno, z prosincového usnesení ÚV vyplývá, že náš právní řád musí stát čelem k životu, k velkým úkolům, které souvisí s výstavbou rozvinuté socialistické společnosti u nás a musí napomáhat jejich plnění. Přitom musí existovat soulad mezi právními normami a principy socialistické morálky.

Usnesení ÚV z prosince 1960 dalo i zásadní politickou směrnici k vypracování zákona o místních lidových soudech, k vypracování základních justičních předpisů, k vypracování pracovního kodexu a předpisů o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi. Je nepochybné, že usnesení ÚV plně obráží skutečnost definitivního vítězství socialismu v naší zemi, že usnesení znamená a musí znamenat nástup strany a všech pracujících proti všem nedostatkům v našem životě. Jejich společným jmenovatelem, jak uvedl ve svém referátu na zasedání ústředního výboru KSČ s. Hendrych, jsou pozůstatky buržoazního myšlení, pozůstatky buržoazní minulosti ve způsobech života a jednání našich lidí. Usnesení ÚV je tak závažnou a promyšlenou směrnicí strany k provedení hluboké změny v našem zákonodárství i v soudní organizaci.

Ve svém diskusním příspěvku se chci zabývat otázkou, jak se usnesení ÚV strany z 8. prosince 1960 promítá v pracích na přípravě nového občanského zákoníku.

Jak známo, návrh nového občanského zákoníku má vypracovat ministerstvo spravedlnosti. Je samozřejmé, že pro kodifikační komisi, ustanovenou při tomto ministerstvu, usnesení strany znamenalo vůdčí pokyny, jakým směrem se má připravovat nový občanský zákoník. V současné době jsou vypracovány zásady nového občanského zákoníku.[1]) V referátě s. Hendrycha se jednoznačně konstatovalo, že náš platný občanský zákoník zastaral. Zastarání našeho občanského zákoníku je důsledkem bouřlivého vývoje života naší společnosti, důsledkem změněných společenských poměrů. Vztahy mezi občany a socialistickými organizacemi při uspokojování hmotných a kulturních potřeb, při poskytování služeb získaly plně socialistický charakter. Zakotvení těchto **nových** vztahů

[1]) Rozuměj: jaro 1961.

musí obsahovat samozřejmě i základní předpis na úseku občanského práva, neboť dosavadní předpisy na tomto úseku se neměnily a dostaly se do rozporu s nově se vytvářejícími socialistickými vztahy nebo vůbec chybí. Občanský zákoník zastaral, neboť nepostihuje vše nové, dnešní a zítřejší, co se vytvořilo a utváří v oblasti uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů. Jeho závažným nedostatkem je to, že v něm nejsou upravena základní majetková práva a povinnosti občanů právě v této oblasti. Tak můžeme říci, že současný dnešní občanský zákoník není s to napomáhat zvyšování životní úrovně pracujících. Soudruh prof. Levit hovořil o tom, že právní věda často neřešila hlavní otázky, související s rozvojem naší společnosti, že stav vědy neodpovídal a neodpovídá často převratným změnám v našem životě. To se jasně ukázalo při přípravách kodifikačních prací nového občanského zákoníku. Kromě článků otištěných v časopise Socialistická zákonnost a kromě dvou prací, o nichž zde hovořil s. doc. Stuna, až do letošního roku naše právní věda neřešila základní otázky právní regulace vztahů v oblasti uspokojování hmotných a kulturních potřeb občanů. Proto řada závažných teoretických otázek musela být řešena přímo až v kodifikační komisi bez účasti a vážného přispění naší právní vědy. Domnívám se proto, že je zcela správné, že soudruzi ze Socialistické zákonnosti burcují teoretiky, pokud jde o nové jevy na úseku občanského práva. Potvrzuje to i usnesení ÚV KSČ, které uložilo jako jeden z hlavních úkolů při vypracování nového občanského zákoníku stanovit jasně a přehledně majetková práva občanů, a to zejména upravit majetkové vztahy mezi občany a socialistickými hospodářskými organizacemi i mezi občany navzájem. Usnesení říká, že půjde zvláště o vztahy vznikající při zásobování obyvatelstva, při poskytování služeb, při užívání bytů apod. V usnesení ÚV KSČ se zdůrazňuje, že nový občanský zákoník má a musí vycházet ze spojitosti vlastnictví socialistického společenského s vlastnictvím osobním, jehož hlavním zdrojem je u nás práce každého občana. Domníváme se, že to je východiskem a základem nového občanského zákoníku.

Naše strana tak dala jasné směrnice k hlavnímu obsahu občanského zákoníku, zákoníku již vyspělé socialistické společnosti. A tato stranická směrnice umožnila i vypracování nové koncepce občanského zákoníku, jeho nové pojetí, pojetí, které především, a to bych chtěl zdůraznit, rozbíjí abstraktní pojetí některých právních institucí, zejména v oblasti závazkového práva, a které počítá s tím, že široký komplex hospodářských vztahů socialistických organizací bude upraven ve zvláštním, samostatném a občanskému zákoníku rovnocenném zákonu. Navrhuje se proto, aby občanský zákoník ve svém novém pojetí upravoval především majetkové vztahy mezi občany a socialistickými organizacemi

i mezi občany navzájem v oblasti uspokojování hmotných a kulturních potřeb. Při tom návrh celé nové úpravy vychází z nerozlučné spojitosti socialistického společenského vlastnictví s vlastnictvím osobním, z jednoty zájmů společnosti a jednotlivce, jakož i z té skutečnosti, že základní míra uspokojování potřeb občana je v současném údobí budování vyspělé socialistické společnosti určována jeho prací ve prospěch společnosti. Soudruh Boguszak se zde dnes odpoledne částečně dotkl této otázky. Říkal totiž, že dokud bude odměňování podle práce, bude existovat snaha určitých jednotlivců nebo skupin urvat více ze společenského fondu než odpovídá jejich práci. O těchto otázkách se hovoří i v diskusi, která se v poslední době rozvinula na stránkách sovětského tisku. Stát i společenské organizace musí kontrolovat míru práce a míru spotřeby. Socialistický stát dnes plně ovládá sféru výroby a domníváme se, že musí plně proniknout i do sféry spotřeby, kde jsou ještě často nezdravé a socialistické společnosti cizí jevy. Velkým pomocníkem zde může být například ROH. Zde odkazuji na některé články, které se objevují v poslední době i na stránkách našeho tisku, zejména v Rudém právu. Socialistický stát, aby mohl správně kontrolovat míru práce a míru spotřeby, musí co nejdůsledněji zabraňovat vzniku a ochraně takového vlastnictví, do kterého majetek byl nabyt v rozporu se zájmy společnosti, spekulací apod., a které by umožňovalo takovou míru spotřeby, která by neodpovídala míře práce. Právě o to se snaží zásady nového občanského zákoníku. Tomu podle našeho názoru pomůže i rozbití některých obecně formulovaných právních institutů a vytvoření takových institutů, které v sobě, ve své konkrétnosti budou obsahovat sémě mnohých principů nové morálky. Současně to znamená, že občanský zákoník musí rozvést takové instituty, které umožní správnou míru spotřeby tam, kde to odpovídá míře práce. Těm musí dát co nejvyšší ochranu. Návrh zdůrazňuje, že základem občanských práv, upravených navrhovaným občanským zákoníkem, je společenské zřízení, socialistická hospodářská soustava, která mohutným rozvojem výroby zabezpečuje také neustálý vzestup životní úrovně pracujících. Na zasedání ÚV KSČ v prosinci s. Hendrych, když hovořil o kodexu práce, zdůraznil, že velká část ustanovení v tomto zákoníku bude výrazně regulovat chování lidí podle principů komunistické mravnosti. Domníváme se, že by to mělo v plné míře platit i pro nový občanský zákoník. Proto plně v souhlase s usnesením ÚV KSČ návrh zásad nového občanského zákoníku zakotvuje poměr občana především k socialistickému společenskému vlastnictví, ke společnosti vůbec, i k ostatním spoluobčanům.

Z usnesení strany dále vyplývá, že otázce úpravy osobního vlastnictví bude třeba věnovat daleko větší pozornost, než tomu bylo při kodifikaci nyní platného občanského zákoníku, kde — jak známo — se výhradně

osobním vlastnictvím zabývá pouze § 105. Úprava osobního vlastnictví v novém občanském zákoníku je navržena tak, aby především co nejvýrazněji vyjadřovala jeho charakteristické znaky, to je nerozlučnou spojitost se socialistickým společenským vlastnictvím, dále tu skutečnost, že jeho základní zdroj je práce občana ve prospěch společnosti, a že toto vlastnictví musí mít spotřební určení. Tak navržená úprava upevňuje institut osobního vlastnictví jako socialistický institut, jako výraz socialistické zásady odměňování podle práce. Někteří soudruzi projevili obavy o předimenzovanost úpravy osobního vlastnictví v novém občanském zákoníku, ale, jestliže jsme jednotni v tom, že nový občanský zákoník zahrnuje sféru majetkových vztahů mezi občany a mezi socialistickými organizacemi a mezi občany navzájem v oblasti uspokojování hmotných a kulturních potřeb, je podle našeho názoru třeba, aby v tomto zákoníku byla podrobně vymezena především otázka osobního vlastnictví, jako základního institutu občanského práva. Úprava osobního vlastnictví musí být jasná a srozumitelná. To platí samozřejmě pro celý občanský zákoník, ale zde zvláště. Proto návrh zásad věnuje zvýšenou pozornost otázkám, které souvisejí např. s úpravou rodinných domků. Při průzkumu se ukázalo, že v Československu existuje kolem dvou miliónů rodinných domků, které z 65% kryjí potřebu bydlení. Proto úprava vztahů, které souvisí s rodinnými domky, se dotýká značné části našich pracujících. Konečně citlivost této otázky v myslích našich pracujících ukázala nejlépe diskuse o nové ústavě.

Pro nedostatek času nemohu ukázat na základní kritéria, která jsou rozhodující pro určení rodinného domku jako předmětu osobního vlastnictví. Vycházíme především z jeho spotřebního určení a navrhujeme stanovit, že rodinný domek je obytný dům, který svým stavebním uspořádáním je určen pro potřeby vlastníka a jeho rodiny.

Zásady nového občanského zákoníku navrhují vytvořit nový institut osobního užívání malých pozemků, který občanům zajistí, aby prostřednictvím tohoto institutu mohli plně uspokojit svou potřebu bydlení (rekreace), aniž by museli pro to pozemek k výstavbě rodinného domku (chaty) kupovat a získávat jej do vlastnictví. Tento institut osobního užívání se navrhuje proto, že dosavadní právo stavby se nevžilo a vůbec se neosvědčilo. Přitom samozřejmě navržená úprava vychází z toho, že již existující vlastnické právo občanů k malým pozemkům, které slouží uspokojování osobních potřeb, zůstane plně zachováno.

V souvislosti s vítězstvím socialismu, a tak, jak to ukládá usnesení ÚV, budou zcela nově upraveny závazkové vztahy. Samostatně se navrhuje upravit smlouvy, které uzavírají občané se socialistickými organizacemi při uspokojování svých hmotných a kulturních potřeb. Zde půjde o zcela nový typ smluv — koupě zboží v socialistickém obchodě,

služby na zakázku, přepravní služby, půjčování předmětů dlouhodobé spotřeby apod. Samostatně pak se upravují smluvní závazkové vztahy mezi občany, kde se zdůrazňuje jejich charakter soudružské výpomoci, a to, že musí být ovládány zásadami socialistické morálky. Pokud jde o úpravu vlastnických vztahů dožívajících, navrhuje se navázat v občanském zákoníku na článek 9 naší ústavy. Pokud jde o výměnky a věcná břemena, počítá se se zachováním práv již dříve nabytých.

Pokud jde o zástavní práva, vychází se z toho, aby byla zachována pouze ta zástavní práva, která vznikají podle zvláštních předpisů, a současně se navrhuje zachovat smluvní zástavní práva, již dříve nabytá.

Aby byly chráněny důležité zájmy socialistických orgánů, např. zájem státních spořitelen při poskytování půjček, bude podle našeho názoru plně vyhovovat, vedle jiných forem, smluvní omezení převodu nemovitostí.

Na zasedání ústředního výboru strany v prosinci 1960 zdůraznil soudruh Hendrych významné poslání práva při vytváření socialistických vztahů mezi lidmi, při výchově nového člověka, budovatele socialismu a komunismu. O vyjádření tohoto významného poslání se snaží i vypracované zásady nového občanského zákoníku, o nichž jsem se ve stručnosti zmínil. Je zřejmé, že usnesení ústředního výboru strany vytvořilo všechny předpoklady pro úspěšné zakončení prací na novém občanském zákoníku. Je třeba, abychom se v této fázi všichni společně podíleli na konečném zdaru díla, jak to také strana od nás očekává.

STANISLAV ZDOBINSKÝ
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Návrh nového občanského soudního řádu je návrhem jednoho z kodexů připravovaných už za existence socialistického společenského řádu u nás a tyto kodexy budou, jakmile se stanou zákony, platit v naší republice jako státu socialistickém.

Jedním z charakteristických rysů socialistické společnosti je to, že rozpory, které se v ní vyskytují, jsou neantagonistické povahy. Rozpory takové povahy jsou projednávány a řešeny též soudy v občanském soudním řízení.[1]) K tomuto řízení totiž dochází jednak tam, kde údajně už

[1]) Mám zde na mysli pouze řízení konané před okresním nebo krajským soudem, resp. i nejvyšším soudem, neboť nový občanský soudní řád bude upravovat pouze řízení před těmito soudy.

došlo k porušení subjektivního občanského práva, jednak tam, kde se zásah soudu jeví potřebným, aby se předešlo případnému porušení subjektivních občanských práv v budoucnosti. Účastníky řízení jsou zde buď jen občané nebo vedle občanů socialistické právnické osoby.[2]) Rozpory takové povahy řešené soudy nemohou být považovány za antagonistické, když rozpor mezi zájmy jednotlivce a zájmy společnosti v socialistickém státu není rozporem antagonistickým. Neantagonistické rozpory se v socialistické společnosti řeší nenásilnými prostředky a rozpor je vyřešen, je-li druhá strana získána pro to, proti čemu se dříve stavěla. To platí též pro činnost soudů socialistického státu. Naše nová ústava říká, že soudy celou svou činností vychovávají občany k oddanosti vlasti a věci socialismu, k zachovávání zákonů a pravidel socialistického soužití i k čestnému plnění povinností ke státu a společnosti. To se vztahuje na činnost soudů také v občanskoprávním řízení. Zde může a má soud výchovně působit nejen přesvědčivostí svých rozhodnutí, ale i způsobem, jakým si počíná během řízení samého. Jak je tento požadavek konkretizován v návrhu zásad nového občanského soudního řádu, v návrhu, který ještě není schválen?

Aby soud mohl snadno a účinně vykonávat za řízení na účastníky výchovný vliv, je třeba, aby s nimi byl co nejvíc v ústním přímém styku. Proto platí pro občanské soudní řízení zásada ústnosti, která je prohlášena i v ústavě, a v důsledku toho i zásada přímosti. Ústnost jako zásadu řízení nelze chápat, jak to dělalo buržoazní právo, formalisticky. Zejména nelze usuzovat, že když platí zásada ústnosti, smí soud přihlížet jen k tomu, co mu bylo účastníky sděleno ústně, a nechávat bez povšimnutí, co mu sdělili pouze písemně. Soud, který by věc takto chápal, dostal by se do rozporu s požadavky života a kladl by překážky zjišťování objektivní pravdy v řízení. Soud musí respektovat písemná sdělení a návrhy účastníků stejně jako ústní.

Soud jako orgán státu hájí obecné zájmy, zájmy společnosti, kdežto účastníci leckdy hájí své, právním řádem neopodstatněné, individuální zájmy. V socialistickém společenském zřízení to znamená existenci neantagonistického rozporu. Cílem občanskoprávního řízení je vyřešit tento rozpor. O to se musí, má-li řízení skutečně dosáhnout tohoto cíle, přičinit jak soud, tak účastníci v průběhu řízení. To se děje formou součinnosti obou. Věc je projednávána za činné, vzájemně se doplňující a podmiňující účasti účastníků i soudu. Tak chápe socialistické občanské právo procesní zásadu projednací, a tato zásada jen takto pojatá,

---

[2]) Věci, ve kterých by účastníky řízení byly jen socialistické právnické osoby, mají být podle dosavadních legislativních disposic vyloučeny z pravomoci okresního, krajského a nejvyššího soudu.

umožňuje soudu působit na účastníky výchovně už v průběhu řízení. Proto také nemůže soud jen trpně přihlížet k tomu, že účastník se zřekl nároku, jehož přisouzení se domáhal, nebo že jeho odpůrce tento nárok uznal nebo že oba se dohodli na smíru. Došlo-li k takovému dispozičnímu úkonu před ním, je povinen jej přezkoumat a rozhodnout, zda jej schvaluje; jinak pro něj není závazný. Soud jej neschválí, odporuje-li zákonu nebo obecnému zájmu nebo narušuje-li podstatně něčí práva. V tom směru je tedy zásada dispoziční zúžena.

Plodná součinnost soudu s účastníky by byla při nejmenším ohrožena, ne-li vůbec znemožněna, kdyby vztah všech účastníků vůči soudu nebyl stejný, tj. kdyby neměli za řízení všichni stejná procesní práva, resp. povinnosti, čili kdyby neplatila zásada rovnosti účastníků, resp. zásada rovného jejich slyšení. Pro socialistické občanské procesní právo je její existence samozřejmostí. Má sama výchovný účinek na účastníky, posiluje důvěru k soudu. S ní je spjata i povinnost soudu poučit účastníky o jejich procesních právech a povinnostech.

Řízení má být jednotné, a to ve dvojím smyslu: jednak v tom, že pro ně nemají platit pouze jedny předpisy bez ohledu na to, o co v něm jde, jednak v tom, že zákon je, pokud probíhá v jedné a téže stolici, nedělí na žádné relativně samostatné úseky, jejichž sled by byl předem určen. Řízení má tvořit jeden celek, uvnitř něhož může soud s přihlédnutím k individuálním okolnostem každého projednávaného případu plně uplatnit svou řídící funkci, volit co nejúčelnější postup a postarat se o to, aby bylo ukončeno co nejdříve a s vynaložením co nejmenších nákladů. S tím souvisí též zachování zásady dvouinstančního rozhodování.

Je jasné, že tendence co nejvíc zpružnit a zhospodárnit průběh řízení nemůže jít na úkor důkladnosti projednání věci. Soud musí vždy dbát o dokonalé zjištění skutečného stavu věci, bez něhož je správné a přesvědčivé rozhodnutí nemyslitelné. Zásada materiální pravdy, jejíž význam je zvýrazněn tím, že se stala ústavní zásadou, zůstane vůdčím principem řízení spolu s volným hodnocením důkazů.

Uskutečňování zásad, o kterých jsem dosud mluvil, je důležité hlavně tím, že vytváří příznivé podmínky pro to, aby soud mohl plně rozvinout v občanském soudním řízení výchovné působení. Jako prostředky tohoto výchovného působení se ony zásady uplatňují méně výrazně. V tom směru vystupuje zase do popředí zásada veřejnosti soudního jednání, která je rovněž ústavní zásadou. Veřejnost kontroluje soudní jednání a zároveň je tímto jednáním, počíná-li si při něm soud správně, výchovně působeno nejen na účastníky řízení, ale i na ni samu. Tím je výchovný účin soudního jednání co do rozsahu znásoben a bude tím častější, čím častěji se budou soudní jednání konat v závodech za účasti

jejich osazenstva a v obcích, jak to předvídají zásady nového občanského soudního řádu. Tyto zásady se snaží také zintenzívnit výchovný účin soudního řízení jednak tím, že ukládají soudům povinnost upozornit státní orgány a společenské organizace na závady, které zjistí, jednak tím, že umožňují národním výborům i společenským organizacím, aby vstoupily do řízení už zahájeného, a výjimečně aby národní výbory podávaly návrhy na zahájení řízení. Kde se to ukáže vzhledem k dané věci užitečným, budou soudy ve styku s národními výbory a společenskými organizacemi, i když do řízení nevstoupí.

V odvolacím řízení má mít soud druhé stolice právo přezkoumávat zpravidla celé rozhodnutí soudu I. stolice bez ohledu na to, zda je v odvolání napadáno celé nebo jen zčásti. Změnit je smí, zjistí-li soud I. stolice správně a úplně skutkový stav věci, ale nesprávně použil předpisů hmotného práva, nebo výjimečně i tehdy, lze-li nápravu v pochybení při zjišťování skutkového stavu spolehlivě a bez průtahu provést v odvolacím řízení a je-li při tom účastníkům dána možnost vyjádřit se k výsledkům takto doplněného nebo opakovaného dokazování. Rozhodnutí ve věci samé má mít vždy formu rozsudku a opravným prostředkem proti kterémukoli rozhodnutí, které ještě nenabylo právní moci, má být odvolání.

Přípustnost obnovy a stížnosti pro porušení zákona má být omezena tříletou lhůtou počítanou od právní moci rozhodnutí. Praxe totiž ukázala, že změna starších rozhodnutí, nemá zpravidla už pro společnost význam a zjišťování nebo ověřování skutečností pro věc rozhodných je ztíženo. Oprávnění podat stížnost pro porušení zákona, má mít též předseda krajského soudu a krajský prokurátor.

Počítá se s tím, že placení peněžitých pohledávek bude zpravidla vymáháno exekucí na dlužníkův plat. Tzv. existenční minimum pro tuto exekuci má činit 300 Kčs na dlužníka a 100 Kčs na každou jím vyživovanou osobu měsíčně.

Nový občanský soudní řád bude stručnější už proto, že se soudům odnímají a do pravomoci zejména notářů přikazují některé věci nebo aspoň úkony, které dosud patřily soudům. Snahou má být zpružnit co nejvíc celé řízení a zestručnit procesní předpisy.

Domnívám se, že zásady nového občanského soudního řádu odpovídají požadavkům prohloubení demokratizace soudnictví, obsaženým v prosincovém usnesení ÚV KSČ, budeme-li je hodnotit v souvislosti se zákonem o místních lidových soudech, jakož i s návrhem zákona o organizaci soudů.

FRANTIŠEK ŠTAJGR
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

Zákon o místních lidových soudech a jeho uvedení v život znamená další důležitou etapu na cestě prohlubování socialistického demokratismu v oblasti boje proti porušování zákonnosti. Jde o logické pokračování procesu, který pod vedením strany probíhá vlastně již od osvobození naší země Sovětskou armádou. Tento proces nutno chápat jako součást směru, jímž se ubírá celá společnost k demokratismu stále hlubšímu. Jde o to, aby na úseku boje proti trestným činům a jiným poklesům právo jednak co nejlépe odráželo zájem většiny společnosti, jednak aby bylo uplatňováno za stále větší účasti samotných pracujících.

Ještě před vydáním tresního zákona a trestního zákona správního z r. 1950 zakotvilo ustanovení § 171 odst. 3 Ústavy 9. května požadavek demokratičnosti, tj. služebnosti práva zájmům většiny lidu; účast pracujících na soudnictví zakotvil pak na základě § 140 odst. 3 Ústavy 9. května zákon o zlidovění soudnictví. Demokratismus našeho práva se pak dále rozvíjel v obou směrech — jak ve směru stále úplnějšího a přesnějšího odrážení zájmů většiny společnosti, tak ve směru širší a prohloubenější účasti pracujících na uskutečňování práva. Nutno ovšem připomenout, že obojí toto směřování jsou jen dvě složky jednoho a téhož procesu, navzájem podmíněné.

Desetitisíce občanů získaly zkušenosti jako soudci z lidu. Postupně se stávali nejen formálně, ale též prakticky plnoprávnými členy senátů. Četní občané se podíleli na práci trestních komisí národních výborů. Zároveň pak před několika lety na různých místech z iniciativy nejuvědomělejších pracujících vznikaly různé orgány, které svou preventivní a výchovnou činností pomáhaly v boji proti porušování socialistické zákonnosti. Máme na mysli např. čestné soudy, které na Ostravsku působily na absentéry a opilce, a pozdější, mnohem rozvinutější již hnutí za vytváření soudružských soudů. Velký význam z hlediska možnosti pracujících podílet se na potírání protispolečenských jednání mělo též přijetí zákona č. 24/1957 Sb. o kárném (disciplinárním) stíhání, rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. (I když tento zákon dává kárnou pravomoc vedoucímu podniku nebo jiné organizace socialistického sektoru, nevylučuje, aby pravomoc byla přenesena na jiné pracovníky; v praxi převážně rozhodují tříčlenné komise, složené z nejlepších pracovníků.)

Dosažený stupeň rozvoje naší společnosti, stupeň její morálně politické jednoty a zejména pak zmíněné zkušenosti značného počtu pracujících z aktivního boje proti porušování zákonnosti tvoří zhruba předpoklady vydání zákona č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech. Praxe několika set soudružských soudů i činnost orgánů, zřízených podle zák

č. 24/1957 Sb. ukázaly, že je již značný počet pracujících, kteří jsou s to účinně působit na drobné provinilce. Nevyskytly se celkem případy, v nichž by uvedené orgány byly zneužity ke krytí pachatelů závažných činů, v nichž by došlo k uplatnění úzkých individuálních nebo skupinových zájmů.

Zřizování místních lidových soudů má význam v prvé řadě pro výchovu pracujících. Nejde tudíž o nějaké zesilování, zvyšování trestní represe. Nejen členové místního lidového soudu, ale celé kolektivy pracujících budou mít příležitost ovlivňovat neukázněné pracující, učit se je vychovávat.

Místní lidové soudy nebudou přirozeně ve své práci osamoceny. Zákon totiž předpokládá spolupráci s národními výbory, ROH, ČSM, vedením podniků, závodů atd. (§ 2 zák.).

Místní lidový soud nepůsobí tudíž a ani nemůže působit izolovaně. Opora kolektivu, pomoc státních orgánů a společenských organizací je zárukou jeho autority.

Tato stránka, vystupující právě u tohoto nového článku jednotné soudní soustavy do popředí, má zejména obrovský význam pro výchovu pracujících. Zkušenosti soudružských soudů, stejně jako zkušenosti orgánů, vytvořených podle zák. č. 24/1957 Sb., ukazují, že povinnost odpovídat se před kolektivem nejvíce působí na ty z řad pracujících, kdo spáchali menší provinění. Působí silněji než pohrůžka trestem podle trestního zákona.

Místní lidové soudy se nebudou zabývat jakýmikoli poklesky, ale jen jednáními určité společenské závažnosti. Výchova občanů nepřináleží přirozeně jen jim, ale též organizacím ROH, ČSM, vedení podniku atd. Tendence přesunovat rozhodování o jakýchkoli poklescích na místní lidové soudy vedla by k rezortismu místních lidových soudů, k oslabení výchovné péče společenských organizací a jiných orgánů a nakonec — zejména na počátku činnosti místních lidových soudů — k jejich přetížení prací a brzdění jejich činnosti. V zákoně je boj proti poklesům všeho druhu pojímán komplexně, jako věc všeho lidu, všech organizací a orgánů. Proto také zákon dává místnímu lidovému soudu v § 25 právo postoupit věc, která mu došla, orgánům podniku, závodu nebo společenské organizace, jde-li o případ, který tyto orgány mohou samy úspěšně rozhodnout.

Ovšem zmíněná nesprávná tendence nebude zřejmě převažující. Již dnes se pracující iniciativně chápou výchovy porušovatelů socialistické zákonnosti, a to v nejrůznějších organizačních formách. Vedle soudružských soudů projednávají různé poklesky také společenské organizace a občanské výbory. Četné případy jim postupují výkonné orgány ná-

rodních výborů, prokurátoři, po případě soudy. I zde je potřebné, aby se boj proti porušování zákonnosti stával stále více záležitostí kolektivu.

Účast lidu na soudním rozhodování v podobě členství v místních lidových soudech má určité zvláštnosti ve srovnání s jeho účastí na práci ostatních článků soudní soustavy. Všichni členové místního lidového soudu vykonávají funkci mimo své zaměstnání, není mezi nimi nikdo, kdo by tuto činnost konal jako své povolání (tak tomu je též u soudružských soudů a kárných orgánů podle zák. 24/1957 Sb.).

Rovněž je třeba vidět, že místní lidové soudy se nezřizují ve všech místech a na všech pracovištích, ale tam, kde k tomu dozrály podmínky (— tak je tomu i u soudružských soudů a konečně též u kárných orgánů podle zák. č. 24/1957 Sb. — srovn. § 2 odst. 2 zákona). Nelze přirozeně připustit, aby místní lidové soudy byly činné tam, kde v kolektivu není dost občanů, kteří by jako členové soudu dokázali prosadit uplatnění celospolečenských zájmů, kde valná část kolektivu by nedokázala pomáhat místnímu lidovému soudu v jeho výchovné práci. (Jestliže např. JZD dosud nevyužívají dostatečně ani zák. 24/1957 Sb., nelze předpokládat, že by uplatňovala zákon o místních lidových soudech, který vyžaduje potírat i četná další provinění vedle útoků na socialistický majetek.)

Účast lidu na boji proti porušování zákonnosti se vyznačuje ve srovnání s dosavadním stavem ještě další zvláštností. Ustanovení § 29 odst. 2 vyžaduje, aby byla dána „přítomnému kolektivu možnost podílet se na objasnění případu a přispívat k zhodnocení věci i provinilého občana. Občané přítomní při projednávání věci se proto mohou se souhlasem předsedy senátu ujmout slova a vyslovit své mínění".

Poprvé přímo jako součást jednání soudu je zakotvena bezprostřední účast a tím i určitá spoluodpovědnost kolektivu za účinek jednání a rozhodnutí. I když soudy, kárné orgány podle zák. č. 24/1957 Sb., trestní komise NV si zjišťovaly a zjišťují různými způsoby mínění kolektivu o činu a provinilci (např. podle § 6 zák. č. 24/1957 Sb. musí být provinění předem projednáno v ZV ROH), zavedení účasti pracujících na soudním jednání v uvedené podobě je kvalitativně novým jevem.

Místní lidové soudy, tvoříce součást jednotné soudní soustavy, nejsou přirozeně ponechány samy sobě. Pod vedením stranických orgánů budou jim především soudy a prokurátoři maximálně pomáhat. Přitom nepůjde především o pomoc ve formě přezkoumávání rozhodnutí místních lidových soudů v řízení o odvolání, popřípadě v řízení o stížnosti pro porušení zákona, ale o přímou pomoc ve formách v podstatě již známých ze styku prokuratur a soudů se soudružskými soudy a kár-

nými orgány podle zák. 24/1957 Sb. Máme tu na mysli seznamování členů místních lidových soudů s úkoly soudnictví, s právními předpisy (přednášky, instruktáže), pomoc při objasnění konkrétních případů zvláště tam, kde místnímu lidovému soudu jsou postupovány k rozhodnutí trestné činy, aj. Státní orgány musí plně rozvinout svou organizátorskou úlohu, podporovat a rozvíjet iniciativu místních lidových soudů. Ústava ČSSR stanoví, že místní lidové soudy jsou článkem jednotné soudní soustavy naší republiky. Platí tudíž pro ně v zásadě všechny principy, jimiž se řídí československé soudy při svém jednání a rozhodování. Soudci místních lidových soudů jsou nezávislí, jsou voleni pracujícími a odpovídají pracujícím za svou činnost; mohou být též svými voliči odvoláni. Jednání před místními lidovými soudy probíhá tak, aby byla zjištěna materiální pravda. Uplatňuje se též taková zásada výstavby našeho soudnictví, jako je princip dvou instancí. (K tomu ovšem třeba podotknout, že možnost odvolání — přihlédneme-li ke zkušenostem z řízení podle zák. č. 24/1957 Sb. — bude patrně využívána jen ve velmi malé míře.)

Zákon o místních lidových soudech přináší četné a důležité úkoly také teorii, zejména nauce trestního práva.

Usnesení ústředního výboru KSČ z prosince 1960 zdůraznilo význam znalosti práva, zdůraznilo význam jeho propagace mezi pracujícími pro výchovu k dobrovolnému dodržování norem. Splnit čestně tento stranický úkol vyžaduje, aby teorie správně řešila otázky, které vznikají při používání práva.

Na základě hlubokého studia a zobecňování praxe místních lidových soudů a promýšlení celospolečenských aspektů boje proti rušitelům práva bude např. nutno zpřesňovat kritéria pro rozlišení provinění od poklesků méně závažných a od trestných činů.

Bude nutno prozkoumat, jak a nakolik se uplatní při posuzování provinění některé instituty obecné části trestního zákona.

Bude nutno zkoumat zkušenosti a navrhovat další zdokonalení komplexně chápaného boje proti drobnému porušování zákonitostí — např. problematiku nejvhodnějšího způsobu projednávání věcí různých kategorií tak, aby vzrůstala autorita místních lidových soudů a účast kolektivů pracujících na jejich jednání. Zkoumání a zobecňování zkušeností místních lidových soudů nepochybně významně pomůže též při hledání cest k podstatnému snížení a posléze úplnému vymýcení zločinnosti.

Domníváme se, že i těchto několik pohledů na problematiku zákona o místních lidových soudech jasně ukazuje, že zde vzniká nový, důležitý orgán pracujících, v němž velice výrazně vystupují obecné rysy socia-

listického státu jako státu nové kvality. Proto zkoumání otázek místních lidových soudů zajisté přispěje i k novým řešením a pojetím ve vědě o státu a právu, k tomu, aby tato věda co nejlépe plnila své společenské poslání.

GUSTAV PŘENOSIL
ÚSTAV STÁTU A PRÁVA ČSAV

★

Komunistická strana Československa se na počátku své existence setkává s buržoazním pracovním zákonodárstvím a musí se zabývat jeho problematikou. V dvacátých letech tohoto století jsou zákony upravující vztahy mezi dělníky a zaměstnavateli standardním jevem buržoazní společnosti.

Problematika týkající se třídního charakteru buržoazního pracovního zákonodárství je poněkud složitější, než je tomu u ostatních oblastí buržoazního práva. Toto zákonodárství je na jedné straně nepochybně projevem vůle vládnoucí třídy kapitalistů povýšeným na zákon a je podmíněno životními podmínkami této třídy. Na druhé straně dochází k jeho vydávání ve značné míře pod tlakem boje organizované dělnické třídy a vůle vládnoucí třídy je tedy do jisté míry ovlivňována vůlí potlačené třídy. Tak v předmnichovské republice byly nejvýznamnější pracovní zákony vydány v období 1918—1920, kdy dělnictvo zahájilo útok proti ekonomickým základům kapitalismu, a v období 1935—1937, kdy dělnictvo vedlo energický boj proti přesouvání tíže hospodářské krize na pracující.

Buržoazní a reformističtí teoretikové a politikové všemožně využívali pracovního zákonodárství a některých dalších omezených buržoazních reforem k oslabení třídního vědomí dělnictva a k svádění dělnického hnutí na platformu hospodářských bojů (tradeunionismu). Toto zákonodárství bylo vydáváno za důkaz nadtřídnosti buržoazního státu, který zakročuje ve prospěch hospodářsky slabšího účastníka pracovního poměru. Tvrdilo se, že prostřednictvím pracovního zákonodárství a uznání kolektivních smluv může být vyřešena sociální otázka. Pravicoví socialisté toto zákonodárství spolu s kolektivními smlouvami a existencí závodního zastupitelstva zaměstnanců prohlašovali za „hospodářskou demokracii", která nastupuje místo vlády kapitalistů a znamená příchod socialismu. Tak např. G. Habrman v projevu v poslanecké sněmovně 16. 9. 1924 nebo J. Kotek v knize Odborové sdružování (1931).

KSČ měla obrovskou zásluhu na odhalení a rozbití těchto nesprávných a demagogických teorií. Od počátku neúnavně ukazovala, že hospodářský boj je jen úsekem boje dělnické třídy a že je třeba ho spojovat s bo-

jem politickým, který jedině může vést k odstranění nespravedlností kapitalistického řádu, k odstranění vykořisťování pracujících. Dokazovala, že pracovní zákonodárství je vydáváno buržoazním státem a je vydáváno jen, pokud je to prospěšné třídě kapitalistů. Vzhledem ke své omezenosti nemůže vést k podstatnému a trvalému zlepšení postavení dělnictva. V prvních letech existence KSČ se tyto zásady v důsledku přežívajících sociálně demokratických tendencí u řady vedoucích soudruhů nevyjadřovaly zřetelně a důsledně. Jasné v tomto směru je již usnesení V. sjezdu KSČ, které v části o hospodářském boji vyslovuje tyto zásady: zostřený boj proti reformistické byrokracii a taktika jednotné fronty zdola, boj proti průmyslovému míru a rozhodčímu soudnictví a stupňování hospodářských bojů v boje politické.

Komunistická strana nepopírala význam buržoazního pracovního zákonodárství pro dělnictvo. Vycházela z učení K. Marxe o velkém významu takových zákonů, jako je stanovení pracovní doby (K a p i t á l I, str. 325—326). Předkládala četné návrhy zákonů, jejichž přijetí by znamenalo skutečné zlepšení postavení pracujících. Bojovala proti zhoršování pracovního zákonodárství, ke kterému sahala buržoazní vláda, jakmile se jí to jevilo vhodným. Konkrétní požadavky na vydání pracovních zákonů obsahuje např. usnesení VII. sjezdu KSČ (1936) v bodu „Boj o odborové sjednocení."

Lze uzavřít, že KSČ odhalila nesprávné buržoazní a reformistické teorie o buržoazním pracovním zákonodárství a že mu dala správné místo v boji dělnické třídy Československa za kapitalismu.

Podstatně odlišná situace vznikla po květnové revoluci r. 1945, zejména po upevnění politické moci dělnické třídy v období po únoru 1948. Mezi společenskými vztahy nabývají stále větší význam pracovní vztahy, které se stávají vztahy soudružské spolupráce a vzájemné pomoci. V souvislosti s tím nabývá neobyčejné důležitosti právní úprava těchto vztahů, jejímž prostřednictvím lidově demokratický stát podporuje rozvoj socialistických pracovních vztahů a výchovu občanů k socialistickému poměru k práci.

KSČ jako vedoucí síla naší společnosti, která si vytkla za cíl vybudovat socialismus, věnuje značnou pozornost otázkám společenské organizace práce a v souvislosti s tím i otázkám pracovního práva. V usneseních sjezdů a konferencí strany i ÚV KSČ dává směrnice k řešení závažných problémů hospodářské a sociální politiky, které pak nacházejí výraz v pracovněprávních předpisech. Někdy dokonce rozhodnou nejvyšší orgány strany přímo o nějakém opatření na úseku pracovního práva. Např. ÚV KSČ v březnu 1959 se usnesl na určitých úpravách v nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení.

Vyvrcholením péče KSČ o naše socialistické pracovní právo znamená zasedání ÚV KSČ z prosince 1960. Při projednávání dalšího upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění soudnictví byla věnována značná pozornost právní úpravě vztahů v procesu společenské práce. ÚV KSČ zhodnotil postavení pracovního práva v naší společnosti a formuloval jeho hlavní úkoly: být zárukou práv pracujících a zároveň aktivním nástrojem rozvoje socialistických výrobních vztahů i výchovy pracujících mas. Byl konstatován neuspokojivý stav spočívající v zaostávání úpravy některých otázek za vývojem v pracovních vztazích. Byla usnesena řada opatření k zjednání nápravy. Usnesení ÚV KSČ znamená velkou pomoc pracovníkům na úseku pracovního práva. Nebylo by správné domnívat se, že zmíněné stranické usnesení samočinně vše vyřeší. Jeho splnění vyžaduje dobrou a pohotovou práci legislativy a teorie a jejich vzájemnou spolupráci. Zatím se však neprojevily zřetelné výsledky. Naše vědecké instituce se nezaměřily plně na pomoc připravovaným zákonným úpravám. V legislativě se setkáváme se starými tendencemi k váhavosti.

V poslední době, zejména pak po přijetí socialistické ústavy, stalo se aktuálním správné pojetí našeho pracovního práva. Soudím, že tu jsou důležité dva momenty.

1. Předně je třeba vidět pracovní právo jako důležitý nástroj řízení národního hospodářství. Plánovité řízení národního hospodářství je nemyslitelné, není-li řízena nejdůležitější výrobní síla — pracovní síla. Metody musí být ovšem zvláštní, jelikož pracovní síla je spjata s osobností pracujícího.

Nelze ovšem přehlédnout, že socialistické pracovní právo má zároveň významnou funkci při zabezpečování potřeb pracujícího člověka, v oblasti péče o pracující, nebo, jak to formuluje usnesení ÚV KSČ, jako „záruka práv pracujících". Při tom nelze snad odtrhovat od sebe předpisy, které mají povahu organizátorskou a výchovnou, a předpisy, které směřují převážně k péči o pracující. Celé československé socialistické pracovní právo tvoří celek a vyjadřuje podle slov prosincového usnesení ÚV KSČ soulad zájmů jednotlivců se zájmy společnosti.

Důsledkem uvedeného pojetí je, že československé socialistické pracovní právo je třeba chápat především jako výraz politiky socialistického státu na úseku společenské organizace práce a péče o pracující a vykládat v souvislosti s předpoklady a cíli této politiky.

V tomto smyslu souhlasím s požadavkem „ekonomizace" práva, jak o tom hovořil s. prof. Levit.

2. Druhým momentem je náležité zdůraznění postavení a úkolů Revolučního odborového hnutí v pracovním právu. Zejména prostřednictvím ROH se uplatňuje účast pracujících na řízení státních socialistických organizací. Odborová organizace plní zároveň významnou úlohu

výchovy pracujících. Domnívám se, že je správné, aby výklad o postavení a úkolech ROH zaujímal v pracovním právu první místo mezi vztahy pracovního práva ještě před výkladem o úpravě vztahu mezi pracujícím a socialistickou organizací. Vztahy soudružské spolupráce, které se vytvářejí mezi kolektivem pracujících, reprezentovaných závodním výborem ROH a vedením organizace, ovlivňují povahu a obsah samotného pracovního poměru i dalších vztahů pracovního práva.

To jsou podle mého názoru dva hlavní momenty — důležité pro správné pojetí československého socialistického pracovního práva.

KAREL WITZ
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Je již všeobecně známo, že v Československé socialistické republice jsou pracujícím ze sociálního zabezpečení zaručeny obsahem i rozsahem nejlepší dávky, jaké jsou vůbec ve světovém měřítku na tomto úseku poskytovány. Jde také o podstatně lepší a bohatší dávky, než jaké poskytuje kterákoliv kapitalistická země. Není to ovšem náhoda. Je to důsledek dlouholetého a soustavného boje Komunistické strany Československa za zlepšení sociálního postavení pracujících v naší zemi.

Letos 1. července 1961 uplyne 35 let ode dne, kdy začal působit zákon o dělnickém důchodovém pojištění. Na tomto důchodovém pojištění dělníků si můžeme ověřovat, jaké to byly tvrdé a těžké boje, které musela Komunistická strana Československa svádět s buržoazií za nejzákladnější práva, která dělníkům náležela.

Je zde dnes hodně mladých. Ti patrně nevědí, že v době, kdy se jednalo o dělnickém důchodovém pojištění, bylo původně na tento účel preliminováno 800 až 850 miliónů korun. Po dlouhém jednání se buržoazii podařilo tento příspěvek státu na dělnické důchody snížit na méně než 350 miliónů korun ročně. A dosáhli toho tak, že snižovali podstatně původně navrhovanou výši dávek. Místo původního státního příspěvku k důchodu, který měl činit 600 Kč ročně, dalo se jen 500 Kč, a místo původně navrhovaných zvyšovacích částek ve výši třetiny zaplacených prémií dávala se jen pětina.

Komunistická strana Československa a její představitelé nejen v parlamentu, ale také na schůzích s dělníky v továrnách ukazovali lidem, kam vede politika buržoazie, v čem jsou všechny nedostatky zákona, který byl tehdy líčen jako ohromný dar kapitalistů dělníkům. Nebylo v silách strany tehdy, ani v následující době, kdy docházelo ke zhoršování sociálního pojištění dělníků, kdy z výhod sociálního pojištění bylo

vyloučeno 650.000 dělníků, aby dosáhla změny nebo aby se aspoň udrželo dělnické sociální pojištění v tom stavu, v jakém bylo původně uzákoněno. Tehdy byla velmi silná reakce, která dovedla své zájmy uplatnit přes odpor dělnické třídy.

Ale to, že se do poslední písmenky ukázalo správným vše, co Komunistická strana Československa dělníkům v továrnách a na schůzích říkala, to právě vzbuzovalo straně úctu a dělníci jí věřili.

Když po skončení druhé světové války na základě Košického vládního programu, který zde připomněl s. akademik Procházka, docházelo z podnětu Komunistické strany Československa a Revolučního odborového hnutí k budování nového systému v národním pojištění, bylo ještě třeba svádět těžké boje se zbytky reakce, skrytými v některých politických stranách a hlavně v jejich vedení. Proto teprve po únoru 1948, když se moc ve státě dostala do rukou lidu, bylo možno uskutečnit národní pojištění, které bylo prakticky jen reformou dřívějšího sociálního pojištění. Tato reforma měla tu výhodu, že byla prvým krokem a jakýmsi základním kamenem k další přestavbě sociálního zabezpečení. Od roku 1952 došlo ke sloučení veškeré zdravotní péče — preventivní i léčebné — a výsledky tohoto sloučení se dnes velmi dobře projevují ve zlepšeném zdravotním stavu našeho obyvatelstva.

Nemocenské pojištění bylo přeneseno do závodů. A v závodech přímo sami pracující začali rozhodovat o dávkách nemocenského pojištění. Co dříve nebylo možno prosadit, aby totiž pracující sami si rozhodovali o dávkách sociálního pojištění, stalo se nyní skutkem. A krátce nato i v důchodovém zabezpečení, když do jeho provádění byly zapojeny národní výbory, dostali jsme se k tomu, že komise sociálního zabezpečení a další užší komise, složené z pracujících, rozhodují o dávkách a službách, které sociální zabezpečení poskytuje.

V tomto vývoji půjdeme jistě dále a doufám, že v dohledné době budou o všech důchodech rozhodovat komise. Vidíte, že je to veliký kus cesty, který jsme v několika málo letech ušli, a že to velmi významně přispělo ke zkvalitnění sociálního zabezpečení a k zlepšenému poskytování všech jeho dávek a služeb. My si ovšem nemyslíme, že bychom již byli na konci všech možností, a věříme, že budeme moci dosáhnout dalšího podstatného zlepšení sociálního zabezpečení.

V současné době se nám zdá, že těžkou zábranou v přípravách dalšího zlepšování je nedostatek vědeckých podkladů, na kterých bychom mohli stavět další rozvoj sociálního zabezpečení. Nejde jen o otázky právní a ekonomické, ale také o otázky metodické, psychologické, pedagogické, lékařské a o celý komplex ostatních otázek. My, kteří pracujeme na úseku sociálního zabezpečení, považujeme za nedostatek, že na našich vysokých školách, zejména na právnické fakultě nebo na

Vysoké škole ekonomické, se nevěnuje dosti pozornosti vědeckému zkoumání otázek, které souvisejí s problémy sociálního zabezpečení. Máme zato, že by věci prospělo, kdyby aspoň na těchto dvou vysokých školách a současně také na lékařské fakultě, kde jde o školení lékařů, byly zřízeny samostatné katedry nebo aspoň oddělení, na kterých by se soudruzi do hloubky věnovali problémům sociálního zabezpečení.

Jsme ochotni fakultám zajistit všestrannou pomoc v této práci. Velmi dobře může pomoci i náš studijní ústav, který se mění ve výzkumný ústav. Také náš Státní úřad sociálního zabezpečení a jeho pracovníci, kteří s fakultami již léta spolupracují, jistě přispějí, seč budou jejich síly, abychom mohli naše československé sociální zabezpečení postavit na pevný vědecký základ.

BOHUMIL ERBEN
STÁTNÍ ÚŘAD SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

III.

ZÁVĚREČNÉ PROJEVY

Nejprve k temperamentnímu projevu s. Stuny. Navazoval zejména na hospodářsko-organizátorskou funkci státu; já bych však chtěl zdůraznit, že v této souvislosti by bylo třeba mluvit také o jeho kulturně výchovné funkci, poněvadž tyto dvě funkce jsou v podstatě stejné povahy a zejména na přechodu ke komunismu nerozlučně spojeny.

Od konference „K marxisticko-leninskému pojetí státu", která se u nás konala r. 1959 a o které se zmiňoval s. Boguszak, prodělala socialistická společnost, představovaná socialistickým táborem, takový rychlý další vývoj — to je ostatně vidět z jednání XXI. sjezdu KSSS — že otázku funkcí socialistického státu by bylo třeba znovu podrobně promyslet. Dnes se jako čtvrtá funkce uvádí spolupráce států uvnitř socialistického tábora. Ale chtěl bych připomenout, že nesmíme zapomenout na funkci kulturně výchovnou. Zde jde o otázky kulturní revoluce, zejména o překonání rozdílu mezi prací tělesnou a duševní. A v tom všem musí socialistický stát hrát pořád ještě velkou roli. To je v naší nové, socialistické ústavě velmi zdůrazněno.

S projevem s. Levita celkem souhlasím; mám jenom dvě poznámky: Říkal, že je třeba v otázkách práva přihlížet ke skutečnostem, zejména spojovat právo s ekonomikou. Tato myšlenka není zcela nová. Najdete ji např. v důvodové zprávě k Ústavě 9. května, kde se praví, že pojem „lidově demokratického zřízení", který tato ústava zavedla, znamená „faktické vztahy mezi lidmi" a že soudcové a právníci ve státním aparátu se mají podle toho řídit. Tato důvodová zpráva však obsahovala také myšlenku, o které dnes jednáme, totiž zásadní rozdíl mezi rolí práva buržoazního a práva socialistického. Bylo tam napsáno asi toto: „Z prvku konzervativního, retardačního, reakčního se v lidové demokracii stává právo prvkem vývoje a pokroku a faktorem budovatelského úsilí." Bohužel tento důležitý princip nebyl tehdy dále rozvinut a nebyly z něho odvozeny nutné důsledky.

Poznámka k projevu s. Zdobinského, která s touto otázkou souvisí: Soudruh Zdobinský říkal, že náš občanský zákoník vzhledem k vývoji zastaral. Já si dovolím poznamenat, že náš občanský zákoník byl zastaralý — a důkladně zastaralý — již v r. 1951. Byl tam např. paragraf

(109) o tom, jaká je právní situace, když větve stromů přesahují přes plot z jedné zahrady do druhé. To jsem se učil v r. 1914 v římském právu. V římském právu to mělo význam, protože toto právo bylo ovládáno principem soukromého vlastnictví římských otrokářů, kteří měli nádherné zahrady a šlo jim ovšem o to, aby soused z přesahujících větví nekradl jablka. Ale jaký to má význam v našem právu, zvláště když uvážíme, co všechno v našem občanském zákoníku není. Připomínám si také, že původní návrh občanského zákoníku v r. 1950 obsahoval ještě římskoprávní zásadu „superficies solo cedit". O to byl dosti velký spor. Vystoupil jsem tehdy proti tomu s odůvodněním, že tato římskoprávní zásada by se stala nutně překážkou združstevňování a kolektivizace, která konec konců musí vést k nacionalizaci půdy.

Přejdu nyní k hlavní věci. Podle pojetí, které hájím stejně jako mnoho jiných soudruhů, stát v dalším vývoji splyne postupně s celou společností pracujících. V tomto postupném splývání je také obsažen proces odumírání státu, který ovšem nemůže být dílem jednoho dne nebo nějakého právního aktu. Tento proces musí být organický: v té míře, v jaké mizí zbytky vykořisťovatelských tříd, v té míře, jak se všichni stávají prakticky pracujícími, takže již nebude — jak říkal Lenin — koho potlačovat, v té míře stát ztratí jednu ze svých hlavních funkcí. Ve svém projevu jsem ovšem zdůraznil, že k úplnému odumření socialistického státu může dojít jen ve světovém měřítku: dokud je zde nebezpečí ze strany imperialismu — a toto nebezpečí je pořád velmi reálné — nemůžeme rozpustit armádu a jiné bezpečnostní orgány, musíme mít alespoň navenek stále silný státní aparát.

Nejnovějším příkladem je Kuba. Fidel Castro nedávno prohlásil Kubu za socialistický stát, kubánskou revoluci za socialistickou revoluci. K tomu ho vedla sama logika věcí. Za nedávného pokusu o intervenci proti Kubě stáli proti sobě nejen lidé a tanky, ale také dva protichůdné principy. Na jedné straně byl ozbrojený lid, opravdový lid. Na druhé straně byly kontrarevoluční bandy, inspirované USA — tedy ten nejrepresívnější a od lidu nejodtrženější aparát — odtržený také od amerického lidu! Již na tomto příkladě se projevila podstatná změna v povaze státu, ačkoliv jde o stát, který neprodělal ještě vývoj k socialismu.

Často se mi zdá, že pro mnohého soudruha je stát, také socialistický stát, pořád ještě především „organizovaným násilím", nikoli politickou organizací pracujících. Pro mne je to otázka naprosto živoucí již proto, že jsem v letech 1917—1918 na ruské frontě na vlastní oči viděl a zažil, jak zanikají státy a jak se rodí nové, zejména stát nového typu — sovětský stát.

Nyní k otázce hospodářského práva. Také to není žádná novinka. V Sovětském svazu byl vývoj — stručně řečeno — asi takový: za ob-

čanské války v letech 1918—1920 občanské právo prakticky vymizelo. Na počátku „nové hospodářské politiky" byl v r. 1922 přijat občanský zákoník RSFSR, který především — a to je jeho nesmrtelná zásluha — rozbil starý, „klasický" pojem absolutního vlastnictví na tři druhy: vlastnictví státní, družstevní a soukromé. Soukromé vlastnictví bylo chápáno vlastně jen jako koncese, odůvodněná „novou hospodářskou politikou", která na několik let připustila soukromé vlastnictví menších průmyslových podniků a vůbec soukromé hospodářství. Ovšem sovětský občanský zákoník obsahoval také důležité závory, které právo soukromého vlastnictví zbavovalo onoho absolutního charakteru, jaký mělo v římském právu. Především jeden článek předpisoval, že nelze práv stanovených občanským zákoníkem RSFSR používat v rozporu s jejich hospodářsko-sociálním určením. Jiný článek pak stanovil, že každou smlouvu je možno zrušit, je-li na škodu státu.

V dalším vývoji sovětští právníci zase přešli hodně daleko na druhou stranu. Tehdejší vedoucí právník, Goichbarg, ředitel Institutu práva v Moskvě, vydal r. 1923 knihu pod názvem Hospodářské právo, ve které zase občanské právo úplně zmizelo, neboť bylo zcela zahrnuto do práva hospodářského. Pokusil jsem se později o vlastní řešení ve své monografii Hospodářský systém diktatury proletariátu, která vyšla ve sborníku „Deset let diktatury proletariátu", vydaném z podnětu ústředního agitpropu KSČ r. 1927.

Je třeba si uvědomit, že buržoazní právo se snaží regulovat jen politickou nadstavbu společnosti a nechává v přítmí celý kapitalistický ekonomický řád — to, co Marx nazýval „anatomií kapitalistické společnosti". Juristicky to znamená, že sice princip soukromého vlastnictví bývá v buržoazních ústavách slavnostně zakotven, ale jinak je veškerý hospodářský život v podstatě soukromou záležitostí buržoazie, do které se stát nemá příliš míchat. Skoro po celé 19. století byl buržoazní stát v tomto směru považován za ponocného, který hlídá majetek buržoazie. A z tohoto pojetí vychází právě buržoazní občanské právo.

To je tedy, podle mého mínění, základ onoho „klasického" pojetí práva, o kterém tu mluvil s. Boguszak. Můžeme my v socialistickém státě tuto „klasiku" převzít? Všichni uznáváme, že přechod od buržoazního státu k státu socialistickému je kvalitativní skok, ale tento kvalitativní skok nebyl ještě dostatečně proveden v naší právní vědě, ba ani v našem myšlení, pokud se týká pojmu práva, právní normy. Když už tady s. Levit uvedl příklad s mlékem, uvedu také takový příklad: koupím-li krabičku sirek, je to kupní smlouva. Z hlediska „klasického" pojetí je to právní akt téže povahy jako přesuny obrovských majetkových hodnot mezi velkými státními podniky. Řekl bych, že tyto dvě věci se pod jeden klobouk směstnat prostě nedají.

Proto se domnívám, že přišla doba, kdy je nutno uvažovat znovu o systému našeho práva. Měli bychom opustit tradiční „klasické" dělení. Podívám-li se na učební plány naší fakulty, neliší se mnoho od těch, podle kterých jsem studoval ještě za Rakouska: je to pořád občanské právo, trestní právo, občanský proces, trestní proces, finanční právo, národní hospodářství, mezinárodní právo. Jediná novinka je zemědělsko-družstevní právo. Myslím, soudruzi, že to tak dál dobře nepůjde. Nesmíme pořád vycházet z tradičních forem, ačkoliv ovšem jisté praktické ohledy jsou nutné.

Podle mého názoru by systém našeho práva — načrtnuto jen zhruba a stručně — musel být asi takový: První velký komplex by tvořila „politická organizace společnosti", tj. přibližně dosavadní obory státního, správního a finančního práva; sem by také patřila politická práva občanů. Druhým velkým komplexem by byla „hospodářská organizace společnosti", tedy tzv. hospodářské právo. Musíme přece vycházet ze socialistických společenských vztahů, nikoli z tradičního klasického práva, poněvadž to je výrazem buržoazních nebo dokonce ještě otrokářských společenských vztahů. Musíme dobře uvážit, jaká je základní struktura naší socialistické společnosti, a z toho teprve odvozovat systém práva, a nikoliv z překonané tradice.

Za centrální považuji ten velký komplex, který jsem označil jako druhý, a kterému zatím říkáme hospodářské právo. Do něho by patřilo především vše, co se týká dispozice výrobními prostředky všeho druhu, chápáno staticky; tedy vlastnictví státní a družstevní, úprava pozemkového práva apod. Další oddíl by se týkal rovněž výrobních prostředků, ale dynamicky, vývojově. To jsou otázky řízení hospodářství, plánování a další právní odrazy socialistické hospodářské politiky. Ty dva oddíly dohromady jsou pořád ještě kategorií věcnou, materiální. Nyní je třeba tyto materiální výrobní prostředky spojit s druhým hlavním výrobním faktorem, s lidskou pracovní silou. To nám dává druhou velkou větev tohoto komplexu, které dnes říkáme pracovní právo, ale kterou bych rozšířil na „organizaci práce", a ke které v dalším patří také soubor, kterému dnes říkáme sociální práva, sociální zabezpečení. Kromě toho by bylo do tohoto druhého velkého komplexu třeba zařadit alespoň teoreticky ještě zemědělskodružstevní právo, popř. i nově konstituované pozemkové právo.

A teprve nyní jako třetí velký komplex přichází občanské právo, které by upravovalo především poměry mezi jednotlivými občany; k němu by bylo možno přiřadit právo manželské a rodinné, které bylo v začátcích budování socialismu odtrženo od občanského zákoníku proto, že v buržoazním právu je zcela ovládáno majetkovými vztahy. Ve vyspělé socialistické společnosti toto nebezpečí nehrozí.

Řekl bych dále, že vzájemný vztah těchto dvou velkých právních komplexů — druhého a třetího — by bylo možno vyjádřit tak: druhý komplex („hospodářské právo") by se týkal hlavně výrobních prostředků a výroby, kdežto třetí komplex („občanské právo") především spotřebních statků a jejich převádění na jednotlivé členy společnosti. Velkou pravdu vyslovil s. Zdobinský, že je nutno vycházet z uspokojování potřeb občanů. K tomu přece směřuje celá výroba, takže nakonec by onen třetí komplex (občanské právo) byl rozsahem snad menší, ale nebyl by proto nijak méně důležitý.

Další, čtvrtý komplex by shrnoval ustanovení o ochraně všeho předchozího, tj. státního a společenského zřízení a socialistické hospodářské soustavy — tedy: trestní právo, procesní právo a soudní právo.

A posledním, pátým komplexem by bylo právo mezinárodní, které nabývá stále většího významu.

Chtěl bych ještě reagovat na projev s. Boguszaka, který několikrát užil výrazu „klasické pojetí práva". Ptám se, co je to, toto „klasické pojetí práva"? V tomto roce 1961 n. l. je pro mne klasickým právem buď římské právo nebo z něho formálně odvozené buržoazní právo. Považuji proto výraz „klasické pojetí práva" za velmi pochybný pojem. Nemám však již dosti času, abych to podrobněji rozebral.

K projevu s. Levita mám ještě poznámku, že by neměl příliš používat termínu „ekonomizace práva", i když v uvozovkách. Já bych to raději formuloval jen tak, že právo je nutno posuzovat v úzké spojitosti s ekonomickými poměry.

Závěrem bych chtěl znovu zdůraznit formulaci důvodové zprávy k Ústavě 9. května, kterou jsem již citoval: Právo se má stát z retardačního prvku faktorem pokroku a budovatelského úsilí. Takovou přeměnu povahy práva vyžaduje ovšem postupné splývání státu se společností pracujících. Je nutno si uvědomit, že současně s tím budou právní normy postupně ztrácet onen ominózní, výhružný charakter, jaký mají třebas v židovské bibli „Nezabiješ, nepokradeš, nesesmilníš" anebo „Oko za oko, zub za zub". A ke všemu to Židé převzali z ještě staršího zákoníka Chammurapiho, který vznikl skoro dva tisíce let před Kristem.

Ve svém projevu o nových sovětských zákonech v r. 1959 jsem zdůraznil, že nové sovětské trestní právo snižuje sice sazby trestů pro delikty, které příliš neohrožují společnost, ale současně je zvyšuje pro delikty pro socialistickou společnost nebezpečné. Musíme si uvědomit, že až do komunismu potrvá politická organizace společnosti, státní moc; s tím, kdo se proti ní postaví, bude jednáno jako s třídním nepřítelem. Na druhé straně je nutno si uvědomit, že naprosté většině pracujících budou právní normy postupně přecházet do krve jako pravidla chování, že budou závazná spíše morálně než pod hrozbou sankcemi a že se

nakonec přemění ve zvyklosti a návyky. A to je také úlohou nového pojetí práva v socialismu.

K takovému vývoji musíme přispět i my, právníci. Z hlediska této perspektivy se mění veškerá právnická linie naší socialistické společnosti. Právník nesmí být nadále něčím jako advokátem nebo pouhým vykladačem zákonů — socialistický právník musí být organizátorem, musí na základě poznatků o společenském vývoji, vyjádřených v socialistických právních normách, přispívat k budování a vybudování nové společnosti.

AKADEMIK VLADIMÍR PROCHÁZKA
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Časová tíseň mi nedovoluje, abych reagoval na četné významné připomínky, ať kladné, nebo záporné. Odkazuji také na svou poznámku k diskusnímu příspěvku s. Boguszaka.

V referátu mi záleželo hlavně na tom, vyzvednout některé **nové** prvky organizace socialistického státu a jeho funkcí. Myslím, že socialistické pojetí státu a práva se nedá spojit se snahou přehánět rozdíly a prohlubovat propast mezi ekonomikou a politikou, s pokusy bagatelizovat politické otázky organizace ekonomiky a rozvoje techniky. Jak potom vysvětlit, že politické dokumenty, jako jsou usnesení strany, „pronikají" až do jádra ekonomických procesů, že se zabývají nejen metodikou řízení, ale i např. technologickými postupy aj.? A ve straně není možno rozlišovat mezi politickým a hospodářským aparátem jako u státu. Pokud jde o účast pracujících, rád bych jen v této souvislosti připomněl, že Lenin kladl veliký důraz na to, aby se konkrétní kontrola ba i evidence stala věcí všeho lidu.

Nelze podceňovat účast pracujících a jejich zástupců na **přípravě** rozhodnutí ve společenských věcech. Považujeme např. za velkou a dalšího vývoje schopnou politickou vymoženost to, že se naše národní výbory účastní i na centrálním řízení při přípravě a sestavování státních plánů rozvoje národního hospodářství, že se pracující vůbec účastní na přípravě plánů a na kontrole jejich plnění. Proces přípravy státního plánu rozvoje národního hospodářství nemá menší význam nežli např. účast účastníků na soudním procesu. V plánu jsou dnes obsažena rozhodnutí prvořadého politického a společenského významu. Podobně je tomu s kontrolou.

Od té chvíle, kdy státní orgány převzaly odpovědnost za uspokojo-

vání hmotných i nehmotných potřeb společnosti a jejích členů, staly se i otázky, co a v jaké kvalitě se vyrábí, jaké jsou náklady výroby apod. **politickou** věcí prvého řádu. K tomu mířila moje poznámka o zajišťování výroby a kvality mléka státními orgány. I v tom se zračí nový charakter socialistického státu jako nástroje řízení ekonomiky, nová povaha poměru mezi politikou a ekonomikou. Tato změna má hluboké důsledky pro stát a nemůže nemít pronikavé důsledky i pro právo. Soudruh Boguszak bagatelizuje ve svém příspěvku z hlediska „klasického" právníka výrobu ponožek. Avšak množství a kvalita vyrobených ponožek (které ovšem závisejí na technologických postupech, jimiž se právo přímo nezabývá), to jsou také **politické** a státní otázky. Socialistický stát je právě nástrojem k vytvoření takové společnosti, ve které bude dostatek hmotných statků, v tom i mléka a ponožek. S tím je právě spjat socialistický pojem svobody, který je protikladem formální svobody podle liberálně buržoazních představ. Ostatně např. právní úprava technické normalizace v našem státě dokazuje, jak těsná je blízkost práva i technologickým postupům, které přestaly být výlučnou věcí soukromých vlastníků výrobních prostředků. Trochu dialektiky umožní pochopit, že v socialistické společnosti nejsou oblast politiky, státu a práva a oblast neprávních procesů a jevů od sebe hermeticky uzavřeny. Opustit výlučnou „klasickou" sféru společenské patologie, kterou se tradičně zabývá právo, je v zájmu rozvoje socialistické teorie státu a práva, která musí vzít plně zřetel na novou politickou a státní praxi, na důraz, který se v ní klade na organizátorskou práci, na prevenci atp. Nové jevy v praxi socialistického státu a v politice vládnoucí třídy mají nutně odraz i v právních formách (odkazuji tu např. na článek prof. Golunského v Sov. gos. i pravu, v němž se kritizuje výlučnost dosavadního pojetí právní normy).

K otázce **hospodářského práva** bych chtěl připomenout tolik: po mém soudu hospodářské právo již existuje i jako zvláštní odvětví československého socialistického práva. Věcí vědecké diskuse a analýzy je jeho rozsah, jaké vztahy mají být do něho zahrnuty. Nesporně do něho patří vzájemné vztahy hospodářských organizací a patrně i vztahy vznikající při správě národního majetku. Odvětví práva není ovšem otázkou jen kodifikace. Do jednoho zákoníku možno zahrnout úpravu vztahů, které spolu souvisejí, mají však různou společenskou a právní kvalitu (viz např. zákony o vodním hospodářství). Patří-li nějaký vztah do určitého odvětví práva, může zjistit jen zevrubná analýza tohoto vztahu, nestačí však na to teoretické úvahy o systému práva.

Je také známo, že jeden vztah může různými svými prvky spadat do několika právních odvětví. Státní vedení JZD patří některými svými prvky do sféry zemědělskodružstevních vztahů, zároveň však do sféry

vztahů práva státního a správního vzhledem k tomu, že jde o činnost a vztahy státních orgánů.

Hospodářsko-organizátorská činnost socialistického státu vede mimo jiné k tomu, že při řízení nár. hospodářství neexistuje „klasický" rozpor a protiklad mezi správním aktem a smlouvou. Jde o kvalitativně rozdílné právní formy, avšak proces řízení národního hospodářství je jednotný, na plánovací akty státních orgánů navazují tu plynule hospodářské smlouvy, jimiž jsou státní akty realizovány. Tyto smlouvy jsou také určitou formou účasti výrobních hospodářských jednotek na státním řízení národního hospodářství.

PAVEL LEVIT
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

★

Mezi diskusními příspěvky, jež nemohly již být předneseny, předložil J. Boguszak repliku na vyjádření referentů.

1. Nešlo mi ovšem v diskusním příspěvku o „klasickou" oblast práva ve smyslu panství starého práva, ale ve smyslu toho, co je vlastní doménou práva, tj. oblast, v níž právní věda (tím, že rozebírá konkrétněji příslušné společenské vztahy než jiné společenské vědy) může značně přispět k řešení problémů nejen formy, ale i věcné náplně normativní úpravy a její aplikace. Výraz „klasická" doména je patrně nevhodný, zavdává-li příčinu nedorozumění. — Výraz „klasické pojetí práva", proti němuž se obrací s. Procházka, se však v mém příspěvku k diskusi vůbec nevyskytl (stejně jako v něm nešlo ani o otázku tradičního či klasického dělení práva). Kritika s. Procházky v tomto směru se tedy netýká obsahu mého příspěvku.

2. V mém diskusním příspěvku vůbec nešlo ani o otázku struktury právních norem ve smyslu Golunského článku, jehož se dovolává s. Levit, ani o to, že by předmětem práva byly jen „klasické" vztahy, sféra izolovaných subjektů, mezi nimiž je možný konflikt, sféra společenské patologie, tzn. porušování zájmů atd. O těchto otázkách nebyla v mém příspěvku v takovém smyslu zmínka, a proto se vyjádření s. Levita o nich vlastně nedotýká toho, co bylo předmětem polemiky.

3. Nejde samozřejmě vůbec o to, že by socialistický stát neměl, a to i pomocí práva, zajišťovat výrobu. Naopak šlo mi o to, že právo zde musí ještě regulovat příslušné vztahy a chování, poněvadž z existence rozporů mezi celospolečenskými a skupinovými i individuálními zájmy (při jejich — dialektické — jednotě), podmíněných nutností rozdělování v podstatě každému podle jeho práce a určitými tíživými důsledky

existující dělby práce, pramení nebezpečí porušování i např. technologické kázně apod. Nejde o popírání či podceňování existence a významu socialistického hospodářského práva.

Šlo mimo jiné o to, aby se při řízení národního hospodářství rozlišila na jedné straně oblast vztahů mezi lidmi navzájem při výrobě, využívání ekonomických zákonů v zájmu společnosti, rozvíjení socialistické demokracie a (i v budoucnu) kolektivního společenského rozhodování a organizace, a na druhé straně obor vztahů lidí k přírodě, využívání přírodních zákonů. V tomto oboru vzhledem ke stále náročnější specializovanosti poznávání a aplikace zákonů přírody a techniky se při zavádění těch či oněch výrobních postupů musí uplatňovat vědecko-technická autorita. V oboru tohoto vědecko-technického řízení se dělba práce nutně uchová a bude se dále prohlubovat. Nahrazování práce technického aparátu v řízení výrobních procesů prací kolektivů dobrovolných lidových funkcionářů je se zřetelem k charakteru této práce a značné její časové náročnosti neúčelné a prakticky neuskutečnitelné. Šlo konečně o poukaz na to, že v této sféře právo je jen formou a právní věda jako taková nemůže tyto otázky i obsahově tvůrčím způsobem zpracovávat.

JIŘÍ BOGUSZAK
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY

DOPIS
ÚSTŘEDNÍMU VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

Vážení soudruzi,

na vědecké konferenci právnické fakulty University Karlovy, pořádané dne 18. května 1961 ke 40. výročí založení KSČ, jsme si v souvislosti se slavnou bojovou cestou, jíž prošla naše strana, znovu připomněli a vděčně ocenili nesmírné zásluhy strany a jejího vedení o vybudování socialistického státu a práva a o výchovu nových, socialistických právníků.

Konference nebyla pro nás jen příležitostí k retrospektivním pohledům do bohaté historie bojů KSČ za socialistický stát a právo, ale především podnětem k promýšlení četných závažných úkolů, které vyplývají pro naši práci zejména ze všech posledních zásadních usnesení a opatření strany, směřujících k dalšímu budování politickoprávní nadstavby vyspělé socialistické společnosti, zejména z nové územní organizace státu, rozšíření pravomoci a působnosti národních výborů, nové socialistické ústavy a z usnesení k dalšímu upevňování socialistické zákonnosti a zlidovění soudnictví. Usnesení a opatření strany jsou pro nás základními směrnicemi, určujícími zaměření naší činnosti vědecké, pedagogické i politickovýchovné a propagandistické. V souladu s těmito vůdčími směrnicemi strany jsme také usilovali a nadále budeme pečovat o další přestavbu právnického vysokoškolského studia a výuky ve smyslu těsnějšího spojení školy se životem a s praxí naší socialistické výstavby.

Hrdá bilance bojů a vítězství dosažených za vedení naší komunistické strany nás zavazuje k tomu, abychom s ještě větším úsilím přispívali svým podílem k dosažení stranou vytyčených úkolů a cílů v budování vyspělé socialistické společnosti a vytváření předpokladů pro přechod ke komunismu.

ÚČASTNÍCI VĚDECKÉ KONFERENCE
PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE

IV.

CIZOJAZYČNÉ SOUHRNY

БОРЬБА КОММУНИЦТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЧЕХОСЛОВАКИИ ЗА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЕ ГОСУДАРСТВО И ПРАВО

К ВОПРОСАМ СТРОИТЕЛЬСТВА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ГОСУДАРСТВА И ГОСУДАРСТВЕННОГО РУКОВОДСТВА НАРОДНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ

(Сборник речей и выступлений в порядке дискуссии на конференции юридического факультета Карлова университета по случаю 40-овой годовщины основания Коммунистической партии Чехословакии)

Юридический факультьтет Карлова университета в Праге организовал 18. мая 1961 года научную конференцию по случаю 40-овой годовщины основания Коммунистической партии Чехословакии. Конференция была посвящена борьбе КПЧ за социалистическое государство и право и в особенности проблематике строительства социалистического государства и государственного руководства народным хозяйством.

Декан Юридического факультета проф. д-р Валер Фабры в своей вступительной речи указал на значение, которое имело основание Коммунистической партии Чехословакии для новой эпохи истории наших народов и выдвинул исключительное общественное значение марксистско-ленинской науки о государстве и праве для борьбы коммунистической партии против буржуазного государства и для деятельности партии в период строительства социалистического государства и развитого социалистического общества.

На научной конференции главные рефераты прочитали академик Владимир Прохазка и проректор Карлова университета проф. д-р Павел Левит.

Академик Владимир Прохазка прочитал на научной конференции реферат о борьбе Коммунистической партии Чехословакии за социалистическое государство и право как в период борьбы против буржуазного государства, так и в период строительства социалистического государства и права. Широкую проблематику своей темы он сосредоточил на наиболее значительные стороны истории нашей партии и на наиболее значительные ее моменты.

В качестве первого момента тов. академик выдвинул то, что коммунистическая партия — ленинская, рабочая и революционная партия — отличается принципиально от всех политических формаций, которые до ее возникновения назывались политическими партиями. В буржуазном строе политические партии (кроме ленинских рабочих партий) являются политическим выражением интересов разных групп буржуазии; носят они, таким образом, одинаковый классовый характер независимо от того, где они находятся, в правительстве, или в оппозиции. Партия же ленинского типа является политическим выражением интересов всего класса, рабочего класса, и составляет его авангард даже в период, когда еще в рабочем классе данной страны не имеет большинства. Историческая задача рабочего класса заключается в свержении господства буржуазии, но не для того, чтобы заменить его новым эксплоататорским строем, а для того, чтобы устранить эксплоатацию вообще и чтобы основать общество, которое не будет являться эксплоатацией человека человеком.

Второй момент вытекает из разницы между буржуазной и пролетарской революциями. Буржуазия приступила к своей революции в период, когда уже в лоне феодального строя развились капиталистические производственные отношения. Перед пролетариатом в его революции стояла задача тем более тяжелая, что в лоне капиталистического строя не возникают социалистические производственные отношения и возникать они там даже не могут, так как основаны они на общественной собственности на средства производства. Капиталистические же производственные отношения основаны на частной собственности на них — частная собственность на средства производства является вещью, которую буржуазия до своего падения выпустить из рук не хочет и не может. Поэтому процесс пролетарской революции противоположен; пролетариат сначала завоюет политическое господство, учредит свою диктатуру и затем проведет постепенную социализацию средств производства и на основе этого одновременно строит новый общественный ствой. Из разницы между революциями вытекает и разница в возникновении политической партии пролетариата: в отличие от буржуазных политических партий, которые обыкновенно возникали (по крайней мере в классических случаях) только в процессе буржуазных революций, политическая партия пролетариата возникает, как правило, еще до пролетарской революции.

Характером коммунистической партии как авангарда революционного рабочего класса определяется и ее точка зрения на государство и право, а именно, как на государство и право буржуазное, так и на государство и право социалистическое. Рабочий класс под руководством коммунистической партии борется против буржуазного государства с целью уничтожить его, разметать его аппарат власти, в том числе и буржуазно-демократический государственный аппарат. В социалистическом государстве, которое в своем развитии постепенно сливается со всем обществом трудящихся, коммунистическая партия является ведущей силой в обществе и в государстве.

В последующей части своего реферата тов. академик говорил о борьбе Коммунистической партии Чехословакии во времена буржуазной Чехословацкой республики. Сначала он говорил об этапе развития КПЧ (1918—1921), характеризуемом борбой за классовый характер нового государства. Указывал на то, что в конце войны и в первые годы после нее вопросы государства и права решались прямо на фронте и на улицах, в народных демонстрациях и в столкновениях революционных рабочих с полицией; что, таким образом, действительная борьба за власть разыгрывалась полностью вне официальных парламентных переговоров. Но в тогдашнее время трудящиеся Чехословакии не имели достаточно ясного представления о вопросах государства и права; народ устраивал демонстрации на улицах, а законы создавались в парламенте, но в парламенте не было никого, кто бы правильно выразил волю народа. Только основание Коммунистической партии Чехословакии привело к принципиальной борьбе против буржуазного государства по всему фронту: в экономической борьбе, в масовых движениях и демонстрациях и в парламенте.

В период буржуазной республики наша партия пережила два внутри-

партийных кризиса. Оба эти кризиса в значительной мере касались также вопросов государства, тогда еще буржуазного. В период первого кризиса (1924—1925) оппортунистическая »оппозиционная« группа (инспирированная в действительности генеральным штабом чехословацкой буржуазии в Пражском Кремле) стремилась к тому, чтобы КПЧ была переведена с революционной линии на линию одной только »принципиальной оппозиции«, что по существу означало признание буржуазного государства; по имени депутата Бубника, который после своего исключения из партии основал новую, какую то »национальную« партию, этот кризис вошел в историю партии под названием »Бубникиада«. В парламентских выборах 1925 года эта »партия« была просто сметена. Второй кризис имел место во времена руководства Йилека, ультралевые и сектантские уклоны которого проявились наконец в оппортунистической пассивности, обнаруженной наглядно в результате краха »Красного дня« в июле 1928 года. Второй внутрипартийный кризис был преодолен при помощи Коммунистического интернационала на V с'езде КПЧ (1929 г.), на котором было избрано новое, большевистское руководство во главе с тов. Клементом Готвальдом.

Успешное преодоление второго кризиса партии имело огромнее значение для всего дальнейшего хода развития партии и для истории наших народов. Одним из центральных вопросов на V с'езде КПЧ был опять-таки вопрос о государстве, точнее говоря: вопрос об империалистическом характере буржуазного чехословацкого государства. Об'яснение этого вопроса, данное V с'ездом КПЧ, имело своим последствием правильное решение политических вопросов как в период фашизации и обострения преследования партии и рабочего движения (в 1931—1934/35 гг.), так и в период после заключения договора между Чехословацкой республикой и Советским Союзом в 1935 году, когда, ввиду фашистицкой опасности, имело место определенное ослабление преследования и создание народного фронта против фашизма. Несомненным последствием правильной политики КПЧ было также то, что коммунистическая партия постепенно оказалась во главе трудового народа — и, можно даже сказать, во главе обоих наших народов вообще, да к тому же еще до второй мировой войны. Это наглядно проявилось уже в 1938 году, когда КПЧ как единственная из политических партий боролась совершенно последовательно против мюнхенской капитуляции и за реализацию союза с СССР против агрессии гитлеровской Германии и когда на ее сторону стал практически весь наш народ. Эта ее роль нашла дальнейшее, более глубокое применение в период оккупации и явилась также главной причиной ее победы после освобождения.

Академик Прохазка рассматривал далее главнейшие моменты строительства государства после освобождения Советской Армией. Прежде всего он указал на то, что период после мая 1945 года хотя и означает — аналогично тому, как это было в 1918—1920 гг. — борьбу за классовый характер и, значит, за окончательный характер освобожденного государства, за его принципиальную ориентацию, но исходным пунктом и основой этой борьбы было теперь не буржуазное государство как в 1918 году, а государство по

существу уже противоположного типа. Главное же заключается в том, что теперь, опять-таки в отличие от 1918 года, борьба велась ленинской партией, закаленной в боях во времена буржуазной республики и нацистской оккупации. Именно поэтому она и окончилась на этот раз полной победой и, можно сказать, Победоносный февраль 1948 года является отместкой за поражение рабочего класса в 1920 году. Тов. академик подчеркнул важное значение правильного разрешения вопроса о классовом характере государства в период после мая 1945 года. Несмотря на то — сказал он — что этот первый этап до 1948 года был несомненно еще борьбой антагонистических классовых сил за окончательное разрешение вопроса о власти, есть тут всетаки ряд оснований, говорящих за то, что уже тогда наша народная демократия была государством, являющимся противоположностью бывшего чехословацкого буржуазного государства, что, таким образом, налицо было здесь государство по крайней мере потенциально социалистическое.

Весьма важным вопросом был и вопрос о выработке новой конституции, ставший в 1946—1948 гг. предметом борьбы, в особенности в Национальном Собрании. Тов. академик здесь подчеркнул, как наша партия поступала после победоносного февраля при разработке народно-демократической конституции: она не стремилась просто перенести к нам, так сказать, списать советскую конституцию 1936 года, которая ведь является конституцией социализма, уже победившего во всех областях жизни общества, в частности и в экономике, а представила народу и Национальному Собранию проект, отвечавший тоглашней ступени нашего развития, в частности, экономического, и защитила его в острой идеологической борьбе с буржуазными политическими партиями и буржуазными экспертами (профессорами права). И весьма знаменательно то, что партия продолжала придерживаться этого конституционного проекта по существу и после февральской победы народа,так как проект этот был задуман серьезно и в соответствии с принципами тов. Готвальда, который всегда подчеркивал, что в политике нельзя просто перескакивать необходимые этапы. И вся эта стратегия и тактика от нашего освобождения в мае 1945 года до февраля 1948 года является блестящим подтверждением правильной политики партии и лично также большой заслугой тов. Готвальда. В этой связи тов. академик указал также на то, как неправильно то, когда в рассуждениях о развитии нашего общества после освобождения и, в частности, о развитии чехословацкого государственного права и о происхождении Конституции 9. мая, умаляется значение выработанной тов. Готвальдом в 1946 году Строительной программы и недостаточно анализируется вся та сложность тогдашних проблем и их блестящее решение политикой нашей партии.

Тов. академик Владимир Прохазка рассмотрел, наконец, главнейшие моменты строительства социалистического государства в период от Победоносного февраля до сегодняшнего этапа. Он дал сначала краткий обзор первой большой кодификации 1949—1951 гг., затем периода новых конституционных законов в 1952—1954 гг. и, в частности, периода после общегосударственной конференции в 1956 г., состоявшейся после XX с'езда КПСС. Тов.

академик подчеркнул, что на XX с'езде КПСС было впервые сказано авторитетно, что после окончания второй мировой войны в развитии социалистического лагеря создались самопроизвольно две формы социалистического государства, две формы диктатуры пролетариата: советская и народно-демократическая. Из этого уже исходила общегосударственная конференция нашей партии, которая также, после критики культа личности на XX с'езде КПСС, дала импульс для начала новой, небольшой кодификации.

Равно в последующем своем изложении тов. академик исходил из опыта строительства социалистического государства и из всего того, что принесло строительство социализма в социалистических странах, что было обобщено в особенности на XX и XXI с'ездах КПСС и на XI с'езде КПЧ и что было у нас в 1960 году завершено новой Конституцией Чехословацкой Социалистической Республики.

Он указал на главные принципы новой, социалистической конституции и подчеркнул, что из этой конституции вытекал в области права ряд весьма важных последствий, более подробно формулированных на заседании ЦК КПЧ 8 декабря 1960 года. Из постановлений этого заседания вытекает, что мы стоим перед второй большой кодификацией нашего законодательства, перед созданием уже социалистического законодательства.

В заключительной части своей речи тов. академик заявил, что Чехословацкая социалистическая Республика и весь социалистический лагерь прошли под руководством коммунистических партий значительную часть пути к коммунизму по примеру великого Советского Союза, который первым стал на этот путь, который обладает наибольшим опытом и которому поэтому по праву принадлежит руководство в социалистическом лагере. Равно мы в Чехословакии за истекшие от основания КПЧ последние 40 лет прошли значительный путь, первая часть которого, больше чем половина, представляла борьбу с классовым врагом, а вторая часть, последние 15 лет — строительство социализма. Коммунистическая партия Чехословакии со времени своего возникновения вела нас в борьбе, во время движения сопротивления против оккулантов и, наконец, и в строительстве социализма — в течение всего этого периода была нашим вождем, советником и авангардом.

Второй главный реферат прочитал проректор Карлова Университета проф. д-р Павел Левит на тему: »К вопросам строительства социалистического государства и государственного руководства народным хозяйством«. В вводной части своего реферата он сказал, что речь идет о двух кардинальных комплексах явлений и проблем, на которые в настоящем и последующем периодах необходимо будут направлены науки о государстве и праве. Общественные отношения и формы в области государства и права являются в социалистическом обществе настолько существенно новыми и измененными, что требуют необходимо ревизии или хоть основательной принципиальной модификации методов исследования и ревизии некоторых основных понятий наук о государстве и праве.

Коммунистической партии принадлежит львинная доля в направлении,

темпе и результатах коренных изменений в области права и государства в социалистическом обществе. Поэтому партийные документы являются одним из главных источников познания новых явлений и тенденций в области государства и права. Главным познавательным путем наук о государстве и праве есть и будет непосредственное исследование действительных общественных и правовых отношений и форм, создающихся в жизни, и процессов, происходящих в области государства и права. Изучение факта и практика должны стать и станут основным исходным пунктом обобщения наук о государстве и правопорядке; науки о государстве и праве должны стать, в гораздо большей степени чем до сих пор, науками об общественном факте и практике, о действительных отношениях, чем только одними науками о правовых нормах и способах их применения, как это зачастую имеет место еще в настоящее время. Вся проблематика государственного руководства экономикой, включая в это его правовые формы и правовые отношения, далеко переходит границы существующих понятий наук о государстве и праве; аналогично обстоит дело и со всей широкой проблематикой организационного строительства и организаторской деятельности социалистического государства. Из этих фактов прежде всего вытекает необходимость ревизии существующего подхода к этой проблематике и ревизии некоторых основных понятий.

Как на первый знаменательный комплекс фактов, изменяющих характер государства и права при социализме, проф. Левит указал на то, что социалистическое государство уже не является организацией правительства меньшинства общества, так как в нем власть находится в руках действительного большинства общества. Под государством в настоящее время мы уже не понимаем только узкую, незначительную по количеству группу людей, постоянно и профессионально осуществляющих власть. Основные государственные органы, например, национальные комитеты, являются согласно нашей конституции одновременно наиболее широкими организациями масс. Государство таким образом »сошло« с высоты власти в среду общества трудящихся. Деятельность государственных органов заключается уже не только в применении государственной власти в традиционном смысле слова, то есть в подготовке, издании и обеспечении реализации государственных актов власти, но и, в частности, в бесперебойном постоянном организовывании активности масс трудящихся, в обеспечивании их деятельного участия в выполнении общественных и государственных задач. Государственная власть, это в настоящее время прежде всего авторитет организующий, авторитет общеобщественно руководящий процессами, авторитет, который обеспечивает прежде всего плановую координацию и кооперацию в деятельности организаций, в которых об'единены члены общества.

Результатом того, что государство и общество начинают постепенно сливаться и что государственные органы все более реально становятся общественными организациями, является то, что изменился, пересунулся предмет научного исследования, которым в настоящее время являются новые организационные отношения в области государства. Правовые отношения не за-

ключают в себе всех отношений которые тут создаются и которые мы хотим научно, цельно методически исследовать. Однако правовую регулировку нельзя ставить как противоположение организаторской деятельности, так как право само есть орудие организовывания масс и организаторская работа развивается на основе и в рамках законов.

Второй основной комплекс фактов, меняющих характер государства и права при социализме, который проф. Левит сделал предметом своего подробного рассмотрения, касался государственного руководства народным хозяйством. В социалистическом обществе государственное руководство основными общественными процессами обнимает почти все имеющие общественное значение процессы из любой области, из здавоохранения, воспитания, просвещения и т. д. Оно является наиболее характерной чертой деятельности социалистического государства.

Проф. Левит прежде всего указал на то, что социалистическое государство представляет социалистическое общество и как собственника средств производства и других средств для удовлентворения материальных и иммате-риальных потребностей всего общества, что оно является собственником фондов, из которых в разных формах — при посредстве бюджета или помимо него — финансируются все секторы общественной деятельности. Ввиду государственной собственности на средства производства, государство в своей деятельности уже не ограничено только и настолько формой приказа, адресованного »чужим« суб'ектам, а при посредстве собственных экономических, культурных, школьных, здравоохранительных и др. организаций прямо и бесперебойно организовывает и прямо обеспечивает выполнение общественных задач. Государство и в этом »сходит« с высоты власти, на которой возносился эксплоататорский государственный аппарат, в среду материальной жизни общества с ее непосредственными материальными и иммате-риальными потребностями и процессами дла их удовлетворения.

Между руководящей деятельностью государственных органов и между оперативной реализацией материальных задач в производстве, транспорте, распределении, нет уже такого резкого рубежа, такой непереступимой границы и расстояния, как при капитализме, где политическая организация, т. е. государство, изолирована частной собственностью на средства производства от материального обеспечения общественных задач. Это, между прочим, видно, например, и в том, что политические директивы — безразлично какие, партийные, или государственные — проникают вплоть до оперативного руководства материальными процессами, иногда вплоть до течения технологических процессов.

Руководство обществом, и в особенности экономикой, как оно происходит в социалистическом государстве, является качественно новой ролью социалистического государства, в особенности ввиду перспективной роли социалистического государства как орудия коммунистического строительства. Эта экономическая роль государства имеет глубокое преобразующее влияние на государство, на организацию и на методы и формы деятельности всей системы государственных органов.

Проблематика государственного руководства экономикой (а также культурой) по своему характеру и размерам является новой областью государства и права и требует нового подхода, новых методов и определенной принципиальной ревизии и модификации некоторых существующих представлений и понятий, которыми науки о государстве и праве оперируют до сих пор. Коренные изменения в процессе социалистического строительства требуют и нового распорядка и группировки познаний науки о государстве и праве, ибо они касаются самой основы всей системы отношений. Но это связано необходимо и с последствиями для системы самого права и для обучения и его системы.

В порядке дискуссии на научной конференции выступили или представили свои письменные рефераты работники почти всех отделов науки о государстве и праве из юридического факультета, научных институтов и других мест работы. Эти выступления или рефераты в порядке дискуссии приносят дальнейшие познания и инициативные предложения для исследования практики государственного и общественного строительства и для усовершенствования правопорядка. Они содействуют дальнейшему развитию науки о государстве и праве и решению вопросов системы социалистического права и обучения праву при воспитании юридически образованных работников государственного и хозяйственного аппаратов.

М. Долежал в своем выступлении в порядке дискуссии остановился на рассмотрении борьбы Коммунистической партии Чехословакии за народно-демократический правопорядок. Выступление Б. Раттингера было посвящено вопросам руководящей роли КПЧ и её выражения в Конституци ЧССР. О. Пруша говорил на конференции о круге проблем так называемого нами государственного и общественного строительства. Он внес ряд инициативных предложений для научного исследования этих вопросов и подчеркнул большое значение и актуальный характер их решения. И. Богушак в своем выступлении в порядке дискуссии остановился главным образом на проведении разницы между областями государственного и общественного строительства и областью руководства народным хозяйством и подверг критике »экономизацию« и »технизацию« проблем. Необходимость комплексной разработки хозяйственно-правовой проблематики рассматрел в своем выступлении С. Стуна. Он указал, между прочим, на необходимость ревизии научной системы чехословацкого права и комплексного рассмотрения вопросов хозяйственного права. О некоторых вопросах руководства сельскохозяйственным производством и вопросах сельскохозяйственного кооперативного права говорил В. Фабры. В. Спачил в своем выступлении коснулся вопросов развития финансового права с 1945 года и роли КПЧ при его создании и задач науки финансового права. С. Здобинский в своем выступлении в порядке дискуссии останавился на вопросе о том, как постановление Центрального Комитета КПЧ о дальнейшем укреплении социалистической законности и демократизации правосудия преломляется предметом своего выступления в порядке дискуссии рассмотрение демокра-

в работах по подготовке нового гражданского кодекса. Ф. Штайгр сделал предметом своего выступления в порядке дискуссии рассмотрение демократических принципов проекта нового гражданско-процессуального кодекса. Г. Пшеносил коснулся некоторых вопросов закона о местных народных судах. Роли трудового права в борьбе КПЧ за социализм коснулся К. Витц. Б. Эрбен говорил на конференции о борьбе КПЧ за улучшение социального положения трудящихся в ЧССР и о недостаточном научном исследовании вопросов, связанных с проблемами социального обеспечения, в наших высших учебных заведениях. На заключительные выступления академика В. Прохазки и проф. П. Левита ответил И. Богушак.

Закончив научную трудовую конференцию Юридического факультета по случаю 40-овой годовщины основания КПЧ, участники конференции послали письмо Центральному комитету Коммунистической партии Чехословакии, в котором указывают на гордый баланс борьбы и побед, достигнутых под руководством коммунистической партии, и одновременно обязываются еще с большими усилиями содействовать достижению партией намеченных задач и целей в строительстве развитого социалистического общества и созданию предпосылок для перехода к коммунизму.

DER KAMPF DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI DER TSCHECHOSLOWAKEI FÜR DEN SOZIALISTISCHEN STAAT UND DAS SOZIALISTISCHE RECHT

ZU DEN FRAGEN DES AUFBAUES DES SOCIALISTISCHEN STAATES UND DER STAATLICHEN FÜHRUNG DER VOLKSWIRTSCHAFT

(Vorträge und Diskussionsbeiträge auf der Konferenz der juridischen Fakultät der Karlsuniversität anläßlich des 40. Jahrestags der Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei)

Die juridische Fakultät der Karlsuniversität veranstaltete am 18. Mai 1961 eine wissenschaftliche Konferenz anläßlich des 40. Jahrestags der Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei. Die Konferenz war dem Kampfe der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei für den sozialistischen Staat und das sozialistische Recht, insbesondere dem Problem des Aufbaues des sozialistischen Staates und der staatlichen Führung der Volkswirtschaft gewidmet.

In der Einleitungsansprache legte der Dekan der juridischen Fakultät Prof. C. Sc. Valér Fábry die Bedeutung der Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei für die Entwicklung der neuen Epoche der Geschichte unserer Völker dar und hob besonders die außerordentlichen gesellschaftlichen Bedeutung der marxistisch-leninistischen Rechts- und Staatslehre für den Kampf der Kommunistischen Partei gegen den bürgerlichen Staat und für ihr Wirken zur Zeit des Aufbaues des sozialistischen Staates und der reifen sozialistischen Gesellschaft hervor.

Die Hauptreferate hielten auf dieser wissenschaftlichen Konferenz Akademiker Vladimír Procházka und der Prorektor der Karlsuniversität Prof. Dr. Pavel Levit.

Akademiker Vladimír Procházka hielt auf der wissenschaftlichen Konferenz ein Referat über den Kampf der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei für den sozialistischen Staat und das sozialistische Recht, und zwar über die Entwicklung zur Zeit der Kämpfe gegen den bürgerlichen Staat und während des Zeitabschnitts des Aufbauens des sozialistischen Staates und des sozialistischen Rechts. Die umfangsreiche Problematik dieses Themas schränkte der Redner auf die wichtigsten Seiten der Geschichte unserer Partei ein und befaßte sich nur mit ihren bedeutungsvollsten Momenten.

Als ersten Charakterzug hob Genosse Akademiker Procházka hervor, daß unsere leninistische kommunistische revolutionäre Arbeiterpartei sich grundsätzlich von allen anderen politischen Gebilden, welche vor ihrer Entstehung als politische Partei bezeichnet wurden, unterscheidet. In der bürgerlichen Gesellschaftordnung sind die politischen Parteien — mit Ausnahme der leninistischen Arbeiterparteien — politische Exponenten der Interessen verschiedener Gruppen der Bourgeoisie. Sie sind also alle grundsätzlich von gleicher Klassenstruktur, ob sie nun in der Regierung oder in der Opposition sind. Die Partei von leninistischem Typus ist dagegen der politische Träger der Interessen einer ganzen Klasse, der Arbeiterklasse; sie ist ihre Vorhut, eine Avantgarde schon zur Zeit, wo sie in der Arbeiterklasse des betreffenden Landes noch nicht die Mehrheit hat. Es ist die historische Aufgabe der Arbeiterklasse die Herrschaft der Bourgeoisie zu stürzen, nicht zu dem Zwecke, um sie durch eine neue Ausbeuterordnung zu ersetzen, sondern um die Ausbeutung überhaupt abzuschaffen und eine Gesellschaft zu gründen, in der es keine Ausbeutung geben wird.

Das zweite charakteristische Moment fußt auf dem Unterschied zwischen der bürger-

lichen und der proletarischen Revolution. Die Bourgeoisie schritt zu ihrer Revolution zur Zeit, als schon im Schoß der feudalen Ordnung die neuen kapitalistischen Produktionsbeziehungen entstanden waren. Das Proletariat hat jedoch eine insoweit schwerere Aufgabe, daß im Schoß der kapitalistischen Gesellschaftordnung keine sozialistischen Produktionsbeziehungen entstehen können, denn diese fußen auf dem Gemeineigentum der Produktionsmittel. Die kapitalistischen Produktionsbeziehungen fußen dagegen auf dem Privateigentum der Produktionsmittel- und das Privateigentum der Produktionsmittel will die Bourgeoisie bis zu ihrem Untergang nicht aufgeben, ja sie kann es gar nicht tun. Der Verlauf der proletarischen Revolution ist daher umgekehrt: das Proletariat erlang erst die politische Herrschaft, errichtet seine Diktatur, und dann erst verwirklicht es schrittweise die Sozialisierung der Produktionsmittel und baut auf dieser Grundlage gleichzeitig die neue Gesellschaftordnung auf. Mit dem Unterschied zwischen den beiden Revolutionen hängt auch der Unterschied in der Entstehung der politischen Partei des Proletariats zusammen: zum Unterschied gegenüber den bürgerlichen politischen Parteien, welche gewöhnlich (wenigstens in den klassischen Fällen) erst im Verlauf der bürgerlichen Revolution entstanden sind, entstand die politische Partei des Proletariats in der Regel **vor** der proletarischen Revolution.

Durch die Natur der Kommunistischen Partei, deren Aufgabe es ist die Vorhut der revolutionären Arbeiterklasse zu sein, ist schon die Einstellung der Partei gegenüber dem Staat und dem Recht bestimmt, und zwar sowohl gegenüber dem bürgerlichen Staate und seinem Recht als auch gegenüber dem sozialistischen Staat und dem sozialistischen Rechte. Die Arbeiterklasse kämpft unter der Führung ihrer kommunistischen Partei gegen den bürgerlichen Staat, sie verfolgt das Ziel ihn zu vernichten und seinen Machtapparat zu zerschmettern, und zwar auch den bürgerlich demokratischen Staatsapparat. Im sozialistischen Staat, der in seiner Fortentwicklung schrittweise mit der gesamten Gesellschaft der Arbeitenden verschmiltz, ist die kommunistische Partei die leitende Kraft in der Gesellschaft und im Staate.

Im folgenden Teil seines Referats befaßte sich Genosse Akademiker Procházka mit dem Kampfe der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei in der Zeitspanne der bürgerlichen Tschechoslowakischen Republik. Vorerst sprach er über die Etappe der Entstehung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei (1918—1921), die durch die Kämpfe um den Klassencharakter des Staates charakterisiert waren. Er zeigte, daß die Fragen des Staates und Rechts gegen Ende des Krieges und in den ersten Jahren nach dem Kriege direkt an den Fronten und in den Straßen, in den Volksdemonstrationen und in den Zusammenstößen der revolutionären Arbeiterschaft mit der Polizei gelöst wurden. Der wirkliche Kampf um die Mecht spielte sich ganz außerhalb des Parlaments ab. Die Arbeitenden der Tschechoslowakei hatten jedoch damals noch keine genügend klare Vorstellungen über die Staat und Recht betreffenden Fragen; das Volk demonstrierte in den Straßen, die Gesetze wurden jedoch auf dem Boden des Parlaments gemacht, und hier gab es niemand, der richtig den Willen des Volkes ausgedrückt hätte. Erst die Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei führte zu dem grundsätzlichen Kampfe gegen den bürgerlichen Staat auf allen Fronten: in wirtschaftlichen Kämpfen, in Massenbewegungen und Massendemonstrationen und auch auf dem Boden der Volksversammlung.

In der Periode der bürgerlichen Republik machte unsere Partei zwei innere Krisen durch. Beide betrafen weitgehend Fragen des damals noch bürgerlichen Staates. Die erste Krise (1924—1925) entstand dadurch, daß eine opportunische „Oppositionsgruppe" — sie war in Wirklichkeit vom Generalstab der tschechischen Bourgeoisie auf der Prager Burg inspiriert — versuchte die Partei von der revolutionären Linie zur

Linie der „grundsätzlichen Opposition" hinüberzuleiten, was im wesentlichen soviel bedeutete, wie die Anerkennung des bürgerlichen Staates; nach dem Abgeordneten Bubník, der nach dem Ausschluß aus der Partei eine neue, eine gewissen „nationale" kommunistische Partei gründete, trat diese Krise in die Geschichte unter dem Namen der „Bubnikiade" ein. In den Parlamentswahlen im Jahre 1925 wurde diese Partei einfach zerschmettert. — Zur zweiten Krise kam es unter der Führung von Jílek, dessen ultralinken Abweichungen sich schließlich als opportunistische Passivität, welche offensichtlich bei dem Krach „des Roten Tages" im Juli 1928 enthüllt wurde, äußerten. Die zweite Krise in der Partei wurde unter der Hilfe der Kommunistischen Internationalen am V. Parteitag der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei (1929) überwunden, als eine neue bolschewistische Führung mit Klement Gottwald an der Spitze erwählt wurde.

Die erfolgreiche Überwindung der zweiten Krise der Partei hatte eine weitreichende Bedeutung sowohl für den ganzen weiteren Verlauf der Entwicklung der Partei als auch für die Geschichte unserer Völker. Eine der Hauptfragen, welche am V. Parteitag der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei diskutiert wurden, war wieder die Frage des Staates, genauer gesagt: das Problem des imperialistischen Charakters des bürgerlichen tschechoslowakischen Staates. Die Aufhellung dieser Frage, welche der V. Parteitag der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei gab, führte zur richtigen Lösung der politischen Fragen sowohl in der Periode der Faschisierung und der verschärften Verfolgung der Partei und der Arbeiterbewegung (in den Jahren 1931—1934/35) als auch in dem Zeitabschnitt nach dem Abschluß des Vertrags zwischen der Tschechoslowakischen Republik und der Sowjetunion im Jahre 1935, wo unter dem Druck der faschistischen Gefahr eine Milderung der Persekution eintrat und wo eine Volksfronten gegen den Faschismus gebildet wurden. Es war unzweifelhaft ein Ergebnis der richtigen Politik der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei vom V. Parteitag an, daß die Partei nach und nach an die Spitze des gesamten werktätigen Volkes trat — ja man kann sagen, daß sie an die Spitze unserer beiden Völker trat, und zwar schon vor dem zweiten Weltkrieg. Dies zeigte sich sinnfällig schon im Jahre 1938, als die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei als einzige politische Partei ganz konsequent gegen die münchner Kapitulation und für die Realisierung des Bundes mit der UdSSR gegen die Aggression des Hitler-Deutschlands kämpfte und wo das ganze Volk ihr praktisch Folge leistete. Ihre Rolle machte sich während der Okkupation noch markanter geltend und war auch die Hauptursache ihres Siegs nach der Befreiung.

Dann befaßte sich Akademiker Vladimír Procházka mit den wichtigsten Momenten des Aufbaues unseres Staates nach der Befreiung durch die Sowjetarmee. In erster Linie legte er dar, daß die Zeitspanne nach Mai 1945 zwar — analog wie in den Jahren 1918—1920 — einen Kampf um den Klassencharakter des Staates, also um den endgültigen Charakter des befreiten Staates bedeuteten; den Ausgangspunkt und die Grundlage dieses Kampfes bildete nun aber nicht ein bürgerlicher Staat wie im Jahre 1918, sondern ein Staat von entgegengesetztem Typus. Am wichtigsten war es, daß jetzt — wieder im Gegensatz zur Situation im Jahre 1918 — dieser Kampf von einer leninistischen Partei geführt wurde, welche in den Kämpfen der bürgerlichen Republik und während der nazistischen Okkupation geschmiedet worden war. Deswegen endete er auch diesmal mit einem vollen Sieg und man kann sagen, daß der Febersieg im Jahre 1948 die Niederlage der Arbeiterklasse aus dem Jahre 1920 getilgt hat. Der Redner unterstrich die Wichtigkeit der richtigen Lösung des Klassencharakters des Staates nach dem Mai 1945. Wenn auch in der ersten Etappe bis zum Jahre 1948 — so legte er dar — noch der antagonistische Klassenkampf um die defi-

nitive Lösung der Machtfrage da war, gibt es eine Reihe von Gründen, welche davon zeugen, daß unsere Volksdemokratie schon damals ein dem ehemaligen tschechoslowakischen bürgerlichen Staate entgegengesetzer Staat war, daß es sich schon um einen wenigstens potenziell sozialistischen Staat handelte.

Eine wichtige Frage war auch die Ausarbeitung der neuen Verfassung, welche in den Jahren 1946—1948 ein Gegenstand von Kämpfen war, besonders auf dem Boden der Volksversammlung. Genosse Akademik Procházka hob hier hervor, wie unsere Partei nach dem Febersieg bei der Abfassung der volksdemokratischen Verfassung vorging: sie versuchte es nicht, die sowjetische Verfassung aus dem Jahre 1936 sozusagen abzuschreiben, welche doch eine Verfassung des schon siegreichen Sozialismus auf allen Gebieten des gesellschaftlichen Lebens, insbesondere in der Wirtschaft, war, sondern sie legte der Volksversammlung einen Entwurf vor, der unserem damaligen Entwicklungsniveau entsprach, besonders unserer ökonomischer Situation. Sie verteidigte den Entwurf in scharfen ideologischen Kämpfen mit den bürgerlichen politischen Parteien und den bürgerlichen Experten (Professoren der Rechte). Es ist sehr beachtenswert, daß die Partei an diesem Verfassungsentwurf im wesentlichen auch nach dem Febersieg des Volkes festhalten konnte, denn er war von allem Anfang an ernst gemeint und entsprach den Grundsätzen von Genosse Gottwald, der immer betonte, daß man in der Politik die nötigen Entwicklungetappen nicht einfach überspringen darf. Die ganze Taktik und Strategie der Partei von der Befreiung im Mai 1945 bis zum Feber 1948 ist eine hervorragende Bestätigung der richtigen Politik der Partei und ein persönliches Verdienst von Genosse Gottwald. In diesem Zusammenhang zeigte der Redner auch, wie falsch es ist, wenn man bei der Darlegung der Entwicklung unserer Gesellschaft in der Zeitspanne nach der Befreiung und insbesondere der Entwicklung des tschechoslowakischen Staatsrechts und der Entstehung der Verfassung des 9. Mai das von Genosse Gottwald aufgestellte Aufbauprogramm bagatelisiert und wenn die ganze verstrickte Lage der damaligen Probleme nicht genügend eingehend analysiert wird, oder aber die hervorragende Lösung durch die Politik unserer Partei nicht genügend unterstrichen wird.

Dann befaßte sich Genosse Akademiker Procházka mit den wichtigsten Momenten des Aufbaues des sozialistischen Staates im Zeitabschnitt vom Feber bis zur heutigen Etappe. Er erwähnte in kurzer Übersicht die große Kodifikation aus den Jahren 1949—1951, dann die Periode der neuen Verfassungsgesetze aus den Jahren 1952—1954, und insbesondere die Periode nach der ganzstaaatlichen Konferenz im Jahre 1956, welche nach dem XX. Parteitag der KPdSU stattfand. Er unterstrich, daß am XX. Parteitag der KPdSU zum ersten Mal autoritativ die Behauptung ausgesprochen wurde, daß sich in der Entwicklung des sozialistischen Lagers spontan zwei sozialistische Staatsformen, zwei Formen der Diktatur des Proletariats entwickelt haben: die sowjetische und die volksdemokratische. Von dieser Feststellung ging schon unsere ganzstaatliche Konferenz der Partei aus, die auch nach der Kritik des Persönlichkeitskultus auf dem XX. Parteitag der KPdSU die Anregung zu einer neuen kleinen Kodifikation Anlaß gab.

Auch in seinen weiteren Darlegungen schöpfte Akademiker Procházka aus den Erfahrungen mit dem Aufbau des sozialistischen Staates und aus all dem, was der Aufbau des Sozialismus in den sozialistischen Ländern mit sich brachte, und was insbesondere am XX. und XXI. Parteitag der KPdSU und am XI. Parteitag der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei allgemein dargelegt wurde und was bei uns im Jahre 1960 durch die neue Verfassung der Tschechoslowakischen sozialistischen Republik zu Ende geführt wurde.

Er legte die Grundprinzipien der neuen sozialistischen Verfassung dar und unter-

strich, daß aus dieser Verfassung für das Gebiet des Rechts eine Reihe wichtiger Folgerungen entsprungen sind, welche in der Sitzung des Zentralkommités der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei am 8. Dezember 1960 eingehender formuliert wurden. Aus den Beschlüssen dieser Sitzung geht hervor, daß wir vor der zweiten großen Kodifikation unserer Gesetzgebung stehen, vor der Schaffung der schon sozialistischen Gesetzgebung.

Abschließend stellte Akademiker Procházka fest, daß die Tschechoslowakische Republik und das ganze sozialistische Lager unter der Führung der kommunistischen Parteien ein großes Stück des Weges zum Kommunismus nach dem Beispiel der großen Sowjetunion, die als erste diesen Weg beschritten hat und die die größten Erfahrungen erlangt hat und deswegen mit Recht die Führung im sozialistischen Lager inne hat. Auch wir in der Tschechoslowakei haben während der letzten 40 Jahre, welche von der Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei verstrichen sind, einen weiten Weg zurückgelegt, dessen erster Teil, mehr als die Hälfte, dem Kampfe mit dem Klassenfeind, und dessen zweiter Teil, die letzten 15 Jahre, dem Aufbau des Sozialismus gewidmet waren. Die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei führte uns von ihrer Entstehung an zum Kampfe mit dem Klassenfeind, zum Widerstand gegen die Okkupanten und schließlich zum Aufbau des Sozialismus. Sie war während dieser ganzen Zeit unser Führer, unser Berater und unsere Vorhut.

Das zweite Hauptreferat trug der Prorektor der Karlsuniversität Prof. Dr. Pavel Levit vor; er sprach über das Thema „Zu den Fragen des Aufbaues des sozialistischen Staates und der staatlichen Führung der Volkswirtschaft". In der Einleitung sagte er, daß es sich um zwei Hauptkomplexe von Erscheinungen und Problemen handelt, die in der jetzigen und der folgenden Periode notwendig zum Gegenstand der Staats- und Rechtswissenschaft gemacht werden müssen. Die gesellschaftlichen Beziehungen und Formen sind im Bereich des Staates und Rechtes in so grundlegender Weise neu und verändert, daß sie eine Revision oder wenigstens eine gründliche und grungsätzliche Modifikation der Forschungsmethoden und eine Revision einiger Grundbegriffe der Staats- und Rechtswissenschaften erfordern.

Die kommunistische Partei hat das Hauptverdienst an der Richtung, dem Tempo und den umstürzenden Veränderungen auf dem Gebiete von Staat und Recht in der sozialistischen Gesellschaft. Die Parteidokumente sind deswegen auch eine der wichtigsten Quellen für die Erforschung der neuen Erscheinungen und Tendenzen im Bereich von Staat und Recht. Der wichtigste Weg der Staats- und Rechtswissenschaften zur Erkenntnis ist und bleibt die direkte Untersuchung der wirklichen gesellschaftlichen und rechtlichen Beziehungen und Formen, welche im Leben entstehen, und der Prozesse, die im Staat und Recht vor sich gehen. Das Studium der Wirklichkeit und die Praxis soll und muß zum Ausgangspunkt der Verallgemeinerungen der Staats- und Rechtswissenschaften werden; die Staats- und Rechtswissenschaften müssen in weit höherem Maße Wissenschaften von der gesellschaftlichen Wirklichkeit und Praxis, von den tatsächlichen Beziehungen, werden, als bloße Wissenschaften von den Rechtsnormen und deren Anwendung, wie dem zum großen Teil heute ist. Die ganze Problematik der staatlichen Führung der Wirtschaft inklusive ihrer rechtlichen Formen und Rechtsbeziehungen überschreiten bei weitem die bisherigen Begriffe der Staats- und Rechtswissenschaften; ähnlich steht die Sache mit der ganzen breiten Problematik der Organisation des Aufbaues und der Organisationstätigkeit des sozialistischen Staates. Es sind hauptsächlich diese Tatsachen, welche eine Revision der bisherigen Einstellung zu dieser Problematik und eine Revision einiger Grundbegriffe nötig machen.

Als ersten bedeutungsvollen Tatsachenkomplex, der den Charakter des Staates und Rechts im Sozialismus ändert, erwähnte Prof. Levit, daß der sozialistische Staat schon nicht mehr eine Organisation der Herrschaft der gesellschaftlichen Minorität ist, denn im sozialistischen Staate herrscht die tatsächliche Mehrheit der Gesellschaft. Unter dem Begriff „Staat" verstehen wir heute nicht mehr eine kleine Menschengruppe, welche ständig und berufsmäßig die Macht ausübt. Die Hauptstaatsorgane, z. B. die Volksausschüsse, sind nach unserer Verfassung gleichzeitig die breitesten Massenorganisationen. Der Staat ist so von dem Piedestal der Macht herabgestiegen in die Mitte der Gesellschaft der Werktätigen. Die Tätigkeit der Staatsorgane besteht nicht mehr in der bloßen Anwendung der Staatsgewalt im traditionellem Sinne des Wortes, d. h. in der Vorbereitung, der Promulgation und der Verwirklichung der staatlichen Machtakte, sondern insbesondere in dem stetigen Organisieren der Aktivität der arbeitenden Massen, in der Sicherstellung ihrer aktiven Anteilnahme an den gesellschaftlichen und staatlichen Aufgaben. Die Staatsgewalt ist heute vor allem eine organisierende Autorität, eine Autorität, welche die Prozesse in gesamtgesellschaftlichem Maßstab leitet, eine Autorität, welche vor allem die planmäßige Koordination und Kooperation der Tätigkeit der Organisationen, in welchen die Mitglieder der Gesellschaft vereint sind, sicher stellt.

Es ist eine Folge der Tatsache, daß Staat und Gesellschaft nach und nach in einander zu verschmelzen beginnen und daß die Staatsorgane in anwachsendem Maße reale Gesellschaftorganisationen werden, daß sich der Gegenstand der wissenschaftlichen Forschung verschoben hat, der heute die neuen Organisationsbeziehungen im Bereich des Staates beinhaltet. Die Rechtsbeziehungen umfassen jedoch nicht alle Beziehungen, welche sich hier herausbilden und welche wir wissenschaftlich, als Ganzes und methodisch erforschen wollen. Die rechtliche Ordnung darf jedoch nicht in Gegensatz zur Organisationstätigkeit gestellt werden, denn das Recht selbst ist ein Instrument zum Organisieren der Massen und die Organisationsarbeit entwickelt sich auf Grund der Gesetze und in deren Rahmen.

Der zweite Hauptkomplex von Tatsachen, welche das Wesen von Staat und Recht im Sozialismus verändern und mit denen sich Prof. Levit eingehend befaßte, betrifft die staatliche Führung der Volkswirtschaft. Im Sozialismus umfaßt die staatliche Lenkung der grundlegenden Gesellschaftsprozesse so ziemlich alle gesellschaftlich wichtigen Prozesse, mögen sie nun die Industrie oder das Gesundheitswesen, die Erziehung, die Volksbildung usw. betreffen. Dies ist für die Tätigkeit des sozialistischen Staates gerade charakteristisch.

Prof. Levit machte darauf aufmerksam, daß der sozialistische Staat, die sozialistische Gesellschaft auch als Eigentümer der Produktionsmittel und anderer Mittel zur Befriedigung der materiellen und immateriellen Bedürfnisse der gesamten Gesellschaft auftritt, daß er der Eigentümer der Fonde ist, aus denen in verschiedenen Formen — sei es durch das Budget oder außerhalb dieses — alle Gebiete der geschaftlichen Tätigkeit finanziert werden. In Anbetracht der Tatsache, daß der Staat Eigentümer der Produktionsmittel ist, ist er bei seiner Tätigkeit nicht mehr nur, resp. nicht so sehr, auf die Form von an „fremde" Subjekte gerichtete Befehle angewiesen; er organisiert durch die ökonomischen, kulturellen Staatsorganisationen, durch das Schulwesen, das Gesundheitswesen u. a., stetig und direkt die Erfüllung der gesellschaftlichen Aufgaben. Auch in dieser Beziehung steigt der Staat von dem Piedestal der Macht, den der Apparat des Ausbeuterstaates einnahm, herab in die Mitte des materiellen Lebens der Gesellschaft mit deren direkten materiellen und immateriellen Bedürfnissen und in die Mitte der Prozesse, welche zu ihrer Befriedigung führen.

Zwischen der leitenden Tätigkeit der Staatsorgane und der operativen Realisation

der materiellen Aufgaben in der Industrie, in dem Verkehrswesen, der Distribution besteht nicht mehr die scharfe Zäsur, jene unüberschreitbare Grenze, welche im Kapitalismus bestand, wo die politische Organisation, d. h. der Staat, von der materiellen Verwirklichung der gesellschaftlichen Aufgaben durch das Privateigentum der Produktionsmittel abgetrennt ist. Die enge Verknüpfung der leitenden Tätigkeit und der operativen Verwirklichung zeigt sich z. B. auch darin, daß die politischen Direktiven (sowohl von seiten der Partei als auch vom Staate) tief bis in die operative Führung der materiellen Prozesse eingreifen, manchmal sogar in den Verlauf der technologischen Prozesse.

Die Lenkung der Gesellschaft und insbesondere der Wirtschaft, wie sie der sozialistische Staat vollführt, ist eine qualitativ neue Aufgabe des sozialistischen Staates besonders mit Rücksicht auf die perspektivische Aufgabe des sozialistischen Staates als eines Instruments des kommunistischen Aufbaues. Diese ökonomische Aufgabe des Staates hat einen umformenden Einfluß auf den Staat, auf die Organisationen und auch auf die Methoden und Formen der Tätigkeit des ganzen Systems der Staatsorgane.

Die Problematik der staatlichen Lenkung der Wirtschaft (ebenso wie der Kultur) ist ein seinem Wesen und seinem Umfang nach neuer Bereich des Staates und Rechts und erheischt eine neue Einstellung, neue Methoden und gewisse grundsätzliche Revisionen und Modifikationen gewisser bisheriger Vorstellungen und Begriffe, mit denen die Staats- und Rechtswissenschaften operieren. Die umstürzenden Veränderungen im Prozeß des sozialistischen Aufbaues erfordern auch eine neue Anordnung und Gruppierung der Erkenntnisse der Staats- und Rechtswissenschaft, denn diese Veränderungen betreffen die Grundlagen des gesamten Systems der gesellschaftlichen Beziehungen. Dies hat natürlich auch Folgen für das System des Rechts selbst ebenso wie für den Rechtsunterricht.

In der Diskussion traten Vertreter fast aller Gebiete der Staats- und Rechtswissenschaften sowie der wissenschaftlichen Institute und anderer Arbeitstellen der juridischen Fakultät mit Diskussionsbeiträgen oder mit schriftlichen Referaten auf. Diese Diskussionsbeiträge bringen eine Reihe von weiteren Erkenntnissen und Anregungen für die Erforschung der Praxis des staatlichen und gesellschaftlichen Aufbaues und für die Vervollkommnung der Rechtsordnung. Sie tragen in bedeutender Weise zur Weiterentwicklung der Staats- und Rechtswissenschaft bei ebenso wie zur Lösung der Fragen des sozialistischen Rechtssystems und der Probleme der Schulung von juristisch gebildeten Arbeitskräften des Staats- und Wirtschaftsapparats.

M. Doležal befaßte sich in seinem Diskussionsbeitrag mit dem Kampfe der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei um die volksdemokratische Rechtsordnung Der Diskussionsbeitrag B. Rattingers war den Fragen der führenden Rolle der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei und dem Ausdruck dieser Rolle in der Verfassung der ČSSR gewidmet. O. Průša sprach auf der Konferenz über den Problemkreis, den man Staats- und Gesellschaftsaufbau nennt. Er brachte eine Reihe von Anregungen für die Erforschung dieser Fragen und unterstrich die Wichtigkeit und Aktualität ihrer Lösung. Den Inhalt des Diskussionsbeitrags J. Boguszaks bildete besonders die Unterscheidung zwischen dem Bereich des Staatsaufbaues und des gesellschaftlichen Aufbaues und die Fragen der Lenkung der Volkswirtschaft, weiters die Kritik der „Ökonomisierung" und der „Technisierung" der Rechtsprobleme. Mit der Notwendigkeit einer komplexen Bearbeitung der wirtschaftlich-rechtlichen Problematik befaßte sich in seinem Diskussionsbeitrag S. Stuna. Er machte unter anderem auf die Notwendigkeit aufmerksam, das wissenschaftliche System des tschehoslowakischen Rechts zu

revidieren und auf die Notwendigkeit, die Fragen des Wirtschaftsrechts komplex zu bearbeiten. Über einige Fragen der Führung der landwirtschaftlichen Produktion und über Fragen des Rechts der landwirtschaftlichen Genossenschaften sprach V. Fábry. B. Spáčils Beitrag war auf die Fragen der Entwicklung des Finanzrechts nach dem Jahre 1945 gerichtet und hob die Rolle der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei bei der Schöpfung unseres Finanzrechts und die Aufgaben unserer Finanzrechtswissenschaft besonders hervor. Der Diskussionsbeitrag S. Zdobinsky's befaßte sich mit der Frage, wie sich der Beschluß des Zentralkommités der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei über die weitere Festigung der sozialistischen Gesetzlichkeit und über die Demokratisierung der Justiz in den Arbeiten an der Vorbereitung des neuen bürgerlichen Gesetzbuches, auswirken. Die demokratischen Grundsätze des Entwurfes der neuen Zivilprozeßordnung bildeten den Inhalt des Diskussionsbeitrags F. Štajgr's. G. Přenosil befaßte sich mit einigen Fragen in Bezug auf das Gesetz über die Ortsvolksgerichte. Die Aufgabe des Arbeitsrechts im Kampfe der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei für den Sozialismus behandelte K. Witz. B. Erben sprach auf der Konferenz über den Kampf der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei für die Besserung der sozialen Lage der Werktätigen in der ČSSR und über die Tatsache, daß die Fragen, welche mit den Problemen der Sozialfürsorge zusammenhängen, an unseren Hochschulen nicht genügend eingehend wissenschaftlich untersucht werden. Auf die abschließenden Worte von Akademiker V. Procházka und Prof. P. Levit antwortete J. Boguszak.

Zum Abschluß der wissenschaftlichen Konferenz der juridischen Fakultät zu Anlaß des 40. Jahrestags der Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei sandten die Teilnehmer der Konferenz ein Schreiben an das Zentralkommité der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei, in welchem sie auf die stolze Bilanz der Kämpfe und Siege, welche unter der Führung der Kommunistischen Partei errungen wurden, hinwiesen; sie verpflichteten sich in dem Schreiben mit noch größerer Anspannung aller Kräfte die Ziele zu erreichen und die Aufgaben zu erfüllen, welche die Partei aufstellt bei dem Aufbau der reifen sozialistischen Gesellschaft und der Schaffung der nötigen Voraussetzungen für den Übergang zum Kommunismus.

OBSAH

Str

Předmluva 3

Úvodní projev a hlavní referáty

Zahájení (prof. V. Fábry) 7

Boj Komunistické strany Československa za socialistický stát a právo (akademik V. Procházka) 9

K otázkám výstavby socialistického státu a státního řízení národního hospodářství (prof. P. Levit) 29

Diskuse

Dr. M. Doležal 41

Doc. B. Rattinger 55

Doc. O. Průša 58

Doc. J. Boguszak 66

Ak. V. Procházka 71

Prof. P. Levit 72

Doc. S. Stuna 73

Prof. V. Fábry 84

Prof. B. Spáčil 89

Dr. S. Zdobinský 94

Prof. F. Štajgr 98

Dr. G. Přenosil 102

Doc. K. Witz 106

Dr. B. Erben 109

Závěrečné projevy

Ak. V. Procházka 115

Prof. P. Levit 120

Nepřednesený diskusní příspěvek (doc. J. Boguszak) 122

Dopis ústřednímu výboru Komunistické strany Československa 125

Ruský souhrn 129

Německý souhrn 139

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

Борьба коммунистической партии Чехословакии за социалистическое государство и право (академик В. Прохаска) 9

К вопросам строительства социалистического государства и государственного руководства народным хозяйством (проф. П. Левит) 29

Дискуссия 41

Резюме 129

INHALT

	Str.
Der Kampf der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei für den sozialistischen Staat und das sozialistische Recht (Akademik V. Procházka)	9
Zu den Fragen des Aufbaues des sozialistischen Staates und der staatlichen Führung der Volkswirtschaft (Prof. P. Levit)	29
Diskussion	41
Zusammenfassung	139

Acta Universitatis Carolinae 1962
Iuridica 1

BOJ KSČ ZA SOCIALISTICKÝ STÁT A PRÁVO

Redakční rada série Iuridica: prof. dr. V. Outrata (předseda), Z. Červený, promovaný právník (tajemník), doc. dr. J. Boguszak, dr. O. Novotný

Vydala Universita Karlova ve Státním pedagogickém nakladatelství, n. p., Praha 1962

Publikace č. 62—18

Z nové sazby písmem Novina vytiskla Jiskra, n. p., tiskařské závody, závod 01, Pardubice
Formát papíru 70×100 cm — AA 10,04 — VA 10,52 — A-08-21865 — Tematická skupina a podskupina 02/58

Náklad 700 výtisků — Vydání 1.

Cena brožovaného výtisku Kčs 12.30

63/III—3

14-646-62 Kčs 12,30

Acta Universitatis Carolinae

IURIDICA

E. Kučera: *K některým otázkám autonomie a postavení Slovenska v rámci Československé republiky*, str. 39, Kčs 6,46
J. Boguszak: *Stát, právo a právní instituce v soustavě společenské nadstavby* str. 72, Kčs 11,—
R. Foustka: *Petra Chelčického názory na stát a právo* str. 71, Kčs 8,90
S. Zdobinský: *K některým otázkám osobního vlastnictví* str. 47, Kčs 3,70

1955 IURIDICA I: J. Pokštefl: *Problém definice agrese.* Z. Češka: *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí soudu prvé stolice vzhledem k vadám v občanském soudním řízení.* J. Kincl: *Sarmatae Limigantes.*
IURIDICA II: Z. Jičínský: *Vznik československého lidově demokratického práva a buržoasní theorie „právní kontinuity".* B. Vybíral: *K problému jednočinného souběhu trestných činů.* D. Fišer: *O vztahu mezi výrobou výrobních prostředků a spotřebních předmětů v souvislosti s požadavky základního ekonomického zákona socialismu.* M. Lakatoš: *Zákon jako forma práva v lidové demokracii.*

1956 IURIDICA I: F. Boura: *Černyševského názory na stát a právo.* M. Doláková: *Presumpce zavinění a rozsah náhrady škody podle občanského zákoníka, zejména se zřetelem k nesplnění hospodářských smluv.* E. Kučera: *O autonomii v socialistickém státě.* I. Tomeš: *Právní otázky učebního poměru.*
IURIDICA II: P. Levit: *Administrativně právní postavení správy národního podniku průmyslového.* I. Tomsová: *Realisace administrativně právních norem.* Z. Češka: *Připojení se k návrhu na rozvod manželství.* K. Malý: *Vznik trestně právních ustanovení zemských zřízení o poddanských vzpourách.*

1957 IURIDICA I: K. Litsch: *Bismarckův zákon proti socialistům.* E. Kučera: *Socialistický typ státu.* J. Švestka: *Duševní porucha podle občanského zákoníku se zvláštním zřetelem k dědickému právu.*
IURIDICA II: J. Boguszak: *K otázce druhů interpretace norem platného československého práva.* Z. Červený: *K některým otázkám správního donucování, zvláště správního trestání.* P. Levit: *K vývoji správního aktu.*

1958 IURIDICA I: *Sborník projevů přednesených dne 12. listopadu 1957 na slavnostním zasedání vědeckých rad Ústavu práva ČSAV a právnické fakulty University Karlovy k 40. výročí Velké říjnové socialistické revoluce:* Akademik V. Procházka: *Velká říjnová socialistická revoluce a její význam pro vznik a vývoj socialistického státu a práva.* Člen korespondent ČSAV V. Knapp: *Úloha socialistického práva při budování socialistické ekonomiky.* P. Levit: *Socialistický státní aparát.* P. Peška: *Základní občanská práva a povinnosti v socialistickém státě.*
IURIDICA II: Z. Jičínský: *Pojetí práva v masarykismu a sociáldemokratismu.* M. Knappová: *Pojem právní subjektivity a způsobilosti k úkonům v československém občanském právu.* Z. Češka: *K některým otázkám arbitrážního řízení.* I. Tomeš: *K úpravě práce přes čas v československém pracovním právu.*
IURIDICA III: P. Levit: *Správní řízení.* E. Kučera: *Formy socialistického státu.* S. Balík: *Některá významná ustanovení massachusettského „Zákoníku svobod".*

1959 IURIDICA I: J. Nezkusil: *Studie o pokusu v čsl. trestním právu.*
IURIDICA II: B. Spáčil: *Rozpočtový řád národních výborů.* J. Trubač: *Vývoj finančního hospodaření a využívání ekonomických podnětů podniků v ČSR po roce 1945.* I. Tomeš: *Pojem pracovní kázně a její právní úprava.*
IURIDICA III: D. N. Pritt, a. c.: *John Milton, Poet and Revolutionary.*

Publikace lze obdržet v prodejnách nakladatelství ČSAV, Čs. spisovatel, ROH — Práce, v prodejnách odb. literatury n. p. Kniha a na právnické fakultě University Karlovy, Praha I, Pařížská 27.

SPN 62-18

14-646-62
02/58 Kčs 12,30